u gotovom

Pojedini broj 4 din.

HID

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

MEGJELENIK TIZSZER ÉVENTE

TARTALOM:

Petőfi (1849—1939) — — — — — 257
Szakács Gábor: A vojvodinai földmunkásmozgalom történetének alapvonalai — — — — — — — — — — — 257
Ősz Szabó János: A major — — — — — — — — — 261
Laták István: A vojvodinai magyar színjátszás kérdéséhez — 263
Horváth Béla: Hajnali látomás (vers) — — — — — — 268
Fehérvári Erzsébet: A dolgozó nők helyzete Jugoszláviában 269
Szenes Piroska: Útszéli mese — — — — — — — — 271
S. K.: Az orosházi viharsarokban — — — — — — — 273
Gergely Sándor: Marika — — — — — — — — — 275
Forgács Antal: Útijegyzetek — — — — — — — — 278
Darvas József: Gyermekéveimből — — — — — — — 282
Forgács Antal: Utolsó szavak (vers) — — — — — — 287
Miklós Jenő: Mit tett a francia kormány parasztságáért — 288
Branko Szedmák: Kliring — — — — — — — — — 290
Vas Béla: Gazdasági szemle — — — — — — — — 296
Szántó Árpád: Világszemle — — — — — — — — 302

FIGYELŐ

Farkas Ferenc: Városrendészet — — — — — — — 308
Remenyik Zsigmond: Az ifjúság védelmében — — — — 310
Molnár Ilona, M. J.: Ifjúsági nap Vojvodinában — — — 312
Ilja Ehrenburg: A francia-spanyol határon — — — — — 313

KÖNYVSZEMLE

Gál László: Életem regénye (Móricz Zsigmond) — — — — 314
Lőrinc Péter: A mult tanulságai (Hangay Oktáv) — — — 316

KRÓNIKA — — — — — — 318

VI. ÉVFOLYAM ■ SUBOTICA ■ 1939 JUL.–AUG. ■ 7-8 SZÁM

MEGJELENT A HÍD-KÖNYVTÁR MÁSODIK SZÁMA. A magyar irodalom egyik remekét adtuk olvasóink kezébe. Fazekas Mihály Ludas Matyija tőzsgyökeres népi eredetű magyar elbeszélő költemény. A nép fiáról mesél és a néphez szól. A magyar feudalizmus ellen íródott ez a kis munka, hogy a Ludas Matyikat öntudatra ébressze és megmutassa: mily könnyüszerrel torolhatná meg a nép minden bántalmát, csak akarnia kellene és Werbőczy úri pereputtya gyáván térdelne előtte irgalomért. Az a vágy vezérelte a szerzőt, hogy bár csak minden markos parasztlegény egy-egy Ludas Matyi lenne és szánakozás nélkül visszaadná azt, ami sértés rajta megesett.

Fogadják olvasóink szeretettel a Ludas Matyit, mint saját gyermeküket, a nép gyermekét.

✶

A HID-KÖNYVTÁR MÁSODIK SZÁMÁBÓL minden HID-előfizető kapott egy-egy mutatvány-példányt. Kérjük olvasóinkat, fizessenek elő a HID-KÖNYVTÁRRA.

✶

A HID-KÖNYVTÁR ELSŐ SZÁMA: Petőfi elfogyott. *Legközelebbi számunk* a magyar jobbágyság keletkezésével foglalkozik.

✶

FAZEKAS MIHÁLY LUDAS MATYIJA MEGRENDELHETŐ A HID KIADÓHIVATALÁBAN.

✶

A HID SZERKESZTŐSÉGÉNEK ÚJ HELYISÉGE:
SUBOTICA, OSTOJIĆEVA 17.

✶

Rajtunk kívülálló okok miatt „Petőfi 1849—1939“, „Németország a németek tükrében“ (Dr. Lajos Iván nyomán) című cikkeink nem jelenhettek meg, „Világszemlénk“, „Krónikánk“ pedig több helyütt összefüggéstelen.

Kilencven esztendővel ezelőtt, 1849 július 31-én, a segesvári csatában esett el Petőfi Sándor

A vojvodinai földmunkás mozgalom történetének alapvonalai

(Első közlemény)

A földmunkásmozgalom az általános munkásmozgalomtól elválaszthatatlan, mert annak szerves része, s ezért a földmunkás mozgalom történetét sem lehet az összmunkásságétól függetlenül ismertetni. A földmunkás, mint ipari munkástársa két keze munkájára van utalva, s mivel hasonló helyzetet foglal el a termelésben, átvette annak szellemét és harci eszközeit.

Különböző vojvodinai lapjaink cikkeiken keresztűl mint tömör egységet, érdekközösséget, szeretnék feltüntetni a földet művelőket. Ezzel szemben a falu népe épp olyan tagozódási folyamaton ment keresztül, mint a városok lakói. Legszélesebb tömegét a nincstelen földmunkásság alkotja és a szegény parasztok, kiknek egy-két hold földjük nem elégséges ahhoz, hogy belőle megéljenek és napszámba járással tengetik életüket. Számuknál fogva ez a réteg alkotja a vojv. magyarság zömét. A társadalmi ranglétra következő fokán a kisparasztság áll 5—10 hold földdel. Gazdaságilag szintén közeláll a földmunkássághoz, mert a föld hozadéka nem elég munkások megfogadására és rendszerint családjával végzi el a szükséges munkálatokat. Ezek után a középparasztság következik mintegy 25 hold földig terjedő birtokkal. Ez a réteg néha még szövetséges társa lehet az előbbieknek, mint ahogy azt a történelemben előforduló számos példa bizonyítja. A zsíros parasztság alkotja a falu uralkodó rétegét. Gyakran összeütközésbe kerül a szegényebb társadalmi osztályokkal és különböző szálakon keresztül gazdaságilag és politikailag uralja őket. A nagybirtokos osztály már összeforrt a bank- és ipari tőkét képviselő csoportokkal, s így teljes egészében a mai társadalom uralkodó rétegéhez tartozik.

Ahogy a nagybirtokos csoport a termelés fejlődése folytán fokozatosan összeolvadt a nagyiparosokkal és bankárokkal, a falu legszegényebb rétege is megtalálta a közös sors által kiszabott utat a városi dolgozók felé.

A földmunkásság harci szelleme a földért, kenyérért és a

szabadságért folytatott küzdelmekben erősödött meg. Ez a küzdelem valahol a vallásháborúkban vette kezdetét, hogy Dózsa-felkelésen, a kuruc szabadságharcokon és 48-on túljutva, a mai modern földmunkás mozgalomban teljesedjék ki.

A múltszázad nyolcvanas éveiben Magyarországé volt az a szomorú dicsőség, hogy a nagyszámú latifundiumokkal szemben hatalmas földnélküli nyomorgó tömegek állottak. Ennek oka jórészt az volt, hogy 1848-ban Európán végigvonuló polgári-demokrata forradalmak hulláma, mely a szabadság, egyenlőség és testvériség jelszavával letörte a feudális nemesség egyeduralmát, birtokait megnyirbálta, Magyarországon szükségszerűen az osztrák elnyomás ellen robbant ki és így a hazai főnemesség átvészelhette a fenyegető időket. Ha az ország történetesen független állam, forradalma kimondottan a „történelmi osztály" ellen irányul és néptömege nagyrészben földhöz jut.

Az ország agrárjellege mellett a földbirtok aránytalan elosztása is hátráltatta az ipar egészséges fejlődését, mivel a földnélküli tömegek nem jelentettek fogyasztóerőt az ipar számára és így az a földmunkásságnak csak elenyésző részét szívhatta fel magába. A külföldről beszivárgó munkásmozgalmi eszmék Magyarországon a gyenge ipari munkásságon keresztül a nagytömegű földmunkásságban lelnek talajra.

A fejlődésnek eme két hatóerejéből született meg az akkori Európában majdnem egyedülálló, szakszervezetileg irányított földmunkásmozgalom. Egyedülálló azért, mert a nyugati államok iparosodása magába szívta a földnélküli parasztságot, s így ipari munkásokká váltak, Oroszországban pedig, ahol a legnagyobb földnélküli tömegek voltak, a legélesebb reakció uralkodott, mely minden mozgalmat elnyomott.

Az a mód, ahogyan az egyes időkben és országokban a tömegek az elnyomásra válaszolnak, mindig különböző. Főleg két felé válik az út: az egyik a könnyebb, a kivándorlás, a másik, a nehezebb, a harc. Magyarországon megvolt mind a kettő. Vegyük előbb szemügyre a kivándorlást.

Éhes magyaroknak
Nem futja a kedvük,
Míg az igazukat
Tán kiverekedjük . . .
— — — — — — —
A föld nem tud futni
Csak a földnek népe,
Ezer Kinizsi sem
Térűlhet eléje!
— — — — — — —
Hívogatja a síp,
Nyomor eldobolja
Úgy elfogy a magyar,
Mintha nem lett volna.
— — — — — — —

Elmegy a kútágas
Marad csak a kútja
Meg híres Werbőczy
Úri pereputtya.

— — — — — — —

Ady, a költő, Szabó Ervin, a tudós, Károlyi, a politikus kétségbeesetten verték félre a vészharangot, de Werbőczy utódai semmit sem tettek, hogy a magyar társadalom életét megkönnyítsék és a kivándorló népet a szülő hazához kössék. Mint ma a dunántúli egyke, úgy okozott gondot az akkori kivándorlás-járvány a nép minden igaz barátjának.

Napjainkban, mikor a határsorompókat minden szegény bevándorló előtt lezárták, mikor az Amerikába való kivándorlás csak azok számára biztosított, akik itt sem nyomorognak és ott sem kerülnek bizonytalan helyzetbe, alig alkothatunk fogalmat arról a kivándorlási lázról, amely a múlt század vége felé a földmunkásokat magával ragadta. Mindenki menekült a hazából, ahol sem földje, sem kenyere, sem szabadsága nem volt. A kivándorlási statisztika számadatai évről-évre növekedtek. Senki sem tudta ennek az áradatnak útját állni.

Ez a járvány Vojvodinát sem kerülte el. Az általános ki-bevándorlási szabadság valósággal csábított: mindenki akkor vándorolt ki és tért vissza, amikor éppen akart. Az Amerikai Egyesült Államok jóindulatúan és minden különösebb nehézség nélkül a kivándorlók millióit fogadta be. Csaknem ingyen osztottak földet a bevándorlóknak. Az Osztrák-Magyar monarhia általános kivándorlási statisztikájából tudjuk, hogy a kivándorlók száma a következőképen növekedett:

1861—70	7.800
1871—80	73.000
1881—90	354.000
1891—1900	594.000
1901	115.000
1902	172.000
1903	206.000
1904	?
1905	207.000
1906	265.000
1907	338.000
1908	168.000
1909	170.000
1910	259.000

Tehát mintegy hárommillió ember hagyta el az Osztrák-Magyar monarhia területét. Ötven év alatt több mint három millió ember! Egy országból, melynek összlakóssága 1900-ban körülbelül negyven millió volt.

Mi a magyarázata ennek a pánikszerű menekülésnek?

Magyarországon, nem számítva Horvátországot kerek 37 millió hold szántóföld volt. Ha ezt a földet a földmívelésből élő 2 és fél millió család között felosztják, egy családra tizenöt hold

föld jut, amiből meg lehet élni. A valóságban azonban a 37 millió holdból 12 millió 200 olyan család tulajdonát képezte, amely egyenként több mint ezer hold felett rendelkezett. A föld egyharmada kétezer család kezén volt. A hátralevő kétharmad felett osztozkodott a többi. Hogy ebből az osztozkodásból milliónak semmi sem jutott, az természetes. Ezt a következőkből látjuk: a bácskai gróf Chotek-birtok 40 ezer hold, a bánáti Csekonics-uradalom 50 ezer hold, a felsőmagyarországi Eszterházi birtok 442 ezer hold, az esztergomi érsek birtoka 96 ezer hold, a kalocsaié 87 ezer hold, a nagyváradié pedig 187 ezer hold, a nagyváradi görögkatolikus püspökség birtoka 140 ezer hold. Nyolc millió holdat 56 ezer birtokos család foglalt el s így a 2 millió négyszázezer családnak csak 17 millió hold maradt. Ebből a tizenhét millióból több mint félmilliónak nem jutott semmi. Bár földmunkából éltek, tenyérnyi földdel sem rendelkeztek. A földbirtok viszonyok eme igazságtalanságát a fennálló uralmi rendszer az u. n. holtkézi intézménnyel (Fideikomis) megmerevítette. Törvénybe foglalták, hogy a grófi családi nagybirtokot a tulajdonos elhalálozása után nem szabad az örökösök között felosztani, hanem az egész vagyon a legidősebb örökösre száll, aki természetesen köteles a többi örökösök további, zavartalan úri életét biztosítani. Az ilyen birtokot sem lefoglalni, sem elárverezni nem lehetett. De ha az egyik család mégis rászánta magát, hogy földjét eladja, akkor azt bankra bízta, mely borsos árakat kért minden ölért.

Mindehhez az igazságtalan adózási rendszert kell még hozzá venni. Az említett Chotek-uradalom 40 ezer hold elsőrendű föld után összesen 96 ezer korona adót fizetett. Holdanként 2 korona negyven fillért. Az ugyanazon járás kisbirtokosai pedig 12 koronát fizettek holdanként. A bánáti Nákó Kálmán uradalom a 13 ezer hold után 19.800 koronát fizetett. Holdanként 1.52 koronát. A környékbeli kisbirtokosok 8—12 koronát. Az adózási rendszer természetéhez tartozott, hogy a kisbirtokos a rendes állami adón kívül, még egy csomó más adót és járulékot fizetett: házadó, másodosztályú kereseti adó, községi adó, kórház illeték, kémény adó, közmunka illetmény, útadó, katonai elszállásolási illeték, kutya-adó, vizlecsapolási illeték, egyházi-adó stb. Ezek a mellékadók és illetékek 280 koronára emelték egy tízholdas kisbirtok közterhét.

Vessünk most egy pillantást a földnélküliek életére. A Földmívelésügyi Minisztérium 1901 évi hivatalos statisztikája szerint egy férfimunkás átlagos évi keresete 221 korona, egy nőmunkásé pedig 150 korona. Egy munkáspár évi keresete kb. 371 korona volt. Az egykori létminimum pedig egy öttagú család részére 1065 koronát tett ki. A tényleges kereset tehát alig haladta meg a létminimum egyharmadát.

Szakács Gábor

Urak vesznek össze, jobbágy haját tépik.
Nem mindig tollal, gyakran fegyverrel írják a törvényt.

(Magyar közmondás)

A major

Vasárnap délután otthon ülök. Egyszercsak beállit Jani bácsi, a szomszéd, hogy elmennék-e velük Novi-Knyezsevácra, a bosztánba. Nekik feles bosztánjuk van ott a grófnál. Azt mondja Jani bácsi, fizet tizenöt dinárt napjára, meg enni ád. Hát jó mondom neki — a hétre átmehetek. Igaz, hogy tizenöt dinár nem sok, dehát Jani bácsi is szegény ember, gondolom magamban.

Hétfőn hajnalban három órakor el is indultunk kocsival, mert van Jani bácsinak egy lova, kocsija. Hét óra felé már meg is érkeztünk a majorba. Úgy elültem magam, hogy alig bírtam menni, mikor leszálltunk az ülésről.

— No, itt lakunk — mondja Jani bácsi és megállt egy hosszú épület előtt.

Bemegyünk. Vitus néni, Jani bácsi felesége megkérdi:

— Ugye szép lakásunk van?

— Hát ez igazán szép — mondom neki és nevetünk mind a hárman.

A plafon csupa korom a nagy tüzhelyféléktől, mert egyen sincs ajtó. Inkább katlannak néznek ki. Platni sincs rajtuk rendes. Így arra megy a füst, amerre akar. Négy tűzhely áll a konyhában, a szobában meg egy félkemence gubbaszkodik. A kemence másik fele a mellette lévő szobában van. Valamikor négy családnak főztek egy konyhában, de most csak egy család lakik rajtunk kívül itt. Két szoba üres, — magyarázta Jani bácsi.

Az ágyunk földreterített szalma, ott feküdtünk sorjában négyen, mert velünk hált egy másik bosztányos is. Négy bosztányosa van a grófnak. Ismerem őket jól, valamikor arra laktak mifelénk.

Elkezdett az eső esni. Beszorultunk a szobába. Addig csak megjárta valahogy míg nem főztek. De mikor az asszony-népség meggyújtotta a tüzet, csak úgy tódult a szobába a füst, hiába csukták be a madzag-kilincses ajtót.

Elmúlt a kedd is, elmúlt a szerda is, anélkül, hogy az idő miatt dolgozhattunk volna. Szerdán délután volt csak jó idő, de dolgozni nem birtunk. Latyakos volt a föld, csak úgy ragadt. A gróf azért kijött és azt mondta a béres-asszonynak, hogy gyomláljuk ki a mákot a kertben. Ezt Jani bácsi beszélte. Én még nem találkoztam a gróffal. A mákkal nem sokat törődtem, mert tudtam, hogy az a béresnék dolga.

Csütörtökön megint csak nem dolgozhattunk. A gróf újra kijött a majorba. Haragudott, hogy a mák még mindig nincs kigyomlálva. Keserűen jegyezte meg, hogy az ő szavait semmibe sem veszik.

— Úgylátszik, egyikünknek sincs kedve a grófnak móvába menni — mondja a druszám, aki szintén napszámos az egyik bosztányosnál.

Délutánra szép nap derült. Kiültünk a druszámmal a ház háta megé sütkérezni. Egyszer látjuk, hogy jönnek a majorba.

Mindenki, aki a gróf szolgálatában állt: emberek, asszonyok, egy csapat gyerek. Még az öreg Mári néni is, alig bírta vonszolni munkában megrokkant testét. Már vagy hetven éves.

— Ezek mind mennek mákot gyomlálni — mondja a druszám — nekünk is el kell mennünk! Nem tehetjük azt, hogyha már mindenki elmegy mi ne tartsunk velük.

— Az igaz — mondom neki. Ha nem megyünk, mindig avval csúfolnak majd. Meg aztán nem akartunk különbek lenni. Így hát fogtuk magunkat és utánuk mentünk, bár móvázni semmi kedvünk nem volt.

Úgy gondoltuk, nem lehet sok mák. Kigyomlálása nem tart fél óránál tovább. Tizenhatan voltunk. De amikor bementünk a kertbe, akkor láttuk, hogy van vagy fél hold. Három óránál tovább így se tartott. A druszámnak volt zsebórája, ellenőriztük az időt.

Így múlt el a csütörtök. Másnap reggel összegyűltek a bosztányosok. Azt mondták, délután munkába lehet állni, ha ugyan nem esik újra az eső. Közben odajött Ferenc bácsi, a béresgazda.

— Találtam én már nektek addigra munkát — mondta fontoskodva. A halastónak a zsilipjét kellene megcsinálni, hogy ne folyjon ki belőle a víz.

— Azt nem lehet, Ferenc bácsi — húzódoztak a bosztányosok az újra kínálkozó móva elől. Sehogyan se akarták megérteni, hogy kell a zsilipet megcsinálni. Magyarázhatott nekik Ferenc bácsi.

A halastó büdös gödör az ártézi kút mellett, odafolyik a kútból a víz. Addig magyarázott a gazdálkodó, hogy mégiscsak meg kellett csinálnunk az átkos zsilipet. Eltartott délig. Munka közben elküldtek valamilyen szerszámért. Találkoztam a juhásznéval. Kapa van a vállán. Felém fordul és megszólít:

— Jani, gyere mákot kapálni! Kapsz estig hét dinárt!

— Mennyit? — kérdeztem, mert csak tréfának gondoltam az egészet.

De a juhászné megerősítette, hogy hét dinárt kapnak egy napra. Egy parával sem többet. Szóval ezt már nem móvából csinálják. De nem mentem. Délutánra vártam hogy elkezdjük a munkát, amire ide szegődtem.

Később kijött a gróf úr. Odaintette magához Ferenc bácsit, a gazdát. Megkérdezte, hogyan csináljuk ezt.

— Hát csak úgy móvából — világosította fel Ferenc bácsi.

— Fél hogy fizetnie kell — súgta a fülembe Jani bácsi. Majd a grófhoz fordult:

— Tudja a méltóságos úr, hogy mi gyomláltuk ki a mákot?

— A mákot is kigyomlálták?

— Kigyomláltuk — mondta Jani bácsi.

— Ennek igazán örülök. De miért kérdezi ezt? — tette hozzá nem kis bosszúsággal a gróf, valamit sejtve a kérdés megett.

— Hát tudja a méltóságos úr, azért, hogy mikor maga elolvassa a Naplót, gondolhatna miránk is. Kiküldhetné olvasás után a lapot a tejestől. Ennyit talán csak megérdemlünk! Mi is szeretünk ám olvasni!

— Nem lehet, János bácsi, azt nem lehet — zárkózott el mereven a kéréstől és odébbállt. (Mért nem lehet? — kérdeztük magunkban.)

Délután aztán nekifogott az eső esni. Szombaton reggel meg hazajöttünk. Így egész héten nem kerestem semmit!

Mikor hazaértem, anyám azzal fogadott, hogy nincs egy parája se. A malacoknak nincs ennivalójuk. A héten már úgy kért hitelbe a boltostól, de az nem szivesen adott. Holnap feltétlenül el kell állni kukoricát kapálni. Szombatig majd csak megleszünk.

Vasárnap ki is mentem a piacra, de nem bírtam elállni. Nem igen fogadták még az embereket. Ha mégis volt, aki fogadott, akkor megrohanták ötvenen is, pedig csak tíz kellett neki. Az egyik huszonöt dinárt kért napjára, a másik meg odasöndörög, hogy ő húszért is elmegy. Végül összevesztek. Így én sem bírtam elállni.

Mikor délfelé hazaértem, mondom anyámnak, nem bírtam elállni, nem nagyon fogadták még az embereket. Közbe evéshez látunk.

— Itt van — mondja anyám — nem bírtam főzni mást csak krumplipaprikást. Nincs annyi pénzem, hogy negyed kiló húst vegyek! . . . De mi még csak megvagyunk, csak a malacoknak volna ennivalójuk!

Igen, a malacok! Mi csak megértjük, hogy nincs, de nekik hiába mondjuk, hogy nincs pénzünk dercére! Ha kell beérjük krumplipaprikással is, de mit esznek azok, ha elfogy az a négy kiló derce, ami még van?!

— Ördög bujjon az anyjába ennek az életnek! — mondja anyám, keserűséggel a hangjában.

Látom, hogy könybelábad a szeme. Sír. Ő még csak sírhat, de mit csináljak én? . . . Én nem sírhatok! . . . Szégyen lenne sírni férfi létemre! . . .

Ősz Szabó János földmunkás

A vojvodinai magyar szinjátszás kérdéséhez

A napilapok ünneputáni számai a vojvodinai magyar műkedvelő-színpadi előadások tucatjairól számolnak be. Őszinte örömmel üdvözölhetnénk ezt a széles hullámverésű színpadi tevékenységet, ha elszomorodva meg nem állapítanánk, hogy — szinte kivétel nélkül — csak a legsilányabb minőségű operettecskék előadásaival foglalkoznak úgy falusi, mint városi, állandó és alkalmi műkedvelő társulataink. Az ember elszomorodva veszi sorra: majdnem kivétel nélkül a pesti irodalmi piac söpredéke, vagy helyi önképzőköri nagyságok idétlen próbálkozásai szerepelnek műsoron. Kugli-egyesületek és olvasókörök, ipartestületek és önkéntes tűzoltó-egyletek műkedvelő csoportjai nagy erőfeszítéssel, jobb ügyhöz méltó buzgalommal utánozzák egymást és az élet minden való tényétől távol álló operettek előadásával

kedveskednek közönségüknek. Mert közönség, az van. A közönség szeretne szórakozva tanulni. Szeretne sírni, lelkesedni; szeretne korok, országok, egyének életéből döntően szép élményeket átérezni. Akár vidám, akár szomorú formában, de életre, szürke életénél másabb, dúsabb: alakító életre kíváncsi a közönség. Sok helyütt a nagyon korcsosuló, s az iskolában is háttérbe szorúlt magyar nyelv tiszta zengéséért mennek színielőadásokra és kis szellemeskedések lélekrozsdáját kapják, s fővárosi, nyegle fölényeskedés ízetlen pletyka-nyelvét. Svábokból jött, raccsoló Taszilók hebehurgya lefetyelését nyújtják ezek a népietlen táncokkal meg-megszaggatott, olcsó, olvadóan lágy, érzékien csacsogó és mindenképen magyartalan zenével — és a zenével együtt bukdácsoló, rossz versekkel megtüzdelt, valószerűtlen, prózai vidámságzagyvalékok: az operettek. Kificamított, elrontott magyar nyelv szómoslékját görgetik e torz elmeszülemények.

Mintha sok-száz kultúrbizottsági tag összebeszélt volna, hogy egymást utánozva száműzik színpadjainkról az értékes alkotásokat. S nem engedik, hogy a jóakaratú műkedvelők valaha magasabbrendű játékmunkára is alkalmasakká váljanak. Mintha nem tudnák, hogy Pestnek nemcsak operettszínházai vannak; hogy ott a habzóan könnyű semmiségekkel egyidőben, komoly darabokat játszik több színház.

Miért csak a pesti szemét kell nálunk? — vetődik fel a kérdés. Ezek az operettek úgy írvák, hogy akárhol játszhatják őket. Semmi magyar tartalmuk, de ha olyikban vidékünk valamely cifra öltönyét húzzák is fel a színészek, nem a magyar népé a szó, az érzés, hanem az üzleté, a szégyentelen pénzszerzésé.

A magyar szó százados tiszta zengése helyett itt csak a pesti szindarab-piac hulladéka juthat oltárra? Értékes magyar népszínművek, tragédiák nem jutnak szóhoz. Tiborc nem sírhatja el itt bánatát, itt, ahol annyi a Tiborcunk! Hol vannak Csokonai, Kisfaludy, Katona a régiek közül, s az ujabbakból Barta Lajos, Bródy Sándor, stb? Hol a múlt század jó népszinművei, s az igazán jó régi vígjátékok? Minden nagy nemzet géniuszainak gyönyörű alkotásai, melyek haladásra biztatták a kisebb nemzeteket a múltban és nemes tettekre, a gondolat, a lélek kristályosítására buzdítanak a jelenben? A világ e nagyjaiból évtizedeken keresztül sose szólaljon meg egy is színpadainkon? A vidék nem mosolyoghat Moliére csípős vígjátékain? Strindberggel nem gondolkozhat el? Ibsent, Hauptmant csak a szlávnyelvű vojvodinai közönség bírja el s a magyar nem? Bizony egy vojvodinainak sem árthat meg a minden irányban kifejlesztett színházi kultúra. S a ma alkotásai: komoly korunkból igazán semmit se láthat színpadon a vojvodinai magyar?

(Vagy tízesztendővel ezelőtt játszották Szuboticán Ibsen Kisértetek-jét s a működésében most megállított szuboticai Magyar Olvasókör tervezte Madách: Az ember tragédiájának előadását.)

Ennyire kiskorú lenne itteni magyar közönségünk? Nem

igaz, nem kiskorú. Valami ragályos ostobaság szállhatta meg kultúrszervezőinket, mintha nem tudnák, mi a szinjátszás feladata.

Ugyan miért is kell a jó színmű? Mire való a színdarab színpadainkon? Hogy tanítsa a jó magyar szót. Jellemre neveljen. Multunk, ezeréves kultúránk minden virágát kibontakoztassa a közönség előtt. S a fiatalokat a magyar népi érzelmek ápolására serkentse.

Mit tesz a mi száz műkedvelő színpadunk, bevonva gyatra munkájukba jobbra érdemes kiforrott színészeinket is? Pesti aszfaltbetyárok izléstelen trükkjeit, szólásmódjait hozza színre; krokodil könnyekre vadászó érzelmességet, népcsúfoló komolytalanságot és bódító maszlagot terjesztve: hogy az életben nem kell harcolnunk, úgyis az ölünkbe pottyan minden. Az operett bonyolulatok végén t. i. mindig minden rendbejön. A kisebbségi élet amúgy is fáradt harcát lefékezőn szállong minden operettvacakból a könnyü sikerek ostoba, erkölcstelen mese-gőze.

Operettlimonádé jelentse az új magyar színpadi kultúrát? Bartók és Kodály az új magyar zene csúcsa és nem a cigánymuzsika. A bécsi szagú, romlott kávéházi szellemeskedéssel teli operettek sem jelentenek színpadi kultúrát. Az operett különben is korcs műfaj: az opera beteg fajtalankodása a vigjátékkal. Az eredmény persze siralmas. (Az a néhány igazán értékes operett a világon: operai értékű szerzemény, s azoknak előadására a mi derék atyafiaink nem szervezkednek. Néhány év előtt kivételesen előadták Szuboticán Lehár: Mosoly országát.)

Az sem áll, hogy színi erőinkkel nem lehet nagyobb feladatot vállalnunk. Aki ezt vallja, annak nincs helye becsületesen küzdő kisebbségünk sorai között, mert az a fejlődést, sőt a megmaradást tagadja. Voltak és vannak mindenütt olyan tehetségek (elsősorban Szuboticán), akik komoly feladatokra is vállalkozhatnának. Mert mi a célja a színpadi műkedvelősködésnek a műkedvelőket tekintve, ha nem az, hogy a kezdő műkedvelők képzett, értékes színészeinktől eltanulják a szó varázsának terjesztését, az élet, az emberábrázolás mesterségét. Hogy könnyű fajsúlyú, kezdő színpadi dolgok után mindig értékesebb és komolyabb teljesítményekbe fogva, magyar közönségünket hozzájuttassák a társadalom leghatásosabb művészetének eredményeihez: a drámai irodalom korokon keresztűlható értékeinek megjelenítésével.

Színpadi előadásaink nagy hibája, hogy mindig monumentális körítésre (díszletek stb.) törekszenek. Ez még mindig a né met színpad egyoldalú, középeurópai rossz hatása. Minduntalan megfeledkeznek arról, hogy a színjátszás lényege: emberfestés, emberábrázolás. Jó színdarab jó színészekkel előadatva, akár egy pajtában, kocsmaudvarban vagy kocsiszínben, egyszerű fehér, vagy színes lepedők között is művészi lehet. Nem a külszín fontos tehát, hanem a színész emberalakítása. Nemcsak a díszlet, még a színész ruházata is könnyen megoldható kérdés, hiszen a színésznek a hangja fontos, az arcjátéka és a gesztusai, egy-

szóval: a játszani-tudása. Próbálnának csak jó darabokkal lámpa elé lépni műkedvelőink, a lehető legjobb játéktudással alakítva szerepeiket: s láthatnák, mennyire tizedrangú kérdés a kulissza, a ruházat s minden egyéb, a játék hatását csak kisegítő eszköz.

Az évezredek kultúrális hagyományain alakult kínai színpad, néhány kisebb, a közönség által beidegzett rekvizitummal (kellékkel) jelöl teret, időt és emberi viszonyokat. A Shakespeare-színpadok is — a mi agyondíszített színpadunkhoz képest — csupaszon alakítottak ki századokra szóló alkotásokat.

A monumentalitás mellett még a revűszerűség, a kiállításos, fölvonulásos látványosság, ami lerontja színpadaink minden játékértékét. Nem katonás díszfelvonulás, vagy bravuros tornász mutatványok bemutatása feladata a színpadnak. Kabarék, és csak szórakoztató, alacsonyabbrendű revűszínházak nyújtanak efféle látványosságot a nagy nyugati városokban. (Ilyen revűszerűség színte csak egyes, olcsó hatásokra vadászó, magyar színpadokon szokásos és a világszerte burjánzó, értéktelen beszélő filmeken.)

A vidék nem kell, hogy jelentse egyuttal a nyárspolgárias elmaradottságot és együgyüséget is. Hogy ez így van, a nemrégmúltban Krecsányi Ignác vidéki színigazgató munkálkodása is bizonyítja. Budán, Temesvárott, Pozsonyban, Fiumében s több tucat más városban működött. S a közelmúltban Kolozsvár színészi vezetői: Ditrói Mór és Janovics Jenő. A fővárossal versenyző műsort alkottak. Változatos, merész, új dolgokhoz nyúló színházakat szerveztek, új színészi, rendezői és színigazgatói tehetségeket neveltek. Bebizonyították, hogy vidéken is lehet élretörő színházat teremteni.

Sokszor vendéglők udvarán, vagy félszerben rendezte meg előadásait Krecsányi Ignác. A modern valóságfestő színdarabok: Ibsen, Hauptmann stb. mellett a klasszikusokat, Shakespeare, Calderon, Moliére darabjait játszatta s vándorló társulatát magas színvonalú műsorával sosem engedte ripacstársasággá sülyedni. Az új magyar színészet kiválóságait csaknem kivétel nélkül Krecsányi fedezte fel. A jó magyar drámák mellett, Wagner operákat adatott elő, először a vidéken.

Kolozsvár a múlt század utolsó negyedében sok klasszikus bemutatóval előzte meg a pesti Nemzeti Színházat. Ditrói Mór igazgató alatt a fővárosi műsor gyámsága alól igyekezett magát felszabadítani. Még eredeti darabokra is tűztek ki pályadíjat. Janovics Jenő vezetésével a háború előtt, de a nehéz kisebbségi körülmények között is tovább virágzott a kolozsvári magyar színház. Műsora mindig európai magaslaton mozgott. Még a különleges, modern, kisérleti darabokból is bemutattak néhányat. (Oszip Dymov: Szomorúságának énekese, Borka asszony és György deák című, XVIII. századbeli minorita játék, régi iskoladrámák stb. stb. Ezeket vendégszereplésük alkalmával Pesten is bemutatták, újszerű játékmodorban, rendezésben és díszletezésben.) Janovics Jenő újabban a szegedi szabadtéri színjátékoknak is egyik vezetője. A végtelenségig sorolhatnánk példá-

kat, hogy vidéken is teremthetünk kimagasló művészetet.

De ne siessük el a dolgot. Csak az utolsó 50—60 év magyar színházi eredményét reklamáljuk. Legalább ott ne legyen kisebbségünk elmaradott, ahol saját erejéből előre haladhat. Népünk helyzetéből ítélve, nem kívánhatjuk, hogy színpadaink vezessenek a magyar színpadi termelésben. De az kötelességünk, hogy híven kövessük a jó magyar színpadok műsorát. Sőt a jugoszláv színpadokhoz való közelségünk miatt, nekünk kellene ellátni a magyar színpadokat nagyértékű jugoszláv színdarabokkal.

Íróink írják rossz egyfelvonásosaikat, novelláikat és verseiket; miért nem fordítják le inkább a legértékesebb jugoszláv színdarabokat? Stanković Kostaná-ja, Nusics vígjátékai, Plaovicsék Víz a hegyekből-je s a világirodalmi értékű Krlezsa-színdarabok felfrissítenék magyar színpadokon a kultúrértékek kicserélésének lanyha munkáját is. Ezzel a szláv-magyar közeledést is a leghathatósabban szolgálnák.

A szlávnyelvű vojvodinai színpadok, könnyebb dolgokkal vegyest, a világ legértékesebb múltbeli és jelenkori drámai alkotásait is szóhoz juttatják. Ezeken a jó erőkkel működő színpadokon otthonosak jó fordításban a magyar színdarabok is. (Sajnos, többnyire a mi vidékünk magyar színínívójához közelálló színdarabok ezek.)

A dunabánsági „Pál régens herceg Kamaraszínház" műsorában a régebbi és újabb jugoszláv s magyar (Tóth Ede, Zilahy, Molnár, Fodor) szerzőkön kívül szinte a világirodalom összes nagyjai sorrakerülnek. Scribe, Goldoni, Shakespeare, Tolsztoj Leó, Gorkij, az új szovjet írók, Ibsen, Strindberg, Shaw, Gogoly, hogy csak hirtelenében emlékezetből felsoroljunk egypárat. Minden kor, minden stilus, minden nemzet nagyja megszólal lassanként a tervszerű munkában.

A „Pál régensherceg Színház": elitszínház. A műveltebb és művelődő középosztály igényeit igyekszik nevelni és kielégíteni.

De tervszerű munkája utánzásra méltó. Még egyszerűbb eszközökkel, csak a játékra fektetve a fősúlyt, legalább egy tervszerűen dolgozó magyar mükedvelő vándorszínházat kellene szervezni Vojvodinában. Néphez közelálló programmal, művészi célkitűzéseit a lehető legegyszerűbb eszközökkel megoldó, népi színházat. Ez a lehetőleg mozgékony és könnyen szállítható kelléktárral ellátandó színház lenne hivatva arra, hogy olcsó és jó előadásokban ismertesse népünkkel a régi s új külföldi színpadi remekeket. S jó jugoszláv és magyar színdarabok előadásaival a két népet — évszázadok viharaiban átélt közös sorsát ismertetve — közel hozza egymáshoz a megértésben s dúló idők után a békevágyásban.

Egy ilyen tervszerűen működő vándorszínház feladatköréhez tartoznék az is, hogy ott, ahol előadásait megtartja, bevonjon műkedvelő erőket s a rendezés, de főleg a színészi játék mesterségbeli titkait megismertesse. Ezzel a vándorszínpad bátorítást adna a helybeli kisérletezőknek, arra biztatva őket, hogy hason-

lóan cselekedjenek. Bizonyítva, hogy minden művészi teljesítmény mesterségbeli része eltanulható valami. A népben pedig mindenütt nagy tehetségek rejtőznek. Nemcsak babért aratna a vándorcsapat, (persze ez sem maradna el) de népművelést, valóban érdemes munkát fejthetne ki, mély nyomot hagyván a közönség lelkében. Csillogó siker sóvárgása helyett komoly művészi munka és népük szeretete kellene, hogy áthassa e színpad művészeit.

Színészi erőink vannak s a színpari irodalom elég remeke áll rendelkezésünkre; meg kell teremtenünk az itteni színvonalas magyar színielőadásokat.

Laták István

Hajnali látomás

Pincében írok én, a föld alatt lakom,
A szürke fény bedől a pince ablakon.
Hajnal felé ropognak a redőnyök,
Ilyenkor én a könyveimre dőlök.

Mondjátok el mindenkinek, bolyongó
[csillagok:
Egy költő itten forradalmi jelt adott,
Itt ül a föld alatt, a fegyverek korában
S a pince ablakán kinézeget sóvánvan.

A pince ablakán kitekint komoran
És látja, kint a törpe császár hogy rohan
És megtapulva kapkodják a koncot
A banditák, a tolvaj udvaroncok.

De hirtelen kitört egy türhetetlen villanás
És megjelent az utcán Szent Tamás.
Az ablakon beszólt az édes Aquinói Doktor:
„Fiam, ne félj a gonoszoktól!"

„Lázits a piacon, vagy építs katakombát,
A te szavad erősebb, mint a bombák.
Se butaság, se fegyver ki nem irthat,
A győzelemre, fiam, megtanítlak."

„Akármi lesz, emeld fel ujjad
S a zsarnokok előtted megvakulnak,
Viselted itt a kicsinyek kiszabott nyomorát,
Te homlokodon viseled az arany-koronát!"

Horváth Béla

A dolgozó nők helyzete Jugoszláviában

A jugoszláviai nők egyetlen egyesülete, amely a nők társadalmi és politikai szabadságának kivívását tűzte ki céljául a „Ženski Pokret“ (Női-mozgalom). Érdekelt, hogy ez az egyesület, a nők kultúrális fejlődéséért milyen tevékenységet fejt ki, ezért barátnőmmel, aki aktív tagja, elmentem az egyesületbe. Útközben elmondta, hogy az egyesületnek tagja lehet minden nő társadalmi helyzetre, kor vagy nemzetiségre való tekintet nélkül. Céljuk a nő társadalmi felszabadítása, politikai és kulturális felvilágosítása demokratikus szellemben. Ezen a téren valóban komoly tevékenységet fejtenek ki. Saját könyvtáruk van, újságuk ugyan nincs, de az „Omladinska Sekcija“ (Ifjúsági Csoport) kebelén belül kiadják a „Žena Danas“ (Mai Nő) című magas színvonalú folyóiratot. Az egyesületnek az egész ország területén vannak helyi szervezetei. Hetenként kétszer időszerű dolgokról előadást tartanak és az ilyen előadásokon a hallgatók véleményüket szabadon nyilváníthatják, amelyből igen érdekes viták keletkeznek. Minden héten kulturális előadásokat tartanak a kültelki munkásnőknek, falvakban viszont egészségtanról, gyermeknevelésről stb. tartanak előadást, és analfabéta tanfolyamot vezetnek. Évenként kétszer-háromszor a szervezkedés szükségességéről tartanak előadást, amelyet jól megszervezett szavalókórussal és más műsorszámokkal tesznek érdekesebbé. Nagy vonalakban ez a Ženski Pokret tevékenysége. Egy kis jelentés keretein belül azonban nem számolhatunk be mindarról a mélyreható s valóban kulturális és felvilágosító munkáról, amit a nők között a mozgalom kifejt. Mindent nők végeznek a mozgalomban, férfiak segítségét csak szakelőadásokon veszik igénybe. A nőmozgalomnak ma ez az egyedüli szervezete. Azelőtt a magánalkalmazottak és más szakszervezetek kebelén belül női szakosztály is volt, de valamennyi megszünt.

A „Ženski Pokret“-ban megismerkedtem néhány öntudatos leánnyal, és sokat beszélgettünk a nők helyzetéről, társadalmi és osztályelnyomásáról. Beográd egyik nagy árúházának alkalmazottja a következőket mondotta el:

„A legsúlyosabb munkafeltételek mellett dolgozunk. Nyolc hónapig voltam az üzlet legforgalmasabb részén, közvetlenül az ajtó mellett, állandó huzatban és hideg betonpadlón. A vevők tolongása miatt soha el nem mozdulhattam helyemről. Az alkalmazottaknak délelőtt egyszer és délután egyszer szabad csak írásbeli engedéllyel munkahelyüket elhagyni. Mielőtt távoznék csengetnem kell a felügyelőnek aki távollétem alatt helyettesít. Az állandó huzat, hideg padló, rosszulfűtött terem miatt felfáztam és így többször kellett kimennem. Másodszor azonban már nem jött a felügyelő a csengetésemre. Kénytelen voltam helyem engedély nélkül elhagyni és ezért aztán intőt kaptam. Aki nálunk háromszor intőt kap, azt felmondás nélkül elbocsájtják. Törvényes felmondási idő itt tekintetbe sem jöhet. Kilépéskor

nyilatkozatot kell aláírnunk, hogy a céggel szemben semmiféle követelésünk nincs. Megemlítem még, hogy délben és este távozás előtt a legmegalázóbb módon megmotozzák az alkalmazottakat. A súlyos munkafeltételek miatt még a legerősebbek sem bírják egy-két évnél tovább ezt a hajszát."

Intelligens arcú leány mondja a következőket:

„Hat középiskolát végeztem, szüleim iparra adtak. Munkaadóm havi háromszáz dinár kezdő fizetéssel vett fel, de miután jó kézírásom volt, az egyik tisztviselőnőt elbocsájtotta és nekem kellett este a rendes munkám befejezése után az irodai teendők egy részét is elvégezni. Reggel nyolctól, délután ötig, egy óra ebédidő megszakítással a szakmát tanultam és délután öt órától a póstát és árúpóstázást kellett elintéznem. A sok munkától, a savak kipárolgásától, levegőtlen rossz munkahelytől, beteg lettem és három év után kénytelen voltam otthagyni."

Egy hivatalnokleány:

„Gépírónő vagyok. Este nyolc óráig is dolgozom. Munkaköröm nem önálló és a levelek diktálására sokszor várnom kell, amig főnököm üzletfelekkel tárgyal. Az így elvesztett időt aztán gyorsmunkával pótolom, mert a póstának még aznap el kell menni. Hogy ez milyen megerőltetéssel jár, senkinek fogalma sincs. Fizetésünk sokkal alacsonyabb mint férfitársainké, pedig munkánkat épen olyan pontossággal intézzük és sok esetben nagyobb nyelvismeretekkel rendelkezünk mint ők. Munkaadóink ezt jól tudják, de mert nők vagyunk, meg kell elégednünk kisebb fizetéssel."

Egy masamódleány:

„Több évi gyakorlatom van és mégis havi 200 dinárért, koszt és lakásért dolgozom. Mivel szobám közvetlenül az üzlet mellett van, senki sem jöhet hozzám és csak munkaadóm engedélyével maradhatok ki. Valószínű, hogy lopástól fél és ezért valóságos börtönéletre kényszerít. Minimális béremből ruházkodásra alig telik, de tűrnöm kell a súlyos munkafeltételeket."

Egy fényképésznő:

„Fizetésem 700 dinár, ami szakmámban már elég szép fizetés, mert vannak, akik 500—600 dinárért dolgoznak. Csak a laboratóriumban dolgozók és retusálók (mert ez már művészi munkának számít) érik el a havi ezer dinárt. Ebédidőnk egy óra és este kilencig dolgozunk. Vasárnap délelőtt munkahelyünkön kell lenni, mert ilyenkor még több a munka mint más napokon. Sőt egyikünknek, még vasárnap délután is szolgálatban kell lennie. Törvényes munkaszünet nincs nálunk. A sötétkamra, antichlor és más vegyszerek szemünket, kezünket és tüdőnket tönkre teszik. A fényképésznők jellegzetes ismertetőjele a fekete köröm. Ilyen munka mellett több szabad időnknek kellene lenni és el is határoztuk, hogy küzdeni fogunk érte."

Egy gyári munkásleány:

„Darabszámra dolgozunk és ha ügyes vagyok heti 150 dinárt keresek. Az első heti bérem letétben marad (kaució), s miután nálunk több mint kétszáz munkás dolgozik, munkaadóm így

egész csinos kamatmentes kölcsönhöz jut. A munkafeltételek rendkivül súlyosak. Amint már említettem, darabszámra dolgozunk, távolmaradásunk tehát csak bennünket érint, mégis minden igazolatlan napért törvényellenesen nyolc dinárt levonnak. Pontosan a munka megkezdése előtt három perccel a gyárban kell lenni és ha két percet késünk, négy dinár büntetést fizetünk. A felügyelők és munkaadók legképtelenebb durvaságait kell eltűrnünk. Sokszor tökéletesebb munkáért, mint amit a férfiak végeznek, 30%—40%-ékkal kisebb bért kapunk, csak azért mert nők vagyunk. Ne értsen félre, mi nem azt tartjuk soknak amit férfimunkások kapnak, hanem azt tartjuk kevésnek amit mi kapunk, mert egyenlő munkáért, egyenlő bér jár. De tudjuk, hogy megoldást számunkra csak szervezett harc hozhat."

Komoly őszhajú családanyák, háziasszonyok, diákleányok és a társadalom minden rétege itt van, mert ebben a körben érzik csak igazán jól magukat. A főzőkanál mint az asszony egyetlen fegyvere, elavult mondás, mert az élet küzdelmeiből az asszony is kiveszi részét. Sok esetben a leány vagy anya az egyetlen kereső, sőt családfentartó és így joggal követelhetik a nők is polgári jogaikat. Itt tanulják meg, hogy kettős elnyomatásuk alól csak szervezett és közös munkával és küzdelemmel szabadulhatnak fel.

Fehérvári Erzsébet

Útszéli mese

Egy ember érkezett a ténfergők közé. Lapos tarisznyáját baltája nyelére hurkolta, a balta a vállán. Szemét összehúzta, úgy nézett vele fenyegetőn. Sovány pofacsontja úgy rátapadt a fogára, mint a farkasé.

A ténfergőkre nem nézett, azok sem rá. Csak valami gyanakvó hidegség érződött köztük.

— Hát én aztán elbántam a pappal! — mondja az ujjonjött mellett a szélről valaki, mintha csak folytatta volna. Hangjáról hallatszott, hogy cigány. — Meglestem, hogy mikor szok a gazdasszonya sétálni menni az ölbeli pincsijével. Mer ez olyan sárkány, ez a plébános úr gazdasszonya, hogy ki nem mozdul a szobából, ha jön valaki rendelni keresztelőt vagy temetést, csak ül a fotejben és köt és figyeli, hogy enged-e a plébános úr egy krajcárt is a kőtségekbűl. Mer ű nem engedi, hogy egy krajcárt is engedjen! Előtte te sírhatsz-térdelhetsz, az nem rebbenti a szeme pilláját sem szánalomra. Hová az istenbe teszi azt a szörnyű sok pénzt? — gondoltam. Mer hogy a plébános úr sem kap abból egy petákot sem. Maj a szeme dülled ki szegénynek a sóhajtástól, ahogy látja, hogy kaparintja el elüle a sárkány a sok szép pénzt és dugja a duzzadó keblébe.

Röhögés támadt. Mintha csak csiklandozták volna már elébb is az embereket. A baltás is odanézett, hát a cigány erre büszkén előrelöki fekete tarkóján a törött kemény kalapot.

— De kitudtam ám én, hol tartja a plébános úr a maga elspórolt pénzecskéjét! . . . Odasímogatja be a misemondó könyvecskéjébe, mer ahhoz nem nyúl a sárkány se!

— Te meg ezt honnan tudod? — kérdi egy ingerkedő hang.

(A farkasképű is éppen ez iránt érdeklődött magában).

— Hojjé! — henceg a cigány. — Kilestem a diófáról. Van itt ész! — mondja nagybüszkén és a homlokára vereget. — Bementem én aztán a plébános úrhoz, rákezdtem mindjárt a bőgést. — „Jaj ídesanyám, jaj drága ídesanyám!" — óbégatok keservesen. — „Jaj hogy meghalt az én egyetlen drága ídesanyám!" — Hát azután? — kérdi erre türelmetlenül a pap. El akarod temettetni? Mennyi pínzed van? — „Nekem bizony most semmi" — óbégatom én. — A fene a jajgatásodba! — ordít fel a plébános úr. — Akkor meg mit akarsz tőlem? . . . Az ördög hordjon el, de mielőbb!

— Ejnye, már ejnye! — csóválja a fejét egy madárképű ember nagy ártatlanul. — Hát ilyen istenteleneket mondott neked a plébános úr?

Kuncogás hallatszott a csoportból. A farkasfogú jövevény odanéz, hát egy rongyos alak éppen ráröhög. Összehúzta arra a szemét szigorún.

— Jaj, jaj főtisztelendő úr! — nyögi tovább a cigány. — Nincs énnekem most pénzem, de ígért nékem a Szűzmária. — Igért-e? — kérdi a plébános. — És mikorra ígért? — Igért nekem most mingyárra, — rikkantottam én. — Mer aszondotta nékem a Boldogságos Anya, hogy aszongya: — No Béla, mer úgy szeretted azt a te ídesanyádat, hát megsegítelek! Erigy el az én jó papomhoz, vedd kezedbe alázattal a misemondó könyvecskéjét . . . — azzal ahogy mondom, már nyúlok is a könyvecske után.

Szétnézett a cigány nagybüszkén, éktelen röhögés volt körülötte. — Nem teszed le rögtön azt a könyvet! — rikkantott rám a főúr. Én meg csak kiáltom örömmel: — Itt a pénz, itt a pénzecske nagyságos uram! — és szaladok az asztal körül, mert a pap kergetett. — Az a Boldogságos Szűzanya hogy megsegített! — kiáltozom, a pap meg üvölt rám: — Ide a könyvemet, beste lélek, mert mindjárt itthon lesz a gazdasszonyom!

Már nem lehetett folytatni, úgy röhögött mindenki. A cigány képe a röhögők között feketén sugárzott. Most mindenki a baltásra figyelt.

— Hát kendnek atyafi, hogy tetszik a történet? — kérdi tőle óvatosan a szapora madártekintetű. — Fene kitanultak az emberek a városban, mi?

Csendesen vigyorog mindenki.

— Hát, — mondja a baltás, — magok tán ettek is máma valamit, hogy olyan eleven az eszök. De én nem ettem még tegnap sem. Mit csúfolódnak magok velem? — és elfordul tőlük keserűn.

Csend lett. Elfordultak a ténfergők is és a télies napot nézték, mint gördül lefelé a háztetők fölött.

Akkor a madárszemű megint az emberhez fordult: — Azért, mert hogy maga olyan éles foggal jött, — mondja békítőn, — hogy hű, mit fog maga majd itt csinálni azzal a fejszével! . . . Hát mit? Lekopik a foga magának is!

Szenes Piroska

Az orosházi viharsarokban

A májusi nap ragyogóan ömlik végig pazar fénnyel az egész határon. Előttünk egy végtelen smaragzöld tenger hullámzik s a szél símogató lehelletére finom borzongás fut végig a kalászerdőn. Üde piros színfoltok villannak ki a ringó élet közül: pipacsok, mintha egy isteni szív vércseppjei ragyognának szanaszét.

Apró, fekete pont rebben fel. Pacsírta, mely megriadt lépteinktől és most trillázva fúródik az azúrkék magasságba.

A legmagyarabb falu, — Orosháza — határában fekvő Kakasszék-uradalom felé tartunk. A mezei dűlőút mentén póznára erősített deszkalap. Az írást lemarta róla az idő. Határjelnek tűzték ide és most vezetőnk — egy pergámenarcú orosházi földmunkás — csalhatatlan biztonsággal felénk fordul:

— Kakasszéki földön vagyunk — jelenti ki, miközben munkától kicserzett kezével a pózna felé legyint.

Háromezer hold jó orosházi föld egy tagban, gróf Zselénszky Róbert nagybirtoka.

Megyünk tovább. Elmaradnak mellettünk a végtelen búzatáblák. Mintha egy teljesen külön világ tárulna fel most előttünk. Pár száz méterrel mögöttünk gondozott, dúsan termő földek: ezek az orosházi kisgazdák birtokai — itt pedig: legelők parlagon heverő, drága föld, ami kenyeret teremthetne az éhesek számára.

— A gróf úr — magyarázta vezetőnk — nem művelteti meg az egész földet. Azt mondja: vadászgatni így is jó.

— Azelőtt kis bérletek voltak itt, de amikor lejárt az idő — mutat egy düledező tanya felé — kirakták az embereket a bérletből.

Egy öt házból álló kis település maradványai, csupasz, égnek meredő falak tárulnak elénk. A házakon nincs tető. Kísérőnk látja, hogy nem értjük a tetőnélküli házak okát és rögtön fölvilágosít.

— Az emberek nem akarták elhagyni a tanyát. Hiába rakták ki őket, estére visszalopóztak és másnap újra zavarhatták őket. végül is az uraság megunta és leszedette a fejük felől a tetőt.

— Mikor történt ez? — kérdjük.

— Úgy február végén vagy március elején. Nagy port vert föl ez, kérem, annakidején, de aztán lassan megfeledkeztek róla az emberek.

— És mi történt a szerencsétlenekkel? — érdeklődtünk, mire megtudjuk, hogy: Özsei András, Verseny János, Beke Ambrus, Kluka József kisbérlőket mint béreseket az orosházi kisgazdák fogadták föl. Négy család, meg annyi többgyermekes — máról holnapra földönfutó nincstelenné vált. Leszedték fejük felől a tetőt és kirakták őket a hideg, nedves, koratavaszi éjszakába

Elszorult szívvel baktatunk tovább.

A kanyarodóból, egy kis csoport akác mögül, egy emberalak toppan elénk.

Mikor odaér, megdöbbenve meredünk rá. Javakorabeli férfi. A gondbarázdált arcból nyílt, hűséges szemek tekintenek felénk; az éhség és a nélkülözés valósággal lemarta róla a húst, imbolygó alakján, mint madárijesztőn fityeg a nyomorúságos ruházat.

— Hová-hová testvér? — elegyedünk beszédbe vele.

— Orosházára — biccent a fejével a távoli falu felé — el szeretnék szegődni valahová, mert itt már nincs kenyér.

Végig fut szemünk a parlagon heverő földeken.

— Nem lehetne visszamaradni, talán mégis jobb lenne? — gyámolkodunk néhány bátortalan szóval — az uraságnak is van szíve, beszélni kéne vele.

— A gróf úr kemény ember — int csüggedten a szegődni induló — kár a szóért.

— Gyerek van?

— Hét — ránt egyet a vállán és elindul az úton

Jóórás gyaloglás után elérjük Kakasszéket.

Büszke kastély árnyékos park közepén az uraságí lak és mellette: porbaragyogó apró vályogviskók — a cselédlakások.

Az emberek kint vannak a földeken. Csupán néhány félmeztelen gyermek játszik a cselédlakások körül. Vézna testecskéjükön alig egy rongydarabka, mintha cigánypurdék lennének.

Megsímogatjuk az egyik nagyobbacska fejét.

— Mit kapsz enni?

Furcsa csodálkozás suhan át az ijedt gyerekszem tükrén: valakit még az is érdekel, hogy mit kap enni. Nehezen szólal meg, de aztán, amikor felbátorodik, megtudjuk: reggelire kenyér, ebédre lisztleves és kenyér; vacsora kenyér és hagyma; néha egy kis szalonna. Tej, tojás, vaj, ismeretlen a kakasszéki kisbéres gyerek előtt.

Benyitunk az egyik lakásba. Fiatal gyereklányka lép ijedten elénk.

A pár négyzetméternyi, döngöltföldű szobát egy ötven centiméteres ablak világítja meg. A sarokban tűzhely, kétoldalt gyalulatlan deszkából összerótt láda szalmával és néhány rongydarabbal: az ágy. Asztal nincs, szék nincsen — csupán mindegyik ágy mellett egy-egy vaspántos láda, ebben van az itt lakó két család minden földi vagyona.

Megtudjuk, hogy Bögre Péter nyolcadmagával s Tóth Kiss József hatodmagával lakik ebben az egészségtelen odúban.

— Hol van anyád? — faggatjuk az ijedtszemű kisleányt, aki nagy igyekezettel sürgölődik az „ágyon" keresztbe szórtan heverő apróbb testvérei körül.

— A mezőn.

— Mikor tér haza?

— Esti harangszóra.

— Mikor esztek?

— Estére.

— És?

— Reggel.

Szóval Tóth Kisséknél és Bögréeknél kétszer van csak na-

ponta étkezés, de az istállókban elhelyezett barmok megkapják a napi háromszori abrakjukat.

Végig őgyelegjük az udvart, amikor keménynézésű, csizmás, olyan tiszttartóféle ember vetődik az utunkba.

— Mit keresnek itt? — reccsen ránk borzasztó szigorúan.

Elmondjuk, hogy csak úgy sétaközben tévedtünk erre, mire gyanakvón összeráncolódik a homloka.

— Az uradalom területén tilos idegeneknek tartózkodni — mondja kérlelhetetlenül — tessék eltávozni.

Szó nélkül visszaindulunk. Erre, mintha enyhiteni akarná előbbi szavait, utánunk szól:

— Tudják, az a sok falukutató . . .

. . . Szótlanul baktatunk vissza Orosházára. Az utunk ott vezet el a leszedett tetejű házak mellett. Mintha árnyék futna végig a mezőn. Semmi, csak egy kósza felhőt sodort a szél a nap elé. Nem marad ott sokáig, tovább sodorja a magasba nyargaló szél és újra fölragyog az égből a nap pazarul csorgó fénye.

Ez csak elfutott, de a szegény magyar milliók felett mikor ragyog fel majd jobb emberi lét ragyogó napja . . . mikor? . . .

S. K.

Marika

A kislány, Marika, tízéves. Haja, arca barna, szeme kék. A városi orvos azt írná róla, hogy rosszul táplált. De a falusi ember csak girhesnek mondja. Marika már két hete a családfő. Reggel öttől, este hétig. Reggel ötkor útrakél az apja, meg az anyja a nagygazda tanyája felé. Munkára mennek két hete és az „otthont" Marika kormányozza.

Lehevert két szalmazsákon fekszik Jancsi, aki kilencéves, meg Marci hétéves és Juliska, aki négyesztendős. A szalmazsákokban már csak szalmapor van, de ilyenkor hajnalban, amikor a szülék lekászolódnak róla, csudajó, kényelmes fekvés esik rajtuk. Különösen, amikor Marika is útrakél. Ő is elindul. Kis rongyait magára szedi, spárgával körülfont csizmába száll, megemeli a cinkannát és elindul. Nagyon nehéz a cinkanna. Az út hosszú. De reggel hatra mégis kiér a vasútállomásra. Hat órára fut be ide a pesti személyvonat. Áll is vagy tíz percet.

Marika mindig pontos. Télen is időre kijut. Azaz csak akkor, ha egyáltalán nekiindult. Mert nem mindig volt mivel és miért. Télen kétszer két hétig járt ki. Mindig olyankor, ha a szülők is munkába indultak. A szülők tehát télen kétszer, két hétig dolgoztak. A bérüket nem pénzben kapták, nem is zsírban, lisztben vagy húsban, ilyesmi nagyon régen volt, hanem borban. Két liter bor a napszám. Mostanában így fizetnek a gazdák. Négy liter bort kerestek naponta a szülők. Ebből meg is ittak jócskán, különösen ha a házban ennivaló egyáltalán nem akadt. De Marika reggelenként a négyliteres cinkannával, a kanna tele borral, nekiindult a pesti vonatot fogadni s cérnavékony hangja a pöffegő mozdony elé cincogott:

— Bort tessék, finom friss bort tessék.

De nemcsak ő várta így szepegve, fázva a pesti személyt. Csizmás, bajuszos emberek rohantak a vonat elé, felszálltak a kocsira, végignyargaltak a vagónokon és bizony, Marika csak a lépcsőkön ácsorgó, friss levegő után áhitozó utasok szeme elé telepedett. Didergett, a foga is vacogott. Néha jobban is a kelleténél, amikor nagy emberismerete hajtotta valamelyik kiszemelt felé.

— Bácsika vegyen, ez a legjobb, ez a bor . . .

— Nénike, minden reggel kilúgozom a kannát, tiszta, vegyen...

— Csak tiz fillér, poharanként.

Néha öt pohárral is eladott. Egyszer a télen, egy nagyhasú ember a kannából ivott. Kétoldalt lefolyt a bor, úgy nyakalta az italt. A felét kiitta és egy pengőt adott. De leginkább csak negyven-ötven fillérért árult Marika. A pénzen a faluban kenyeret vett. Kilóját harminc fillérért.

— No te kis árva — mondta egyszer a pék — te istápolod a családot?

— Én hát. De már nem sokáig ám.

— No nézd. Hát meddig.

De erre nem felelt Marika. Az apja átkozódásaira gondolt, meg a többi szegény dühödt suttogására, hogy: eccer majd még ellátjuk az urak baját is . . . De ezt nem kötheti az orrára a péknek, se senki pénzes embernek.

S így, ilyen magabízó mosollyal ment el reggelenként a boronszerzett pénzzel kenyérért.

De mindig nehezebb lett az üzlet. Mert a vonaton az egyik állomástól a másikig utaztak a boros emberek. Jegyet váltottak, beszálltak a vagónokba, felkeltették az alvókat és így kinálták az italt. Az állomásokon alig-alig vett valaki valamit. Marika úgy állt a sínek mentén, a szakadó tavaszi esőben, mint az ázott madár. S csak felhördült rekedten a kétségbeesés:

— Bácsika . . .

A gondjára bízott családra gondolt. Jancsi, meg Marci, meg Juliska ma se kapnak a „reggeli" mellé kenyeret. S az órás úton mély sárban cammogva, köhögve, le-lemaradt a többi boros mögött. Mind megelőzték. Meglett ember, asszony volt valamennyi, csak ő volt a kicsiny. De Marika ennek nagyon örült. Mert addig jó, amíg ő viszi a bort az állomásra. Ha az apja vinné vagy az anyja, azt jelentené, hogy kiálltak a munkából s a maradék bort árulnák. Ők is nyargalnának hazafelé a tele kannákkal, káromkodnának, néha megállanának és nagyot húznának az italból. Mint a többiek, előtte az úton.

Máma egyetlen pohárral sem árult. Otthon karéj kenyér sincsen. A gond a fejét, a nehéz kanna a vállát s a mély sár csizmáját húzta.

A ház előtt elszórt téglákat szedett össze. Az ajtó elé hordta azokat s egymásra rakta. Rájuk állt. Itt elérte az ablakrésen belül lógó kulcsot.

Kinyitotta az ajtót. A téglákat szétrakta. A szobába került. A gyerekek már ébren voltak. Kiráncigálta őket rongyaikból. A két nagyobbik gyerek hamarosan elkészült. A kicsit ő mosdatta.

Asztalhoz ültek.

Marika a kannát az asztal közepére tette. Minden gyerek elé pléhtányért, meg pléhkanalat rakott. Összekulcsolták kezüket s a Miatyánkot mondták.

— Kenyér máma sincsen — szólt rájuk ima végeztével Marika.

Elharapta nevethetnékjét, mert most ujra rászedte Marcit. Ez a kis istentelen azt mondta tegnap

— Ha megint nem lesz kenyér, akkor nem mondok Miatyánkot.

Kiöntötte a bort a tányérokba. A gyerekek nekiestek és kanalazták . . . Juliska csak piszmogott. Marika ölbevette és ravaszkodva, gügyögve bele-belediktálta a früstököt. Amikor végeztek, felálltak. Kicsit szédültek, tántorogtak, csuklottak.

Az eső szakadt. Jancsi, meg Marci elmentek az iskolába. Mezitláb, kalap nélkül.

Marika elmosogatta az edényt. Ő nem piszkított tányért, kanalat. A kannából ivott mély, nehéz kortyokat. Aztán kiment. Szédült, kicsit tántorgott, de megtámaszkodott az ajtóban. Körülnézett az udvaron. Karján tartotta bóbiskoló kishúgát.

A szomszéd ajtóba is kiállt Marika. Marika volt ő is, tíz éves, de a szomszédék a különbség kedvéért szólongatták Márikának.

— Mán elküldtem őket oskolába — szólt át hozzája Marika.

— Én is mind a hármat — felelte Márika és két öklét nagyosan köténye alá dugta, hallgatott egy kicsit, aztán megkérdezte — mind fröstököltetek?

— Mind. De máma se vót kenyér.

— Kenyér nálunk se vót — bólogatott Márika — de a borbul se jutott má nekem.

— Kenyerem nincs lelköm — mondta Marika — de bort adok.

Erre Márika átjött Marikához. Bementek a szobába. Az asztalon állt a kanna. Márika nekiesett. Sokáig, nagyokat húzott belőle. Amikor végzett, megfogózkodott az asztalban.

— Mindig szédülök tőle — mondta akadozva — mindig, ha bort iszok.

— Én is. Ez meg hortyog tüle — mondta Marika s a karonülőre mutatott.

Álltak, szédültek, és szemük borzosan, anyányi gondokkal terhelten pillogott. Bólogattak. Nehéz fejük le-lekushadt. Aztán lehajoltak az asztal szélére. Onnan lecsúsztak a földre. A karonülő szuszogva, fuldokolva siklott le melléjük. Marika meg Márika most már egészen elengedték magukat és kis anyányi kötelességekkel terhes fejük álomba szédülten hullt a szalmazsákra.

Gergely Sándor

Szabadsajtó

Kelj föl rabágyad kőpárnáról
Beteg, megzsibbadt gondolat!
Kiáltsfel érzés, mely nyögél
Elfojtott vérző szív alatt!

Óh jőjjetek ki láncra vert rabok,
Lássátok a boldog, dicső napot,
S a honra, mely soká tűrt veletek,
Derűt, vigaszt és áldást hozzatok.

Vörösmarty Mihály

Utijegyzetek

A vonat már Olaszországban robogott, ebben a különös világban, amely számomra mindig egy kissé inkább múzeumot jelentett, mint kereskedelemmel, nagyiparral, mezőgazdasággal bíró „reális“ országot. Kisvárosokon süvítettünk keresztül, kisvárosokon, amelyeket még nem láttam sohasem, s mégis, a lágy dombok hajlatain pihenő házakat szemlélve úgy éreztem, mint ha viszontlátnám valamennyit. A gyorsvonat feltünően gyakran állt meg, nagyokat pihent és ilyenkor mindig utasok serege kapaszkodott fel a fülkébe. Férfiak, asszonyok, gyerekek, öregek, fiatalok, egészségesek, betegek, jókedvűek és szomorúak jöttek, mintha csak egy mérhetetlenül nagy katakombából másztak volna elő, jöttek, szinte pánikszerűen szaladtak, mint a menekülők Gőthe „Herman és Dorottyájában“ s kosaraikkal, bőröndjeikkel megteltek a fülkék. E furcsa múzeum-ország kisvárosaiból, a világtörténelemnek e különös lerakodó-helyeiről siettek haza a nyaralók. Svájciak, franciák, angolok, svédek és belgák, szinte egy adott jelre indúltak, mint a versenyfutók a starter pisztolyának dördülésére. És a pisztolydördülés e pillanatban már alig volt jelkép . . .

De a hazafelé igyekvő nyaralókkal, turistákkal együtt, szomorú arcú, kétségbeesett tekintetű férfiak, asszonyok is jöttek a fülkébe. Ők ha ritkán megszólaltak, olaszul beszéltek. Vastag, barna, gyűrött, vagy vékony, szakadozott ujságpapírossal átkötött csomagjaik nevetségesen tömöttek voltak, mintha csak a múltat akarnák magukkal vinni e múzeum-országból. Valóban a múltat, a múltjukat vitték. Zsidók voltak, olasz zsidók, néhány héttel az olaszországi zsidótörvények kihirdetése után . . .

Hosszan néztem őket. Zsidók . . . És zsidó vagyok én is. Mi köt hozzájuk? Vagy köt-e egyáltalán valami? Értelmi, lelki, vérségi kapcsolat? Ó, nem most kérdeztem ezt így először magamtól. Már Budapesten is sokszor megfogalmaztam így ezt a kérdést, amint valamelyik kávéházban áthallatszott hozzám a szomszédos asztalnál vacsorázó zsidók hangja, amikor éppen, nyelve az ízes falatokat, a gabona-export lehetőségeiről, a tőzsdeárfolyamokról, vagy egy ujonan alakúlt részvénytársaság gyors bukásáról vitatkoztak.

Mi köt hozzájuk? — kérdeztem magamtól gyakran. Semmi, feleltem mindig, némi indulattal. De zsidó vagyok én is . . . Mit jelent hát ilyen körülmények között, számomra ez a tény?

Zsidó vagyok. Mióta tudom ezt ilyen pontosan? Kutatok emlékeim között. Falun születtem, s tizenegy éves koromig falun múltak el napjaim. Szüleim, úgynevezett asszimiláns zsidók voltak, csak magyarúl beszéltek s pontosan úgy éltek a kis, dunántúli faluban, mint a helybeli keresztény középosztály tagjai. A főszolgabíró, a patikus, a pénzügyőrség parancsnoka többször fordult meg házunkban, mint a zsidó kántor, vagy valamelyik szatócs-üzlet zsidó tulajdonosa. Tizenegy éves koromig tehát

csak nagyanyám péntek-esti gyertyagyújtásaiból, s a falusi elemi iskola hittanóráiból tudtam meg, hogy zsidó vagyok. Ez a felismerés azonban csak vallásos élményt jelentett számomra. Zsidó vagyok, gondoltam egy tizenegyéves gyermek naivitásával, de csak úgy, mint ahogyan másvalaki katolikus, református, evangélikus, vagy unitárius. Azután jött az ellenforradalom, középiskolás lettem, a városba kerültem, s itt már lépten-nyomon tapasztalnom kellett, hogy egészen másról van szó. Persze a dolgot pontosan nem értettem. Faluról jöttem, csak magyarúl tudtam, sőt dunántúliasan, tehát ízesebben beszéltem, ezt a nyelvet, mint sok városi, keresztény iskolatársam. „A zsidóság faj és nem vallás" — hallottam naponta. De őszintén szólva Arany János költészete jobban érdekelt ebben az időben, mint az antiszemita tüntetések süketítő zaja, Ady verseire jobban figyeltem, mint a köröttem kavargó gyűlöletre — s néhány tanár, vagy iskolatárs otromba megjegyzése, nem tudta elvenni figyelmemet Petőfi hangjától.

Azután felnőttem, s pontosan megértettem az antiszemitizmus igazi, tehát társadalmi és gazdasági okait. És ebben az időben merült fel bennem a kérdés: mi köt a zsidósághoz?

*

Mi köt a zsidósághoz? — kérdezem ismét, noha már tudom, hogy a kérdés így megfogalmazva felületes, tehát helytelen, mert a zsidóságról, mint osztatlan egységről, csak az antiszemitizmus jóhiszemű, de félrevezetett ostobái, vagy a mindent pontosan tudó, de körmönfont gonoszai beszélhetnek. A tőzsdekrachokról, vagy a részvénytársaságok alaptőkéiről vitatkozó zsidókhoz nem köt semmi, miképen nem köt semmi ama nem zsidó, sőt állítólag színmagyar nagybirtokosokhoz sem, akik miután a búza áralakulásáról való vitájukat befejezték, vadászkalandjaik elbeszélésével szórakoztatják egymást, vagy amaz, állitólag színmagyar gyárosokhoz, akik színmagyar munkásaiknak éppen olyan keveset fizetnek, mint a színcseh gyárosok, színcseh munkásaiknak.

Igen, a „világpiac" minden csínját-bínját tökéletesen ismerő zsidókhoz nincs közöm. Ők holnap Londonban, vagy New Yorkban éppen úgy fognak vitatkozni a tőzsdekrachokról, mint ahogyan Budapesten vitatkoztak, ugyanúgy fognak élni valamelyik nyugateurópai, vagy egyesültállamokbeli városban, mint ahogyan Budapesten éltek, ugyanúgy fognak élni, mint ahogyan 1919 tavaszán és nyarán a magyar urak éltek Bécsben, ugyanúgy fognak élni, mint ahogyan amaz urak élnek ma is Párisban, akiknek még tart a pénzük. A gazdasági élet emigránsai olyan helyzet elől menekülnek, melynek kialakulásáért maguk is felelősek. Ha nagyon enyhe és megértő akarok lenni velük szemben, csak ezt mondhatom: tragikomikus figurák. Mi lesz velük? Jó szállodák és jó vendéglők mindenütt vannak, s e jó szállodák és vendéglők majdnem teljesen egyformák mindenütt. Nincs uniformizáltabb valami a gazdagok életformájánál. Ezek az urak hamarosan ott-

honra lelnek a világ valamely más pontján. Nyegle kozmopolitizmusokhoz nem lehet közöm.

De igenis közöm van ama szánalmasan meglapuló kis zsidókhoz, akik faluról-falura házalnak, s azt sem tudják, hogy miért, mert azt sem tudják, hogy miből fognak élni holnap. Igenis közöm van ama kis szabókhoz, cipészekhez, akik reggeltől estig görnyednek piszkos, sötét, falusi műhelyeikben s pontosan úgy élnek, mint a magyar falu vágy város többi dolgozói. Ők, ha most majd Londonba, Párisba, vagy New-Yorkba kerülnek, éppen olyan otthontalanok lesznek életük további során, mint ama magyar parasztok, akik e század elején, a fajvédelem nagyobb dicsőségére, Amerikába kényszerültek. Ezek az emberek Nyugateurópában, Észak- vagy Délamerikában éppen úgy nem lelnek hazára már soha, mint az ottélő olasz, német, vagy kínai dolgozók, mert nincs semmi, ami jobban kötne a keservesen kialakított életformákhoz, mint a pénztelenség. Ó, igen, a szegények nagy, mély, őszinte nacionalizmusa! Ezt szívesen és büszkén vállalom. Nacionalizmus, amely nem a birtokot, nem a javakat és nem az előjogokat védi, de védi a nyelvet, a szokásokat és a közös életformát. Ezekben az emberekben elválaszthatatlanok a külső, hatóvilág elemei, énjük benső formáitól. Pontosan tudom, hogy ez a kiszsidó, aki másképen nem beszél soha, csak magyarul, s fél életet töltött a dunántúli, csallóközi, vagy alföldi faluban, ha partra száll Amerikában, pontosan azt érzi majd, mint harminc esztendővel ezelőtt egy színmagyar paraszt érzett, amikor először meglátta a newyorki szabadságszobrot.

Hazára leltem a magyar nyelvben s a magyar költészetben, és zsidó vagyok. Ellentmondás ez? De hát ellentmondás-e az a tény, hogy bicskei születésű és budapesti illetőségű vagyok?... Úgy tanultam meg a zsidóságomat, mint ahogyan a munkásnak szombatonként, amint felveszi egyheti keserves munkája után járó kis fizetését, meg kell tanulnia, hogy mit jelent bérmunkásnak lenni a mai termelési rendben. S nem volna-e nevetségesen szánalmas figura az a munkás, aki úgy kíván szabadulni osztálylyhelyzete nyomasztó következményei alól, hogy kereken kijelenti: noha gyárban dolgozik reggeltől estig, nem tartja magát munkásnak?

Zsidó vagyok. Faji öntudat íratja le velem e mondatot? Csak oly valaki hiheti ezt, aki rosszindulattal olvasta a fenti sorokat. A „nagy zsidók", a bankárok és gyárosok éppen úgy nem zsidók, mint ahogy nem voltak magyarok sem, s mint ahogyan nem lesznek franciák Párisban, s angolok Londonban, csak úgy, mint ahogyan nem franciák s nem angolok a Párisban, vagy Londonban élő zsidó vagy nemzsidó bankár és gyáros társaik.

De fintorogva, „a faji szolidaritás" vádjától félve e napokban megtagadni ezeket a kis, nyomorúlt embereket, akik már nem is jelképes batyúval a hátukon elhagyni kényszerülnek azt az országot, ahol már nagyszüleik is születtek, s amelynek határait ők eddig át nem lépték, éppen annyit jelentene, mint megtagadni a közösséget a nagybirtokok béreseivel, vagy a gyárak munká-

saival, csak azért, mert félünk az „osztályelfogultság" vádjától.

Sajnos, barátaim és ismerőseim közül sokan, még áprilisban, a Darányi-féle zsidótörvény tárgyalása idején, részben a fenti meggondolásoktól vezéreltetve, részben azonban sértett gőgjükben, túlmentek ezen az állásfoglaláson, s valami elképesztő „zsidó öntudatról" kezdtek szónokolni és így, akarva-nemakarva, csak erősitették az antiszemita jelszavakkal harcoló reakció látszatigazát.

Nem, barátaim, fajvédelemre nem felelhetünk ellenfajvédelemmel. Nem merő taktikai megfontolásból nem felelhetünk így, hanem azért, mert nincs is mit védenünk.

Zsidó faj? Zsidó öntudat?... kezdjem elölről, amit e kérdéssel kapcsolatban írtam. Az ember elszakithatatlanul ahhoz a földhöz tartozik, amelyen felnőtt, ahová emlékei kötik s elvitathatatlanúl egy azzal a néppel, amelynek a nyelvét beszéli. A zsidóság múltja számunkra már csak absztrakció. Világunkhoz magunk adjuk az érzelmi hangsúlyt s így csak érzelmekben láthatjuk a közösséghez való viszonyunkat. Ezt az érzelmi hangsúlyt, ezt a közösséghez való szoros kapcsolatot pedig, az azonos nyelv és az azonos szokások határozzák meg. A szokások és a nyelv pedig nem egyének, még csak nem is kormányok műve. Évszázadok, évezredek kollektiv alkotása mind a kettő. Aki átvette ezeket, az már belé is illeszkedett ebbe az évezredes közösségbe. S amiként sem törvényekkel, sem kormányrendeletekkel nem lehet a nyelvet, vagy az ősi szokásokat megváltoztatni, olyképen nem lehet a közösségből kirekeszteni azokat, akik a közösség e kincsének részesei. Azoknak a felelős tényezőknek a kisérletei, akik ezekről a tényekről megfeledkeznek, éppen úgy kudarcba fognak fulladni, mint a tieitek, barátaim, akik sértett önérzetetekben „zsidó közösségről", „zsidó öntudatról" fecsegtek.

Zsidó közösség? Zsidó öntudat? Hogyan? Miért? Miből? Hol a nyelv, a föld, az emlékanyag, amely ezt kialakithatta volna? Csak dacból, csak az ellentmondás kedvéért lehetnénk ilyen zsidóvá, de nem igazi lényünkből adódóan. Lényünket, az előbb említett nyelv és szokásbeli tényezők véglegessé és megmásithatatlanná formálták. Az a „zsidóság", amiről ti beszéltek, már régen nem élő valóság bennünk. A zsidó nép szabadságáért harcoltok?... Nos jól van. De éppen az utóbbi idők eseményeinek kellett megtanítani benneteket arra, hogy egy „nép" szabadsága nem képzelhető el az osztályok szabadsága nélkül, mert a szabadság egy és oszthatatlan! A többi pedig az idő kérdése, az időé, amely hordoz bennünket, de amelyet mégis csak mi formálunk.

Forgács Antal

Hol alázatos a szolga, gyalázatos a gazda.

Ha a pásztor rühes, koszos a nyáj.

(Magyar közmondások)

Gyermekéveimből

(Negyedik közlemény)

Kint becsapódott az ajtó és befelé tartó lépések neszezése hallatszott. Nemsokára belépett a bátyám. Gyufa lángja villant és imbolygó, behemót árnyéka ott sötétlett a szemközti falon. Meg akarta gyujtani a lámpát, de a kanóc nem lobbant lángra, csak izzott kesernyés, kellemetlen bűzzel. Sokáig próbálgatta, a gyufa egészen a körméig égett. Felszisszent és dühös káromkodással földhöz csapta.

— Petró sincs . . . — morogta, mintha ezzel is alá akarná támasztani jövendő terveit. Mintha az érződött volna ki ezekből a szavakból: Akkor majd az is lesz . . .

Csakúgy, a sötétben vetkőzni kezdett és közben folyton morgott valamit magában. Szorongva hallgattam minden moccanását. Mikor lefeküdt és nagy sóhajtással magára húzta a takarót, megmozdultam az ágyban és megszólaltam:

— Feri bályám!

A bátyáimat mindig így szólitottam és magáztam őket. Így nevelt az anyám, mert, mint mondta, ők sokkal idősebbek, tehát kijár nekik ez a tisztelet.

— Mit akarsz? — kérdezte. — Te még ébren vagy?

— Ébren. Csak azt akarom mondani, hogy hallottam, amit a Füleki bácsival beszéltek.

— Ha hallottad, akkor aludj — mordult rám ellenségesen.

Kicsit megrettentem a mogorva hangtól és elhallgattam. De nemsokára újra kezdtem:

— Hallottam, hogy kukoricát akarnak hozni Benkőék górájából . . .

— Mondtam már, hogy fogd be a szád és aludj! Ne törődj te a nagyobbak dolgával!

Már-már úgy volt, hogy hagyom az egészet, de egyszerre újra belémnyilallott a fájdalom: az én bátyám lopni fog! . . . Nem bánom, ha megver is, de megmondom, ami a szívemen fekszik.

— A lopás csúnya dolog — vetettem oda a szavakat. — Feri bácsinak nem szabad ilyen dolgot csinálni. Megveri az Isten.

— Nem vagyok kíváncsi a taknyosok véleményére.

— Pedig én megmondom anyámnak . . .

— Azt adja az a nagyon jó úristen! Kitekerem a nyakad, az biztos.

— A csendőröknek is elárulom.

— Hallgass, míg szépen mondom! Mikor ilyen kis taknyos voltam, mint te, eszembe se jutott, hogy beleüssem az orrom a nagyobbak dolgába.

— Megmondom az anyámnak, a csendőröknek. Mindenkinek

megmondom, hogy mit akarnak -- kiabáltam most már hisztérikusan és orditva sírni kezdtem. A belső részemet majdnem szétrágta a vad fájdalom és kínomban a párnát harapdáltam. Bátyám éppen föl akart kelni az ágyból, valószínűleg, hogy megverjen, de ebben a pillanatban kint nyílt az ajtó. Anyám jött haza. Hirtelen befelé gyűrtem a sírást és úgy tettem, mintha aludnék. Bátyám se szólt. Anyám sietve levetkőzött és oda bújt mellém. Egy ágyban feküdtünk, bátyáim is együtt, egy másikban. Nem volt több ág, meg a takaró is kevés volt. Így legalább összebújtunk és melegítettük egymást, mint a malacok a hideg ólban.

Éjjel nyugtalanul aludtam és sokszor felriadtam. Azt álmodtam, hogy a bátyámat csendőrök kísérik.

Másnap egy szót se beszéltünk bátyámmal az estéli dologról, csak kerülgettük egymás pillantását. Feldúlt lélekkel mentem az iskolába, mintha szörnyű titkot hordoznék magamban. Rettegtem, hogy valaki megérzi a gondolataimat és kikiabálja a világnak. Egész nap az esti beszélgetés rettenetében éltem. Hiába próbáltam mással foglalkozni, gondolataim egyre csak ehhez a szörnyű tényhez hajtottak vissza: bátyám lopni akar. Görcsösen meredt föl bennem a kérdés: miért? Újra és újra megkérdeztem ezt magamtól, de megnyugtató feleletet sehogy sem találtam. A tanítóm nyelvtanból magyarázott valamit, de én nem értettem a szavait, csak azt láttam, hogy a szája mozog, beszél. Szerettem volna odarohanni hozzá és sírva elpanaszolni nagy bánatomat. Talán ő tudna segíteni. De hátha szólna a csendőröknek? Ezt pedig nem szabad. Bátyámat is csak elkeseredésemben fenyegettem meg ezzel az este.

— Mi lenne, ha délután elmennék Benkőékhez és könyörögnék nekik, hogy adjanak néhány zsák kukoricát? Akkor lenne a bátyámnak csizmája és nem menne lopni. De biztosan nem adnának. Veréb Jani bácsi csak kölcsönbe kért tőlük, hogy őszszel majd visszaadja — mégse adtak.

— Zsugori vén paraszt az — így mondta Jani bácsi és szidta, mint a bokrot. — Ha ott rothadna el az egész a górában, akkor se adna . . .

Miért kell nekünk ilyen nagy nyomorúságban élnünk? Miért nem lehet nekünk is annyi kukoricánk, mint Benkőéknek? Vagy, annyi nem is kellene, csak hogy a bátyám csizmát tudna magának venni. Meg nekem is, hogy ne fázzon a lábam és ne kelljen szégyenkeznem a többiek előtt. Miért kín nekünk újra és újra a tél?

Nem tudom, volt-e még gyerek az iskolában, aki ilyen kérdéseken törte a fejét, de engem elkeserített életünk céltalansága.

Délben nem mentem haza az iskolából, mert messze laktunk. Iskolai tarisznyámban, a könyvek és füzetek mellett hoztam magammal egy darab kenyeret és azt majszolgattam ebédre. Otthon se kapnék mást és azért igazán kár lett volna hazacsuszkálni a fagyos hóban, hogy otthon fogyasszam el. Pedig most nehéz volt

a falak közt maradnom. Szerettem volna otthon lenni és hű kutyaként a bátyám nyomában maradni, hogy a kezénél visszacibáljam vagy könyörgésemmel visszatartsam, ha el akar menni . . .

— Hiszen úgy is csak este mennének — nyugtattam meg azután magam. — De biztosan nem is megy . . . Nem szabad, hogy elmenjen . . .

Estefelé, mikor vége volt a tanításnak és hazamentem, csak az anyám volt otthon.

— Hol van Feri bátyám? — kérdeztem tőle sürgetve.

— Csavarog valahol, hol lenne? Jobb is, ha nem ül itthon, mert mindig csak morog. Neki semmi se jó. Engem is bánt, hogy így van, de mit csináljak? . . .

Anyám ezeket a szavakat tulajdonképpen nem nekem mondta, hiszen tudta, hogy úgy sem értem meg, de jól esett neki, hogy végre kimondhatja hangosan a benne őrlő keserűséget.

— Zsákot nem vitt? — vágtam a szavaiba.

—Zsákot? — kérdezte anyám csodálkozva és furcsán nézett rám. — Minek vitt volna zsákot?

Megzavarodtam és csak makogtam valamit, hogy talán a malomba ment . . .

— Hacsak a szomorúságot nem vitte volna megőröltetni . . .

Bátyám korán hazajött és nem is ment el azután, hanem lefeküdt. Örömömben majdnem kibújtam a bőrömből. Anyám rám is szólt, hogy ne lődörögjek annyit, hanem feküdjek le. Mikor bementem a szobába, Feri bátyám már aludt. Legalább is úgy mutatta, hogy alszik. Úgy éreztem, valamivel engem is megajándékozott ezen a napon. Sokszor haragudtam rá, mikor veszekedett az anyámmal és csúnyán káromkodott — de most nagyon szerettem, És olyan jó lett volna ezt megmondani neki . . .

Egy estefelé, mikor jöttünk az iskolából, csendőrök kísérték befelé Füleki bácsit. A két keze össze volt kötözve és mélyen lehajtotta fejét. Látszott rajta, hogy szeretne észrevehetetlen maradni a két szuronyos ember között. Utánuk a felesége ment két kisebb gyerekét kézenfogva és kétségbeesetten jajveszékelt:

— Nem csinált az én uram semmi rosszat. Úgy-e, apus, ártatlan vagy? Mondd meg a csendőr uraknak, hogy nem csináltál semmit. Jaj, ne vigyék el az én kenyérkeresőmet! Mit csinálok a gyerekekkel?

A gyerekeket is megrémítette az anyjuk jajveszékelése és versenyt ordítottak vele. Az egész házsor kitódult az ajtók elé és nézték a szomorú, siránkozó menetet. Most nem törődtek a hideggel és sokan örültek is a látványosságnak.

Mikor megláttam őket, belenyilamlott szívembe a rémület. Hát mégis . . . Feri bátyámat talán már be is vitték. Akkor este csak azért jött haza olyan korán, hogy azt higyjem, meggondolta a dolgot. De azután mégis elmentek . . .

Mikor berobogtam, együtt volt a konyhában az egész család és ott volt Veréb Jani bácsi is. Nagyban tárgyaltak valamit. Talán éppen a Füleki bácsi esetét.

Nekiiramodtam a síkos úton és ahogy csak bírtam, futottam hazafelé.

— Füleki bácsit viszik a csendőrök — kiabáltam izgalmamban, de rám se néztek, csak beszélgettek tovább.

— . . . Ott felejtette a fejszét, amivel a léceket feszítette ki. Arról jöttek rá. Meg a lábnyomokról — mesélte Veréb Jani bácsi, izgatottan hadonászva. — Ilyen hülye! Ha valamit csinál, legalább ügyesen csinálná. Az a vén zsugori Benkő igazán nem ment volna tönkre attól a pár zsák kukoricától.

— Pedig milyen rendes ember volt — sóhajtotta az anyám.

— Az az még most is — szólt közbe Mihály bátyám. — Csak becsületesen nem élhet meg máma a szegény ember.

— Én azért csak nem mennék el lopni — ellenkezett az anyám. — Inkább éhen halnék. Nem bírnám el a szégyent, hogy engem a csendőrök kisérgessenek.

Feri bátyám nem szólt semmit, csak a cigarettáját szívta. Mikor egy pillanatra összeakadt a tekintetünk, picit mintha el is mosolyodott volna.

— Hát — mondta még Mihály bátyám — mindenki nem is mehet lopni. Másképpen kellene itt a bajon segíteni. Hogy mindenkinek egyformán legyen. Akkor lopni se kellene.

— Hogy mindenkinek egyformán legyen — dünnyögte utána Jani bácsi és nyomatékképpen nagyot ütött falábával a földre.

Mihály bátyámat jobban szerettem, mint Ferit. Csöndes, jó fiú volt és soha nem házsártoskodott. Nem veszekedett anyámmal, ha valamelyik nap nem került főtt étel az asztalra. Ilyen pedig, különösen így télen, sűrűn előfordult. Belátta, hogy nincs és ha nincs, nem lehet.

Most is, mikor már-már kezdett odahaza tűrhetetlen lenni a nyomorúság, azt mondta, hogy ő ezt nem nézheti tovább, elszegődik béresnek. Igaz, hogy egész évben más kapcája lesz azért a pár mázsa gabonáért, de amit keres, azt tisztán megkeresi és hazaadja az egészet.

Mikor elállt, mingyárt kért is előlegként egy mázsa búzát a gazdájától, hogy legyen otthon mit ennünk. Ilyen jó gyerek volt ő. Anyám meg is siratta, mikor érte jött a kocsi, hogy kivigye a tanyára, — de belátta, hogy másként nem lehet. Csak Feri iránti keserűsége nőtt ezzel. Ha ezután összezördültek, mindig ez volt a legfőbb érve:

— Neked persze eszedbe se jut, hogy elszegődj. Pedig te vagy az idősebb. Elvárod, hogy más keressen számodra kenyeret, te meg csak puhítod idehaza a fenekedet.

Ez azért már túlzás volt, mert Feri bátyám is egyre járt munka után, de ezeken a keserves téli napokon nem akadt sem-

mi. Anyám is tudta ezt és csak a keserűség mondatta vele ezeket az elítélő szavakat.

Életünk azért könnyebb lett valamivel. Eggyel kevesebb volt otthon az evő száj és ez sokat jelentett a szűkösségben. Anyám olykor azzal vigasztalta magát, hogy vannak még, akik nálunk is szükösebben élnek. Ezt ugyan nehéz volt elképzelni, de ő bizonyára nem hazudott.

Veréb Jani bácsin az utóbbi időben újra erőt vett a búskomorság. A felesége panaszkodott az anyámnak, hogy kezd olyan lenni, mint mikor hazajött a háborúból.

— Egész nap csak ül a kuckóban, lecsatolja a falábát és azt nézegeti. Tegnap is azt kérdezte tőlem: „Te Róza, tetszik neked az én falábam?" Félek, hogy megint valami baj lesz vele.

Egyik nap én is találkoztam vele az uccán. Odahívott magához és azt kérdezte tőlem:

— Tetszik neked az én falábam?

Ijedtemben azt feleltem neki, hogy tetszik. Erre elkezdett nagyon nevetni, megfogta a két vállamat és egészen belehajolt az arcomba, hogy a lehelletét is éreztem. A két szemében valami furcsa láng lobogott. Rémülten próbáltam kiszabadítani magam a kezéből, de olyan erősen fogott, hogy mozdulni se bírtam.

— Csakugyan tetszik neked? — kérdezte még mindig nevetve.

— Tetszik — ismételtem még jobban megrémülve és már sírás kaparászott a torkomban.

— Ha annyira tetszik, legyél te is mindig becsületes, szófogadó ember és szeresd a hazádat, akkor te is kaphatsz ilyen szép, fínom lábat. Mert nem közönséges fából van ám ez. Neked megsúghatom, de el ne mondd senkinek — és itt körülnézett, mint mikor a bátyáimat traktálta a titokzatos hireivel. — El ne mondd senkinek, hogy ez finom tölgyfából van . . .

Nagynehezen kiráncigáltam magam a szoritásából és elszaladtam. Még akkor is nevetett és utánam kiabált:

— Fogadj mindig szót, hogy te is kapj ilyen finom lábat...

Mikor otthon elmeséltem ezt anyámnak, ezt mondta:

— Úgyhiszem, hamarosan visszakerül az megint a bolondok házába. Akkor pedig aligha jön ki többet . . .

Most az egyszer azonban nem lett anyámnak igaza.

Egy reggel fésületlenül, csak úgy alsószoknyában szaladt át hozzánk a felesége és jajveszékelve, kezeit tördelve mondta:

— Fölakasztotta magát az uram . . . jöjjenek át szomszédasszony . . . jaj, hová szaladjak . . .

Anyám és Feri bátyám mindjárt átszaladtak.

Mikor visszajött az anyám, csendesen csak ennyit mondott:

— Jobb is így szegénynek . . .

A temetésen ott volt az egész házsor. A pap szép beszédet mondott, hogy mindenki sírt. Dícsérte, hogy milyen becsületes,

jó ember volt és milyen nagy lélekkel viselte a keresztet, amivel megterhelte az Úr. A beszéd közben én mindig arra a napra gondoltam, amikor elfogott az uccán. Mikor a pap arról beszélt, hogy milyen kötelességtudó, jó hazafi volt, az ő szavai csengtek a fülembe:

— Legyél mindig szófogadó és te is kaphatsz ilyet . . .

A rémületes emlékezés hatása alatt én is sírni kezdtem és együtt hullattam könnyeimet anyámmal, aki egyre ezt hajtogatta a pap beszéde alatt:

— De szépen mondja... Istenem, de nagyon szépen mondja...

Darvas József

Utolsó szavak

Ó, nem ilyen halálra vártam én.
Úgy képzeltem e percet valaha,
Hogy fetrengve hős eszméim között,
A jelt, a titkot majd tovább adom,
Melyért érdemes veszni másnak is.
A győzelemre nem vártam soha,
Mert tudtam én, kemény barátaim,
Hogy ostobává tesz a diadal,
S a győztes bosszúra vágyik csupán.

Harcot akartam: karcsú napokat,
Amelyek ott lebegnek kényesen
A történelem lapjai felett.
Vártam, mikor bontja ki kék haját,
S ruháinak gyönyörű kapcsait,
A küzdelem egy oly férfi előtt,
Ki nem jajong a sebei miatt,
S szomjazni tud, míg nyelve fölreped.

Ó, mélyen izzó nehéz képzelet,
Bennem fel többé sohasem idézd
E gyermekesen hősi képeket.
A síró táj homokja csikorog,
Amint megverten kullogok tovább
Akár csak az elbocsájtott cseléd,
Ki munkakönyvét s batyúját viszi,
S pirulva, félszegen, mégegyszer visszanéz.

Forgács Antal

Világpolitika — Világgazdaság

Mit tett a francia kormány parasztságáért?

Egyike a legérdekesebb és legtanúlságosabb példáknak, hogyan igyekezett Franciaország a gazdasági fejlődés és válság által csődbekergetett parasztságot megmenteni.

Franciaország fő mezőgazdasági terményei: búza, bor és állati termékek. Az ipari növények termelését különböző törvényes és gazdasági okok gátolják.

1929-ben a megművelt terület 46 millió 206 ezer hektár. E terület birtokmegoszlása a következő:

A birtok nagysága hektárokban	az összbirtokok %-a	összesen hektár
0—1	25	725.000
1—10	47	9.406.000
10—50	25	22.408.000
50—100	2	6.127.000
100 felül	1	7.540.000

A táblázatból látható, hogy az összes gazdaságok három százalékát kitevő nagybirtokosok a megművelt terület 30%-át tartják kezükben.

Ha a fenti adatokat az 1892 évi birtok viszonyokkal összehasonlítjuk, akkor a következő képet kapjuk:

A birtok nagysága hektárban	1892	1929		különbözet
	a birtokok			száma
0—1	2.236 000	1.015.000	—	1.221.000
1—10	2 618.000	1.864.000	—	754.000
10—100	817.000	1.055.000	+	238.000
100 felül	33.000	32.000	—	1.000

A kisbirtokok száma tehát csökkent, azaz a parasztokat kiszorították földjükről. A földművelők (önálló parasztok és mezőgazdasági munkások) száma is csökkent, az 1921 évi 8 millió 952 ezerről 1931-ben 7 millió 637 ezerre. 1921 óta a falusi lakósság kb. 15%-kal csökkent, habár a háború miatt már akkor is a „normális" alatt volt. A szakértők szerint a paraszti kisbirtokok száma továbbra is csik.

A parasztтермékek fővásárlója a mezőgazdasági gyáripar (malmok, tejgazdaságok, cukorgyárak, sörgyárak stb.). Franciaország mezőgazdasági iparában az idő folyamán jelentékeny változások történtek. A francia malmok kilenctized része, a cukorgyárak háromnegyed része eltünt és ugyanilyen mértékben fogytak a sörgyárak is. Ezzel szemben a termelés négyszeresére emelkedett. A nagyipar lenyelte a kicsit. Így pl. hatalmas tejgazdaságok létesültek, amelyek Páris 1 millió 200 ezer liter napi tejfogyasztásából több mint 1 milliót fedeznek. Az ipar ilymértékű összpontosításának eredménye lett a kartellek és trösztök

egyeduralma. Megkezdődött a paraszt éhes gyomrával való üzérkedés és a szabad zsákmányolás korszaka.

Sohasem fordúl elő, hogy két vállalat ugynazon vidék parasztjaitól szerezze be nyersanyagszükségletét (tejet, búzát, cukorrépát stb). A paraszt kénytelen terményeit egy ugyanazon vállalatnak eladni, vagy pedig egyáltalán nem adhatja el. Az ipar diktálja az árakat és letör minden ellenállást.

Midőn 1933-ban a kormány törvényes úton igyekezett megállapítani a búza legalacsonyabb árát, hogy a termelőt a nagyipartól megvédje, a malmosok ezt sohasem ismerték el és továbbra is „szabad" áron, azaz a törvényesnél 30—40%-kal olcsóbban vásároltak. A malmok a búzát mindjárt aratás után vették meg, elraktározták és később (pl. 1935-ben) 100%-kal drágábban adták el. A tejgazdaságok ugyanígy tettek a vajjal, úgyhogy 1936 november 1-én 111 ezer 540 métermázsa vaj állott a raktárakban. A nyári és téli tej közötti árkülönbözetet úgy „keresték" meg, hogy a 25—35 centimes tejből gyártották a vajat és akkor adták el, amikor a tej ára 65—70 centimes volt.

A paraszt termékeinek árát így rombolták le az egyedárúsítók, ugyanakkor pedig a fogyasztó tömegek (városi és falusi munkások, alkalmazottak, hivatalnokok, nyugdíjasok stb.) létfenntartási minimuma emelkedett. Egyszerre tehát két oldalon folyt a kizsákmányolás. Az általános mezőgazdasági válság és ezen eljárások következtében a mezőgazdasági termékek árai 1931—1936-ig az utolsó másfél évszázad legalacsonyabb színvonala alá estek. A mezőgazdasági összjövedelem az áresés hatása alatt 44-ről 17 milliárd frankra süllyedt, ami 60%-os csökkenést jelent.

A parasztság megmentésére irányuló akciók két irányban folytak. Az egyik a törvényhozó tevékenység volt, a másik a parasztok megszervezése.

Már említettük a kormány első kísérletét a legalacsonyabb ár megállapítására. Ez a kísérlet csődöt mondott. A törvény csak papíron létezett, mert hiányzott a végrehajtó hatalom.

1936-ban megváltozott a helyzet. A Blum-kormány 1936 augusztus 20-án meghozta a parasztadósságok fizetéshalasztásáról szóló törvényt. Ez a törvény nem volt hatásos, mert a fizetési határidő rövid volt. 1937 július 17-én új törvény jelent meg. Ez kitólta a fizetési határidőt és hitellehetőségeket nyújtott.

Fontosabb az „Office du blé" (Buza-Hivatal) megalkotása. A Hivatal célja az volt, hogy a nagymalmok és gabonakereskedők uralma alól felszabadítsa a piacot és az ár szabályozásával a kistermelőnek biztosítsa költségeit és befektetett munkája díját. A búza állandó árának megállapításával lehetetlenné tette a gabona-spekulációt. Minthogy párhuzamosan folyt a munka, azaz egyrészt a parasztokat szervezték meg, másrészt lehetővé tették hogy a hivatalban képviseletük által ellenőrzést gyakoroljanak, ezuttal a törvény nem csak papíron létezett, hanem a valóságban is.

Most a malmok taktikát változtattak. A törvényesnél magasabb árakat kezdek fizetni. Mivel a magas búzaőrlési vámot fentartották, ezt veszteség nélkül tehették. A Hivatal tekintélyének alásásával így akartak „szabad" árakat létrehozni. A magas árakat persze azonnal leszállították volna mihelyt a parasztokat a Buza-Hivataltól eltántorítják.

George Monnet, akkori földművelésügyi miniszter fontos törvényhozási kísérlete volt a mezőgazasági termékek kollektiv eladásáról szóló szerződések életbe léptetése. A törvényt a képviselőház 1937 február 26-án megszavazta, de a szenátus mind a mai napig egyszerűen szabottálta. Ez a törvénytervezet a mezőgazdasági termelők, gyárak és kereskedők közötti viszonyt szabályozta. A tervezet előírja, hogy az eladási kollektiv szerződések, amelyeket a termelők, kereskedők és gyárosok két harmad része elfogad, mindenikre kötelező. Ez a törvény is a gyáripar egyeduralma ellen irányúlt.

A munka legfontosabb része a parasztság megszervezése volt Enélkül minden törvény csak papír-törvény maradt volna. Franciaországban 1936 végén 7.350 különböző mezőgazdasági szövetkezet (kooperativa) volt. Legtöbb a tejgazdaságban (2207). A Júrában, a vidék tejszükségletének 93%-át elégítették ki. A Búza-Hivatal létrejötte előtt 780 búzaberaktározási szövetkezet volt, az 1936 augusztus 15-iki törvény után számuk 2000-re szaporodott. Érdekes hogy a legtöbb szövetkezet éppen a bisbirtokosok vidékein van.

A Buza-Hivatal, habár munkáját — a képviselőház mezőgazdasági bizottsága elnökének számítása szerint — a parasztoknak csak egygyolcad része vette igénybe, mégis elősegítette a termelők megszervezését és felébresztette együttműködési készségüket, visszaadva saját erejükben való hitüket.

A francia parasztság sorsa ma újból bizonytalan. A jelenlegi kormány működése a parasztság megsegítésére semmiféle hasznos kezdeményezést nem mutat.

Miklós Jenő

Kliring

Az 1938-as évre jellemző, hogy a világ újra felosztása az előkészítés állapotából a megvalósításhoz került. A világtérkép megváltoztatása már jóval hamarabb megkezdődött, de az igazi csak az elmult évben indult meg.

Az USA kereskedelmével Délamerikát igyekszik behálózni. Németország — Darré szavaival — a Dunamedencében építi ki vadászterületét, Japán Távolkeleten folytat háborút, hogy a kereskedelem kapuit elzárja a világ többi részének orra előtt, Olaszország a teljes önellátás megvalósításával építi ki gyarmati császárságát, Franciaország keresi az eszközöket, hogy egyedül birtokolja gyarmatait, Anglia görcsösen kapaszkodik széthullani készülő világbirodalmának egyes tartományaiba és senkit sem hajlandó oda beengedni.

Könnyű volt a múltban a felvilágosodott, gazdag és felfegyverzett államoknak a világot felosztani. Nehéz azonban egy új felosztást végrehajtani ma, amikor birtokát mindenki féltékenyen őrzi és a mérkőzés egyenlő fegyverekkel folyik. Háború? A háború az utolsó eszköz és senki sem nyúl hozzá már olyan könnyen, mint valaha. De az érdekkör kibővítésének szükségessége sem halványúl el, sőt napról-napra égetőbbé válik. A

világháború után a politikai határok aránylag elég hosszú ideig változatlanok maradtak, de az érdekkör határai, a gazdasági fejlődés következményeként, eltolódtak.

A terjeszkedés gazdasági eszköze ma egészen más, mint 1929 előtt volt. Angliában 1929-ig a kereskedelem szabad volt. Valamennyi állam devizával fizetett, azaz arannyal. A kereskedelmet nem szabályozták, nem ellenőrizték. A terjeszkedés egyedüli akadálya a vámpolitika volt. De a vám olyan fal, amit gazdasági eszközökkel is el lehet távolitani, habár sok esetben nagy áldozattal jár. Egy árú árát letörni olyan országban, ahol a konkurrens tőkének egyeduralmi helyzete van, óriási erőfeszítést és pénz áldozatot követel. De meg lehet valósítani és ez a fontos.

A válság folyamán a külkereskedelem eszközei is megváltoztak. Elsőnek Anglia adta fel a szabadkereskedelmet; sok ország az „önellátás"-ra tért át. Az önellátás tulajdonképen a válság kényszerítő hatása alatt született meg. Egyes államok nem szállithattak külföldre és igy behozataluk is megszünt. Tehát az önellátás a gazdasági elszigeteltség politikájának megvalósitását jelenti akkor, amikor az már tulajdonképen be is állott. Ha nem volt teljes, azzá kellett tenni.

Az államoknak csak egy része tért erre át. A többiek régi eszközeikhez ragaszkodtak, devizával fizettek, vagy váltóval, amit azután aranyra kellett beváltani. Az önellátás nem sikerült ugyan, de sikerült valami egészen más: a külkereskedelem ellenőrzése. Ma az állam diktálja, hogy az egyes országokból milyen és mennyi árút hozhatnak be. A fizetés kliringben történik és nem devizában, azaz árúért árút adnak. Aki nem vásárol, nem is adhat el, illetve követeléseit nem képes behajtani. A kliring rendszer tehát arra kényszerít, hogy ott vásároljanak, ahol eladtak.

Vizsgáljuk meg, hogyan folyik az árúcsere, ha devizával fizetnek. Ez a valóságban nemzetközi kliring. Jugoszlávia eladt Angliának devizáért, Argentinában vásárol és angol devizával fizet; Argentina Angliában vásárol és visszaadja devizáját. Árúcsere történt a világban anélkül, hogy az arany forgalomba került volna. Helyette devizát használtak. Ha minden állam így tesz, akkor az árúcsere-forgalomban a tartozás és követelés elszámolásánál csak a különbözetet kell arannyal kifizetni.

A devizafizetéses árúcserénél feltételezik, hogy az arany forgalomba kerül, amint elszámolatlan különbözet mutatkozik. A deviza-fizetés tehát aranykészletet követel. Ha egy államnak nincs aranykészlete, devizájának sincs értéke és senki sem fogadja el. A deviza bizalmat is feltételez. Az előző gazdasági rendszerben azonban itt is volt segitség. Ha egy ország kereskedelmi mérlege veszteséggel zárult, egy másik államtól kölcsönt vett fel. A nemzetközi hitel volt tehát a garancia. Gyenge árúcsere-forgalomnál kevés kilátás van a hitel visszafizetésére és minél nagyobb a szükség, annál gyengébb a nemzetközi hitel működése.

A nemzetközi kereskedelem részben már kilábalt a nagy válságból. 1937-ben súlyban már elérte az 1929-es forgalmat, de értékben még a felét sem. A nemzetközi hitel javulására nincs ki-

látás és mivel így az aranydeviza korszakának visszatérése is kilátástalanná vált, a kliring maradt az árúcsere egyetlen lehetősége olyan államok között, ahol nem rendelkeznek a külkereskedelmi mérlegben mutatkozó különbözet kiegyenlítésére szükséges arannyal.

Így váltak élesen külön a világ devizával fizető államai és a kliring államok. A devizával fizető államok megfelelő aranykészlettel rendelkeznek. Ismeretes azonban, hogy a világ aranykészlete csak néhány államban halmozódott fel nagyobb mennyiségben. És miután semmi kilátás sincs arra, hogy a világkereskedelem az 1929 előtti formát felújitsa, egész sor állam kénytelen volt szabad deviza-forgalmát megszüntetni, kereskedelmét ellenőrzés alá venni és a kliring rendszerre áttérni.

A kliring, mely — keletkezésekor úgylátszott, — visszatérést jelent a kezdetleges árúcseréhez, nemcsak átmeneti jellegű. Állandó fejlődésben van és fejlődése következtében a nemzetközi kereskedelem terén egészen új problémák jelentkeztek. Néhány hónappal ezelőtt, közvetlenül München után, az angol kereskedelmi miniszter parlamenti beszédében kijelentette, hogy a német külkereskedelem új eszközöket alkalmaz és Anglia ezeknek nem képes ellentállni. Néhány nappal később a külkereskedelem titkára, ugyancsak a parlamentben a következőket mondotta: a német szállítók vagy megegyeznek velünk ár és piac tekintetében, vagy kénytelenek leszünk kereskedelmünket hasonló módon megszervezni és a német konkurrenciát saját eszközeivel legyőzni ott, ahol terjeszkedni akar.

A világ kereskedőinek e perpatvarában két tényező a fontos: exportálni vagy meghalni. Ezt Hitler mondta és Halifax megismételte. Eddig is minden háború a külkereskedelem, a kivitel, az érdekkör felosztása miatt tört ki.

Most azonban nemcsak a kivitelről van szó, hanem annak módszeréről is. Miért oly fontos a módszer?

Ha feltételezzük, hogy két állam kiszállítható felesleggel rendelkezik és hogy az egyiknek éppen a másik felesleges árújára van szüksége, akkor a csere ideálisan működik, de a két állam úgy kereskedelmi, mint általános gazdasági szempontból az egész világ számára megszünne létezni. A kliring első jellegzetessége tehát, hogy az eladó ott kénytelen vásárolni, ahol eladott. A deviza rendszer ennek éppen az ellenkezője. Bármely államnak eladhatok és ott is vásárolhatok, ahol semmit sem adtam el. A kliring leköt, a deviza szabadságot ad. Eladhatok ott, ahol az ár a legmagasabb és vásárolhatok ott, ahol az ár a legalacsonyabb. Azt veszem meg, amire szükségem van és nem vagyok kénytelen — mint a kliringnél — sokszor olyan árút is vásárolni, amire nincs szükségem, csakhogy számlámat kiegyenlítsem.

A kliring másik jellegzetessége, hogy az egymással kereskedelmi összeköttetésben álló államokat csoportokra tépi. Amig a devizánál az egész világ egy egységet jelent, (a vásárló aranyával ahhoz fordulhat, akihez akar) addig a kliring-rendszer csak oly államok csoportjában érvényesülhet, ahol bizonyos határokon

belül, előre megállapított feltételek mellett egymástól vásárolnak. A devizánál kereskedelmi szerződés nékül is kereskedhetnek egymással az államok, a kliringnél pedig a megállapodás mellett még a ki- és bevitel ellenőrzésére is szükség van, nehogy többet hozzanak be a megállapitott mennyiségnél (kontingens). Emellett még az elszámolást is meg kell szervezni. A kliring nemcsak a világ gazdasági viszonyát tépi szét, mint régebben a vám, hanem ellenőrzés alá helyezi a kereskedelmet, amely pedig csak akkor fejlődhet, ha szabad.

A vámmal az állam a hazai ipart védte. Az államnak ebből haszna volt, a védelem jövedelemmel járt. A kliringnél kénytelen ellenőrző szervezetet fenntartani. Ez pedig kiadással jár.

Miért kedvezőtlen a kliring az arannyal fizető államoknak, ha azok akárhol vásárolhatnak? Csak kopogtatniok kell és a kliring államok ajtaja örömmel megnyílik. A devizával rendelkező országok könnyen áttörthetnék a kliring-gyűrűt, ha csak két olyan állam lenne, amilyent feltételeztünk. A helyzet azonban más, ha a kliring államok blokkja egy államból, mint gerincből vagy magból és apróbb államok csoportjából áll.

A „magállam" kifejezést Wegemann Wirtschaftspolitische Strategie c. művében használta. Abból a statisztikai tényből indult ki, hogy Anglia, USA és Németország néhány kisebb állam kivitelének 50%-át átveszik és ugyanannyit szállítanak. Az ilyen viszonynál használják a magállam szempontjából az „érdekkör" kifejezést. Hogyan változik meg a kliring rendszerben belső viszonya egy olyan államnak, mely az u. n. érdekkörben fekszik?

Ha szabad deviza-forgalom mellett a kis állam kivitelének 50%-át a nagy állam felvásárolta, ezt azért tette, mert világpiaci helyzetének ez felelt meg legjobban. De ezt tehette a kis állam is a naggyal szemben. Itt leginkább a szállítási költségek döntöttek, s érdekeiknek megfelelően vagy vásároltak vagy eladtak. Laza összeköttetésben állottak tehát egymással és a magállamnak nem nyilott lehetősége arra, hogy a kis államot magához kösse vagy szófogadásra kényszerítse. Nincs erre jobb példa, mint Szerbia és Ausztria viszonya 1906-ban, amikor a két állam között a gazdasági háború megindult. Szerbiának majdnem egész kivitelét Ausztria vette át. Logikus, hogy az osztrák piac nélkül Szerbiának tönkre kellett volna mennie. De, amint ismeretes, Szerbia külkereskedelmét másfelé irányította és — megnyerte a háborút.

A világkereskedelem összeomlása óta azonban sokkal nehezebb egy ország külkereskedelmét egyik piacról a másikra irányítani. Ezért a kliring-csoporton belül a viszony egészen más, egyenlőtlen. Vegyük a következő példát: a magállam 25 kisebb államot csoportosít maga köré és ezekkel kliring kereskedelmet folytat. Ezek a kis államok kivitelük száz százalékát a magállam felé irányítják és behozataluk száz százalékát is onnan kapják. Az, ami a kis állam külkereskedelmének száz százaléka, a magállamnál mindössze két százalékot jelent. A magállam tehát kiviteli feleslegének ötven százalékával kielégítheti a huszonöt kis állam minden szükségletét és a másik ötven százalékot a kliring

csoporton kivül szabadon eladhatja devizáért. Kereskedelmileg tehát a nagy állam számára a kis államok nem jelentenek egyedüli lehetőséget, az egész világon szabadon fejlesztheti kereskedelmét, ha csak nem alakulnak vele szemben is hasonló, zárt csoportok. A viszony egyenlőtlen. A kis állam a nagy állammal szemben függő helyzetbe került, kiszolgáltatta magát neki. Ha a kis állam megkisérelné külkereskedelmének tíz százalékát a devizával fizető államok felé irányítani, az a veszély fenyegetné, hogy a fennmaradó 90 százalékot a magállam bosszúja tönkreteszi. A magállam azonban többet is vásárolhat, mint amennyire szüksége van és ezt a felesleget más országoknak devizáért eladhatja. A bolgárok 1937-ben elvesztették az angol eperlekvárpiacukat, mert a lekvár Londonba olyan országon keresztül érkezett, ahová ők az árút kliringben adták el. A kliring rendszerben a fejlődés odairányul, hogy az államcsoportban a kis állam számára csak a magállamon keresztül nyilhat út a világ többi része felé. A magállam uralkodó helyzete a mai világkereskedelmi viszonyokból adódik, mert amint lehetőség mutatkozna másutt is eladni, a csoport széthullana. A kliring államokat a szükség tartja össze és ezt a helyzetet a magállam a saját céljaira használja ki.

De a magállam a nemzetközi helyzettől függetlenül különleges árpolitikát is folytathat, hogy ezzel a kis államot még jobban magához fűzze. Ha 100 kg búzát három méter műgyapjúból készült szövettel fizetnek, ennél az árúcserénél nem fontos, hogy a búza ára száz, kétszáz vagy háromszáz dinár, ha a három méter szövet értéke is ennyi. Ha a magállam a búzát 300 dinárral fizeti, de pénz helyett szövetét ad ugyanilyen magas áron, a valóságban nem fizette meg drágábban, csak névlegesen számolta el magasabb értékben. Ha a búza ára egy országban 300.— dinárra felszökött, akkor senki sem hajlandó abban az országban olcsóbban eladni. Olyasmi történt tehát, amire még nem volt példa: a kliringblokkon belül az árak színvonala sokkal magasabb, mint ott, ahol arannyal fizetnek. Ezért senki sem hajlandó a kliring államoknak arannyal drágábban megfizetni azt, amit máshol olcsóbban megkaphat. Az angolok különleges előzékenységnek minősítették, amikor a románoknak hetvenöt dinárt fizettek a búzáért, holott a rotterdami tőzsdén csak 55.— dinár volt az ára.

Ezzel az árpolitikával a magállam mindig több, leromlott gazdasági állapotban levő országot vonhat a maga hatáskörébe. És ahogyan bővül a csoport a magállam körül, úgy szűkül a világ a devizával fizető országok számára. A magállam kiépíti blokkját, a világ más államaitól elszigetelten és a legdurvább gazdasági eszközöket használja fel arra, hogy a tőle függő viszonyba került kisállamokat engedelmességre kényszerítse.

Ez tehát a régi gyarmati imperializmushoz viszonyítva a gazdasági függőségnek sokkal durvább formája. A gyarmati viszonyban is fennáll a közvetlen politikai függőség, de nem zárja ki más államok versenyét. (A nyitott ajtók elve a gyarmatokon). Néhány évvel ezelőtt Japán elhódította az indiai pamutpiacot és Anglia kénytelen volt alkúba bocsájtkozni vele saját gyarmati

területén. A kliring-blokkban azonban sokkal közvetlenebb a gazdasági függőség, úgy hogy itt a politikai egyeduralom más formája is kiépíthető. Nézzük csak meg a japán eszközökkel megalakított kínai „nemzeti" kormányt. Nagyobb iróniát el sem képzelhetünk, mint amikor az ilyen gazdasági rendszernél hangoztatják, hogy minden nemzetnek lehetőséget kell nyújtani saját országa megalakítására. Magától értetődően az ilyen államnak a magállam blokkjához kell csatlakoznia. Az „önrendelkezési jog" itt éppen az ellenkezőjébe csapna át.

Amíg így a csoporton belül a kisállamok számára minden ajtót elzárnának, a magállam szabadon dobálhatná kliringben vásárolt árúját a devizával fizető államok piacán. Ezen a piacon nem szabályozzák az árakat. Azt, amit a kliringen belül háromszázért árulnak, a kliringen kivül ötvenért vesztegetnek. Ha a szállító a kiszállított árú után még prémiumot (jutalom) is kap, világos, hogy legyőzheti versenytársát, aki ezt nem kapja.

Nem alaptalanul panaszkodnak tehát az angolok erre az új kereskedelmi rendszerre. Amíg a kliring gyermekcipőben járt, nem volt veszélyes. Amint azonban egy iparilag fejlett állam eszközévé vált, s ez egyre jobban szűkíti az arannyal fizető államok piacát és árpolitikájával megnehezíti a piac megközelitését, a dolgot komoly meggondolás tárgyává kell tenni. És valóban az angolok először azt mondták: bennünket ez a rendszer nem érdekel, mert a mienk tökéletesebb. Az új rendszer fejlődésének politikai támaszt München adott és az szinte egy éjszakán át veszedelmes méreteket öltött. Ekkor kezdtek ellene tiltakozni. A legfontosabb ellentét, hogy az arannyal fizető u. n. deviza államok területe szabad, a kliring államoké zárt. A kliringállam érdekkörét a blokkon túl is kiterjesztheti és amit megkaparint, az a deviza államok részére elveszett.

A kliring-blokknak egy magállam körüli kiépítése a gazdasági csoportosulásnak olyan formája, mely a politikával szoros kapcsolatban van. A német államférfiaknak nincs olyan beszédük, ahol ezt ki ne hangsulyoznák. Ez a rendszer fejlődési folyamatban van, de már elérte azt a fokot, ahonnan a távoli tervek világosan láthatók és ez a deviza államokat önvédelemre kényszeríti. Rendkívül jellegzetes az a hatás, amit Angliában váltott ki. Kijelentették, hogy Angliának nincsenek a világ minden pontján egyforma gazdasági érdekeltségei, pl. Délkeleteurópát az idegen terjeszkedés természetes területének tartja. Ezért itt nincs más szándéka, mint meglevő érdekeinek védése. Legfontosabb érdekei a dominiumokon, gyarmatokon és néhány európai államban vannak. Németország az utolsó két évben éppen itt fejleszti ki legjobban kereskedelmét. Délamerika miatt az USA-ban váltott ki ellenállást és ezzel az új csoportok kialakulását a kliringen kivül is sietteti. Igy az USA megkisérli politikai és gazdasági együttműködéssel mind a három Amerikát (Észak, Közép és Dél) egy csoportba vonni. Anglia még nem találta meg a végleges megoldást, de fönnáll az az indítvány, hogy Anglia kötelezze azokat az államokat, ahol sokat vásárol, nagyobb angol árúbeho-

zatalra. Mindenesetre megállapíthatjuk, hogy a gazdasági harcban résztvevő nagy államok nem találták még meg végső fegyverüket, de a kliring-módszer ilyen ellentéteket még sem váltana ki, ha a világ gazdasági helyzete nem lenne ilyen válságos.

Az 1929-es válság után drágán megfizetett föllendülés 1937-ben ismét összeomlott. A fegyverkezéstől támogatott termelés még nem zuhant ugyan az 1929-es általános krizisbe, ezt megakadályozni azonban nem lehet és a helyzet állandóan rosszabbodik. A nagyarányú fegyverkezés még a leggazdagabb államok pénzügyeit is olyan súlyosan terheli, hogy azt csak nagy áldozatok árán — amelyeket végeredményben a dolgozó nép fizet — tudják az eddigi méretekben folytatni.

A fegyverkezés új föllendülést segített elő, de ez süppedő talajra épült. A konjunktura további fejlődésének mai válságos perceiben az alapot ki kell szélesíteni és megszilárditani. Innen a jelszó is: a kivitelt fokozni vagy meghalni!

Ilyen a nagy államok helyzete. Fokozniok kell kivitelüket, vagy új egyezségek kötésével, vagy kereskedelmi háborúval. A harc a kisállamok megszerzéséért tovább folyik és ez az utóbbiak számára értékes pillanat, mert megtörténhet, hogy a csoportok vagy vadászterületek kiépítésénél egy magállamhoz ragadnak és ezzel egész gazdaságuk függő helyzetbe kerül. Akkor azonban már nehéz az elszakadás. De most, amikor a nagyállamok kivitelük fejlesztésénél minden lehetőséget tekintetbe vesznek, a kis államok leleményességén múlik a baráti kör kibővítése. Sok és szabad kereskedelmi összeköttetéssel rendelkezni a függetlenség biztosítását jelenti.

Bránko Szedmák

Gazdasági szemle

Az 1929 év második felében elkezdődött gazdasági válság 1933 végén pangásba ment át. Ezt a pangást az ipar némi fölélénkülése jellemezte. Azonban a gazdasági élet javulását nem követte a föllendülés, mint az előző válságokat. Ellenkezőleg, 1937 második felétől új visszaesés mutatkozik, amely legelőször az USA-ban, majd Angliában, Franciaországban és még néhány államban válik érezhetővé.

Így egész sor állam gazdasága került ismét válságba anélkül, hogy az előzőt kiheverték volna. Ez a körülmény szükségszerűen a munkanélküliek seregének növekedését vonta maga után. Számuk 1933-ban 30 millió volt, 1937-ben 14 millió és 1938-ban 16 millió. Az új válság jellegzetessége, hogy az előzőtől sokban különbözik, de nem a javulás, hanem a rosszabbodás tekintetében.

Először: a válság nem ipari föllendülés után következett be, mint 1929-ben, hanem alig valami élénkülést mutató pangás után. Ez azt jelenti, hogy a bontakozó félben levő válság az előzőnél sokkal súlyosabb lesz és leküzdése nagyobb áldozatokba kerül.

Továbbá a válság nem békés időszakban tört ki, hanem akkor, amikor Japán már harmadik éve folytatja háborúját Kína ellen. Ez a háború majdnem teljesen megsemmisítette az óriási kínai piacot, különösen más államok számára. Ezzel egyidejűleg Németország és Olaszország gazdaságukat háborús gazdálkodássá változtatták és fegyverkezésbe fektették minden tartalékukat és valutájukat. A többi államok is egyre jobban rátérnek a háborús gazdálkodásra. Ezek a tények azt jelentik, hogy a világgazdaság a válságból való kiláboláshoz sokkal kevesebb segédeszközzel rendelkezik, mint azelőtt hasonló helyzetekben.

Végül a mai válság az előzővel ellentétben nem általános válság. Amint azt a Narodna Banka első negyedévi jelentése is mondja, eddig a válság csak a gazdaságilag erős államokra terjedt ki, amelyek még nem tértek át teljesen a háborús gazdálkodásra. Ami pedig a támadó tengely-államokat illeti, ezeket háborús gazdaságuknál fogva még nem érte el a túltermelési válság, bár erősen közelednek feléje. Ez azt jelenti, hogy bizonyos időn belül, amikor a gazdaságilag erős államok kezdenek kilábolni a válságból, Japánnak, Németországnak és Olaszországnak, miután minden készletüket fölemésztette a háborús készülődés, kemény válsággal kell megküzdeniök.

Az említetteket világosan szemlélteti a Népszövetség kimutatása az egyes államok ipari termeléséről: (1929 — 100)

	1932	1937	1938
USA	54	92	72
Anglia	83	124	112
Franciaország	69	82	70
Németország	53	117	125
Olaszország	66	100	96
Japán	98	171	165

Láthatjuk, hogy USA-t, Angliát és Franciaországot elérte a válság, másrészt Olaszország és Japán, amelyek gazdaságukat Németországnál előbb változtatták át háborús gazdálkodássá, 1938 folyamán már csökkenő termelést mutatnak. Végül Németországban, amely csak néhány éve tért át a háborús gazdálkodásra, még mindig emelkedő irányzatot észlelhetünk.

A Narodna Banka említett jelentése a következőket mondja: „A világgazdaság fejlődése az idén erősen visszatükrözi Európa politikai eseményeit. A részvények árfolyamai csökkennek, a tőke az USA-ba menekül, ezenkivül a világ ipari termelése is hanyatlik. Csökkent a nemzetközi kereskedelem és az árak esnek. A mezőgazdasági termények piacán is érezhető a felgyülemlett tartalékok nyomása . “

Jugoszlávia negyedévi kereskedelmi mérlege a tavalyi 137.7 millió passzivával szemben, az idén 171.1 millió passzivával zárult. Igaz, hogy Jugoszlávia agrár-állam és így az év első három hónapjának mérlege nem mérvadó, hiszen termányeit csak az év második felében értékesítheti. Nem juthatott még kifejezésre

Angliával és Franciaországgal kötött új kereskedelmi szerződése sem.

Kivitelünk 26.68%-át Németország, 12.53%-át Olaszország és 11.22%-át Csehszlovákia vette át. Behozatalunk 44.02%-át Németország, 12.64%-át Olaszország és 6.81%-át Csehszlovákia látta el. Anglia kivitelünknek 6.81%-át és Franciaország 1.52%-át vette át. Behozatalunk Angliából 6.61% és Franciaországból 1.83%. Kereskedelmi forgalmunk többi része Lengyelország, Görögország, Magyarország és más, főként olyan államok felé irányult, amelyekkel kliring megállapodásunk van. Arannyal, vagy devizával fizető államokkal a forgalmunk minimális. Kereskedelmi mérlegünk tehát rendkivül kedvezőtlen és ezzel foglalkozik a Narodna Banka májusi jelentése is. Rámutat arra, hogy amig az ipari államokban — főként a fegyverkezés hatása alatt — bizonyos konjunkturát élnek át, addig nálunk, miután Jugoszlávia mezőgazdasági ország, a gazdasági élet válságos. Külkereskedelmi forgalmuk 18%-al csökkent és a belföldi fogyasztás a széles tömegek hiánya folytán minimális. Devizák hiánya gazdasági életünket megrázkódtatja, az ipart a legszükségesebb nyersanyaggal, csak nagy nehézségek árán tudja ellátni. Mezőgazdasági és más terményeink megfelelő elhelyezésével új utat és új lehetőséget kivánnak teremteni.

Már az 1938-as évben gabona és terményfeleslegünket elsősorban a kliringállamok vették át. Gazdasági életünkre nagy hatást gyakoroltak Közép-Európa térképén történt változások, különösen Ausztria bekebelezése. Kereskedelmi mérlegünk Ausztriával állandóan aktív volt és terményeinket ide devizáért adtuk el. A nyugati államok piacának elvesztésével — különösen az év második felében — a devizák hiánya még erősebben mutatkozott. Gabona és bányatermékek árát a kliringállamok, a világpiaci árakhoz viszonyítva felhajtották és így a devizával fizető országok nem vásárolhattak, ami a devízahiány további kimélyüléséhez vezetett. Ez teljes erejével az 1939-es év elején mutatkozott, amikor már a Narodna Banka is interveniálni volt kénytelen és csak a lgszükségesebb nyersanyagokra adott devizát.

Pénzpiacunk, az izgalmas szeptemberi napokat leszámítva, normális keretek között mozgott. Jellemző azonban, hogy a bankok, a finánctőke, hosszúlejáratú ipari kölcsönökkel szemben rendkivül óvatos volt és csak rövidlejáratú, vagy váltóhiteleket ad. Az ország iparosodási folyamata szemmellátható, de az új befektetésekhez szükséges tőkét részben külföldi pénzintézetek, részben a már meglévő ipar adta.

A jugoszláv-német kereskedelmi bizottság kölni ülésén a márka eddigi 13.50 dináros árfolyama helyett 14.30—14.70 dináros árfolyamot állapított meg, viszont a német behozatali hivatal a jugoszláv termékek árát 5%-kal csökkentette. Jugoszlávia tehát a jövőben, minden árúért, amit Németországból vásárol, márkánként egy dinárral többet fizet, viszont terményeiért ugyanazt az árat kapja, mint eddig. A jugoszláv bizottság mégis elégedetten jött haza, mert sokkal súlyosabb feltételektől is tarthatott. Meg-

történhetett volna az is, hogy Németország a román szerződéshez hasonlóan, Jugoszláviát is függő helyzetbe kényszeríti. De, amig Románia gazdasági függetlensége az angol és más szerződésekkel biztosítva van, nekünk ilyen kilátásaink nem voltak. Kedvező még, hogy Németország a cseh-morva protektorátust Jugoszláviával szemben, mint független gazdasági egységet meghagyta, bár még nem tudjuk, milyen árúval fizetik vissza követelésünket.

Amint látjuk, a jugoszláviai gazdasági élet fejlődése a világgazdaságtól némileg eltérő sajátosságokat mutat. A mezőgazdasági termények kivitele esett és emiatt csökkent az ország fogyasztó képessége is. 1938-hoz viszonyítva 1939-ben a kivitel 18%-os, a behozatal 3%-os csökkenést mutat. A vasúti szállítások visszaesése 5%. Ezzel kapcsolatban az árak is estek.

Az ipar emelkedése szintén meglassult. Így a bányászat 1937-ről 1938-ra 19%-kal emelkedett, mig 1938-ról 1939-re csak 7%-kal. A többi iparágak is hasonló tüneteket mutatnak. A tőkebefektetésekre jellemző a gépek stb. behozatalának csökkenése.

A pénzügyminiszteri beszámoló szintén megállapítja a lanyhulást és nagyarányú takarékosságot követel minden téren: „Nemzetgazdaságunk 1939-ben a nemzetközi bonyodalmak által fölidézett idegesség jegyében mozog . . . A konjunktura lanyhulását mutatja külkereskedelmünk csökkenése és az egyre nagyobb deviza nehézségek.“ A miniszteri jelentés szól arról, hogy emiatt érezhető az állami jövedelmek kisebbedése is, különösen a közvetett adók terén.

✶

A román-német kereskedelmi megállapodás után, Anglia különös figyelmet tanúsított Románia iránt. Angliának rendkívül fontos, hogy Románia megőrízze gazdasági függetlenségét, mert végzetes következménnyel járna, ha kiszállítható feleslegét csak egy ország venné át. Ennek az új megállapodásnak nem volt célja Németország kiszorítása, csak lehetővé akarták tenni, hogy Románia más államokkal is köthessen kereskedelmi szerződést. Az új kereskedelmi megállapodáson felül Anglia még 5 millió font kölcsönt is adott 20 évre, rendkívül kedvező feltételek mellett. Anglia kötelezte magát, hogy a petróleum termelést új és modern alapokra fekteti és a minőséget megjavítja. Románia engedélyt adott ujabb fúrások eszközlésére és a szállítási díjszabást csökkentette. Az angol árú behozatalának megkönnyítésére a font új árfolyamát állapították meg. Az idei gabonatermésből Anglia 200 ezer tonna búzát vesz át. Ezzel a megállapodással Románia megőrízte gazdasági függetlenségét. Így minden állammal, mint egyenlő rangú féllel tárgyalhat és árúját ott adhatja el, ahol az ár és feltételek számára a legmegfelelőbbek.

✶

Franciaországban a különböző népfront-kormányok után Eduard Daladier kormányában Paul Reynaud lett a pénzügyminiszter és varázslatos konjunkturát igért. Valóban zilált gazdasági viszonyokat vett át és ha ezt sikerült rendeznie, nemcsak az ő ér-

deme, hanem a pénztőkéé — a híres kétszáz családé — is. A népfront kormányok 40 órás munkahetét és más komoly szociális törvényeit sikerrel tették tönkre, s csak természetes, hogy most az őket képviselő Reynaud-t erősen támogatják.

Reynaud elsősorban a fegyverkezés tempóját igyekszik meggyorsítani. A közgazdaságban a liberális formát tartotta fenn, a fegyverkezés terén azonban az állami beavatkozással diktált gazdálkodást vezette be. Amikor a pénzügyminisztériumot átvette, a termelés és fogyasztás növelését és a munkanélküliség megszüntetését igérte, de eddig három igérete közül egyet sem váltott be. A termelés növelése helyett a fegyverkezést növelte, a munkanélküliség megszüntetése helyett a munkásság hadibeosztását vezette be és a fogyasztás növelése helyett a valóságban takarékoskodást, azaz a fogyasztás csökkentését valósította meg. Fegyverkezésre a költségvetésben előirányzott összegen felül még kb. 40 milliárd frankot költenek. Nagy teher ez és a teher javát a dolgozókra hárítják. Így a munkásság az eddigi 40 órás munkahét helyett 45 órát kell, hogy dolgozzon, sőt a hadiiparban 60 órát, a kereskedelem és ipar forgalmiadó cimén 1%-kal többet fizet, mint eddig, de ezt az árakba kalkulálják és ezzel a fogyasztókra hárítják, egyedül a hadiipart szorították némi korlátok közé. A tiszta jövedelem itt legfeljebb 10% lehet és a profittöbbletet egy komplikált adókulcs alapján az állam elveszi.

Japán gazdasági helyzete rendkívül sulyos. A katonai körök véleménye az volt, hogy a kínai kaland csak néhány napig tart. Nem hitték, hogy egész gazdasági és katonai erejüket latba kell majd vetniök, anélkül, hogy Kínát valóban legyőzhetnék. Japán több mint egymillió katonát tart állandóan a kínai harctereken és naponta 15—20 millió jent költ a háborúra. Japán gyarmatosítani szeretné Kínát, de az állandó harcok annyira kimerítik, hogy gazdasági ereje nem marad a már elfoglalt hatalmas terület beszervezésére és gyarmatositására. Belföldi tartozása több mint 20 milliárd jen, viszont nemzeti jövedelme alig 16—17 milliárd. Az adót a kínai háború megkezdése óta 400 millióval emelték és állandóan újabb tőkére van szükség a háborús kaland folytatására. A súlyos adóterhek és háború következtében a nemzeti jövedelem állandóan csökken. Minden nyersanyagot a hadiipar számára foglalnak le és a polgári lakosság számára dolgozó üzemek, nyersanyag hiánya következtében kénytelenek munkájukat szüneteltetni és munkásaikat elbocsátani. Három millió a munkanélküli munkások száma A lakosság ellátása mind rosszabb és a legszükségesebb cikkek hiányát súlyosan érzi a nép. Az alkalmazottak és munkások bére régi maradt, de a jen devalválódása következtében (azelőtt 30 dinárt ért, ma 12.50) nagy árdrágulás következett be, úgy hogy bérük vásárlóértéke sokkal kisebb és így nyomorogni kénytelenek. A mezőgazdaságban viszont munkaerő hiánya miatt a bevetett terület 16%-kal kisebb, mint az előző évben volt. Ilyen gazdasági válság mellett a kínai háború mind súlyo-

sabb teherként nehezedik Japánra és a gyarmati háborúnak képzelt kínai „kaland“ az egyre zavarosabbá váló nemzetközi helyzet következtében könnyen világháborúba sodorhatja.

A fegyverkezés az egész világon hallatlan méreteket öltött és még a leggazdagabb államok gazdasága is alig viseli ezt a terhet. A fegyverkezés elején minden állam abból a feltevésből indult ki, hogy azt, amit diplomáciája békés úton el nem érhet, hatalmas fegyverkezésével a másik államra kényszerítheti. Ezt tette azonban a másik is és megindult az őrült verseny, amelynek gazdasági következménye beláthatatlan. Természetesen a gazdaságilag erősebb államok jobban bírják az iramot és ezzel látszólag már el is dőlt a verseny sorsa, ha csak még a végkimerülés előtt meg nem szólaltatják az ágyúkat.

Amíg a fegyverkezés gyorsasága volt a fontos, az egész világ figyelme Németország felé irányult, amikor azonban az lett a kérdés, hogy gazdaságilag ki bírja tovább, a világ figyelme Anglia felé fordult. Anglia költségvetésének felét, 600 millió fontot költ fegyverkezésre. A rendkívüli költségek fedezésére 350 millió kölcsönt vettek fel és ez a pénzpiacot érzékenyen érinti, mert egy ilyen hatalmas tőkét még Angliában sem vonhatnak ki anélkül, hogy az ipar és a közgazdaság más ága meg ne érezné. Ha a fegyverkezést hasonló mértékben folytatják, inflációhoz kell folyamodniok, mert a pénz hiánya az ipari kölcsönt akadályozná, viszont az infláció minden esetben az árak eltolódásához vezet és a régi rendszer megrázkodtatásával jár.

Az Amerikai Egyesült Államok 1.7 milliárd dollárt költ egy évi fegyverkezésére. Ha tekintetbe vesszük Amerika hatalmas tőkefeleslegét és hogy az előirányzott 1.7 milliárd a nemzeti jövedelemnek alig harmincad része (az angol fegyverkezés a nemzeti jövedelem nyolcadát nyeli el) a verseny folytatására még nagy lehetősége marad. Akár megháromszorozhatják, anélkül, hogy gazdasági életükben érezhető következményekkel járna.

Franciaország kb. 40 milliárd fr. frankot költ fegyverkezésre. Ez nemzeti jövedelmének negyed része és gazdasági életének legnagyobb megterhelését jelenti.

Németország 15 milliárd márkát irányzott elő az idei fegyverkezésre. Ez nemzeti jövedelmének 40%-a. Különböző kölcsönök, bónok és váltók teszik változatossá a német pénzpiacot. Olaszország fegyverkezési költségvetése 10 milliárd líra.

Minden állam tehát gazdasági értéke javát fegyverkezésre költi és még mielőtt háborúba indult volna, gazdaságilag kimerül. Ha ezt a tempót folytatják, pénzügyi összeomlásuk elkerülhetetlen. Lehet azonban, hogy akad majd egy olyan állam, amely gazdasági összeomlása helyett a hősi halált választja és ezzel egy új világháborút robbant ki.

Vas Béla

Világszemle

Voltak sötét korok, amikor az ököl volt az egyedüli jog. Akinek ereje volt, nyers ereje, kemény ökle, vagy legendő számú zsoldosa, az tehetett, amit akart. Rabolt, gyilkolt, erőszakoskodott. Éles nyila, nehéz kardja, gyors lova, egyszóval: minden joga meg volt hozzá.

És ha erre a korra gondolunk, mégis csak bizonyos megnyugvással kell megállapítanunk: más ez a mi időnk.

Mert mit is érnének — mondjuk — a lovagvárak most, mikor pártonnás repülőbombával könnyen levegőbe repíthetők? Vagy hogy póruljárnának a kereskedők árúszállítmányát megtámadó kóborok ma, a géppuskákkal, kézigránátokkal felfegyverzett vámőrök korában. Sőt, már annyira haladtunk, hogy az egykor szegény, kis vagyonáért és életéért remegő kereskedő, vagy iparos egész hadseregeket mozgósíthat. Csak próbálják holmi kóborok az ő érdekeit megsérteni! Ha kell, hát ágyúval nyit maga előtt utat.

Ez azonban már csak a végső eszköz. Mai kifinomult kulturánk megdöbbenne ettől a lehetőségtől. Itt már erkölcsi meggondolások is szerephez jutnának. . . . Mindenesetre előbb civilizáltabb módszereket kell alkalmazni. Hisz az ellentétek szép szóval, rábeszéléssel mindig elsimíthatók. Utóvégre emberek vagyunk.

És csakugyan. A jó szó, a rábeszélés csodákat műveltet az emberrel. Mi több, emberekkel, nemzetekkel, országokkal. Rövid egy év leforgása alatt négy európai ország jó szóval, rábeszéléssel, hosszas lelkigyakorlatok után öngyilkosságot követett el. A kis nemzetek egész sora pedig valósággal életúnt lett.

S végeredményben ki tehet róla? Az, aki erre rábeszélte, vagy az, aki elkövette? Hisz mindkettőt a jóakarat, belátás és humanizmus vezette: az emberiséget akarták megmenteni a pusztító háborútól.

Az utóbbi pár esztendő alatt nagyon sokszor mentették meg a világbékét és az emberiség megváltóinak száma is szinte ijesztően megszaporodott. Minden nagyhatalom, — mert egy megváltó csak nagyhatalom élén állhat — rendelkezik legalább 2—3 hivatalos és több hivatlan megváltóval. Mindegyiket az emberi nem iránti szeretet vezérli. Vannak, akik nagy áldozatokra is hajlandók, pl. az angolok, ha az áldozat valami távolabbeső kis ország és nem érinti érzékenyen világhatalmi, megváltó törekvéseiket.

Az emberek azonban hálátlanok. A kiszemelt áldozatok sokszor lázadoznak és nem akarják a kiszabott szerepet — ahogy illik — végigjátszani. Azok is, akiket a lassú kínhalál már kikezdett, s azok is, akiket csak az imént kötöztek meg, hogy a vesztőhelyre vigyék.

Bármily nagyszabású ünnepségek keretében ünnepeltette magát Francó, a talaj még forró és az áldozat; a nép még mindig nem nyugodott bele a nagyok által intézett és elintézett, véres sorsába. Akármilyen teletüdővel is ordítoztak heil-t Bécsben, csendesen működő, lappangó erők állandóan dolgoznak a mai rend-

szer ellen. Csehországban már lövöldöznek és bombák robbannak, s Albániában a hegyi partizánok szervezkednek. De a kiszemelteket is csak durva erőszakkal elegy fortéllyal lehet áldozatra bírni.

*

Pár héttel ezelőtt minden műkedvelő politikus Danzig elestére tippelt. És valóban: a helyzet nagyon hasonlított a múlt év tavaszán folytatott harchoz, amikor a szudéta-vidék sorsa forgott kockán. Határincidensek, tiltakozó jegyzékek, katonai diszszemle és felvonulások, különböző óvintézkedések, szóval minden megtörtént, ami ilyenkor történni szokott, hogy a kedélyeket felcsigázzák és háborús hangulatot teremtsenek.

A helyzet azonban hirtelen megváltozott. Az utóbbi két hétben békésebb hangok hallatszanak Berlinből és homályos célzások tárgyalások folytatására. Mintha a tavaly május 21-iki eset megismétlődött volna. Persze enyhébb formában, mert azóta a németek is tanultak és ügyes diplomáciai manőverekkel visszavonulási lehetőségekről is gondoskodtak.

Milyen erők játszottak közre, hogy a danzigi kérdés ilyen fordulatot vett? Ha összehasonlítást teszünk a 38-as májusi események és a mostaniak között, először is számba kell vennünk a mindkét oldalon felsorakozott erőtényezőket.

Csehszlovákiát annak idején kettős megsegítési szerződés védte. Egyrészről a Szovjet, másrészről Franciaország vállalták magukra a kötelezettséget, hogy a kis középeurópai államot ki nem hívott támadástól megvédik és a szerződő felek egymást kölcsönösen támogatják. Egész védelmi rendszer, kiépített állásokkal és széles hálózattal nyúlt nyugatról kelet felé és nagyban megnehezítette a németek munkáját. A III. Birodalom ezzel szemben majdnem egyedül állott. A lengyel és magyar főuraknak ugyan érdekében állott Csehszlovákia feldarabolása, de joggal tarthattak egyrészt szovjet, másrészt román ellenrendszabályoktól. Mindehhez hozzájárult még az, hogy Csehszlovákia demokratikus tömegei erős belső ellenállást fejtettek ki a nagytőkés politikusok áruló mesterkedéseivel szemben. A nép felkészült arra, hogy a legvégsőkig harcoljon. A spanyolok erre fényes példát nyujtottak. Bizonyították, hogy bármilyen erőszakos eszközökkel igyekezzenek is elnyomni egy népet, amíg az egységes, mindig meg tudja védeni szabadságát.

A németeknek mindezért időt kellett nyerniök, hogy az ellentállást úgy külsőleg, mint belsőleg felmorzsolják. Tárgyalásokat kezdtek. És elkövetkezett München.

Danzig esetében a náciknak már nem kell számolniok egy átfogó szövetségi rendszerrel. A lengyelek egyedül a kétes értékű angol szavatosságra támaszkodhatnak. Belső erejük azonban egyelőre még nagyobb a vezető rétegek egységes ellenállása folytán Anglia más eszközökkel dolgozik. Egész sor kis államot igyekszik magához láncolni, s gazdaságilag érdekkörébe vonni és ezért meg kell őriznie tekintélyét. A tőle szokatlan erélyesség, valamint az oroszokkal folytatott tárgyalások esetleges következményei arra birták a nácikat, hogy egyelőre beszüntessék Danzig elleni táma-

dásaikat és a nyilt fenyegetés helyett a lassúbb, de célravezetőbb tárgyalásokhoz folyamodnak.

Csehszlovákiával szemben is így tettek. A látszólagos megbeszélés mögött tehát az eddiginél sokkal nagyobb veszedelem rejtőzik.

A német módszerekre jellemző, hogy akkor, amikor látszólag békésebb mederbe terelik az események folyását és tárgyalásokba kezdenek, csendes mozgósítást foganatosítanak az egész Birodalom területén. Hogy a tárgyalásoknál nagyobb súllyal szerepeljenek és több eséllyel rendelkezzenek, ujabb szövetségek után néznek. A Berlin—Róma tengely egységének manifesztálása mellett még a tengely függvény-államainak felvonultatásával is igyekeznek bizonyítani szövetségi rendszerük hálózatának erejét. Rövid idő leforgása alatt magyar, bolgár államférfiak tesznek tisztelgő látogatásokat Berlinben, az olasz és német katonai szakértők hangoskodva tárgyalnak fontos stratégiai kérdéseket, Ciano pedig Spanyolországba utazik.

A tengelyhatalmak azon vannak, hogy Spanyolországot nyiltan is blokkjukba vonják. A lapok jelentése szerint Ciano látogatásával kapcsolatban egy olasz-spanyol katonai szövetség kérdése vetődött felszínre. Hogy mennyire haladtak az ilyenirányú tárgyalások, azt teljes bizonyossággal megállapítani nem lehet, egy azonban tény: Francó, Cianó olasz külügyminiszter fényes külsőségek között lezajlott látogatása után, a folyamatban levő lefegyverzést beszüntette és a már hazabocsájtott tiszteket újra szolgálatra hívta be. Erre nem csak a nemzetközi helyzetre való tekintettel volt szüksége, hanem azért is, mert az országban ismét nyugtalanító jelenségek észlelhetők.

A spanyol vezérkarban mélyreható ellentétek vannak. Ezek részben személyi eredetűek, részben pedig a mérsékeltebb nacionalisták és imperialisták, a királypártiak és fasiszták sorozatos torzsalkodásaiból származik. Ez azonban még nem jelenti a legnagyobb veszélyt. Sokkal több gondot okoz Francónak és vezérkarának a spanyol nép mind sűrűbb lázadásokban kirobbanó elégedetlensége. Madridban napról-napra újabb szervezkedéseket lepleznek le. Sevillában hatalmas robbanás történik, Aszturiában pedig nyilt polgárháború dúl. Az aszturiai bányászok még nem adták meg magukat. Szívós harcot kezdtek az új rezsimmel szemben és ez a harc lappangva terjed tovább egyre nagyobb méreteket öltve. Így történt meg azután, hogy Francó néhány hónappal „végleges győzelme" után újból kénytelen katonasággal megszállni a veszélyeztetett vidékeket, különösen az említett bányaüzemeket.

Az európai krízis súlypontja még egyelőre nem alakult ki és bizonytalan, hogy a közeljövőben merre tolódik el. Danzig lekerült a napirendről, ami nem jelenti azt, hogy a nácik le is mondottak volna róla. Egyelőre csak csendes előkészületek folynak. Hogy milyen irányban, az ma még bizonytalan. Az európai erőviszonyok ugyanis úgy alakultak, hogy a német expanzió számára itt mutatkozik a legkisebb ellenállás útja.

Szlovákia ma német védnökség alatt áll. A szlovák államférfiak Berlinből kapott utasítások alapján dolgoznak és az ország úgy politikailag mint gazdaságilag egyszerűen függvénye a Harmadik Birodalomnak. Területének egy részét német katonaság tartja megszállva. És semmiféle nagyobb nehézségbe nem ütközne, ha ezt a megszállást kiszélesítenék.

A látszat-függetlenség elvesztése sem gazdaságilag, sem politikailag új helyzetet nem teremtene a két ország viszonyában. Annál inkább változna meg a helyzet stratégiailag.

Szlovákia elfoglalása Albánia megszállásához hasonló helyzetet teremtene Európában. Ahogy Olaszország áprilisban úrrá lett az egész Adriai tengeren és erősen veszélyeztette Görögországot, úgy forrósodna meg a légkör Magyarország, Lengyelország és Románia fölött. Szlovákia mindenképen fontosabb stratégiailag mint Danzig. A magyar állások tarthatatlanná válnának, Lengyelországot ezzel az átkaroló hadművelettel harapófogóba szorítaná és egy hatalmas lépéssel közelebb érne Románia felé a náci veszedelem. A lengyel fegyveripar javarészben a szlovák határ közelében összpontosul. Egy közepes erejű német hadtest érzékenyen sebezheti meg az utánpótlás központjait és megnehezítené a védelmet. Mindenesetre ez a helyzet több veszélyt rejt magában — legalább is katonailag — mint Danzig elfoglalása.

Albánia elfoglalása után a megkésett intézkedések egész sora következett. Anglia Görögország függetlenségét szavatolta, röviddel utána pedig létrejött a török-angol egyezmény, amit a francia-török szerződés követett. Szlovákiában különböző politikai csoportok és terrorista bandák torzsalkodásainak képében már mutatkoztak az anschluss előjelei. Ép úgy mint annak-idején a cseh és tót ellentétek. Ha a nyugati hatalmak most az egyszer nem várnák be a fejleményeket, hogy csak utólagos félintézkedésekkel mentsék a menthetőt, hanem megelőznék az eseményeket és Szlovákiát védelmükbe vennék, a háborúnak legveszélyesebb tűzfészkét oltanák el. Ha Szlovákiát épp úgy zárt területnek mondanák ki, mint a lengyel korridort, a nácik kétszer is meggondolnák mielőtt ott olcsó babérokra törekednének.

Ez talán még az öngyilkos-jelölt kis nemzeteket is új életkedvre deritené.

A japán-kínai háború Távolkeleten éppolyan zavaros helyzetet teremtett, mint Európában. Japánt belső feszítő erői egyre veszedelmesebb kalandokba zavarják. A megindított imperialista motor nem akar megállani. A huzamos kínai kaland az ország egész gazdasági életét tönkre tette és Japán ma ugyanazt a szerepet játsza Ázsiában, mint Németország, Európában.

Az idegen tőkések eleinte igyekeztek semlegesek maradni. Abban reménykedtek, hogy a japán-kínai konfliktus végeredményben majd az ő malmukra hajtja a vizet. Az angol-francia-amerikai érdekeltségek szerettek volna Ázsiában is spanyol helyzetet teremteni. Ha a kínaiak és japánok — így számítottak — erejük végére érnek, friss, pihent tőkéjükkel urai maradnak a

helyzetnek és mindkét féllel olyan feltételeket fogadtatnak el, amilyeneket akarnak.

A helyzet azonban Kínában lényegesen más, mint Spanyolországban volt. Kína óriás-ország. Belsejében, messze a tengerparttól 140 milliós munkás-paraszt köztársaságok létesültek. Ezek szabad területek voltak, melyek Csang-Kai-Sek uralmát sem ismerték el és csak most, amikor az egész kínai nép került veszélybe, léptek önként a Kuomintanggal szövetségre, hogy az országot közös erővel megvédjék. Kína nem annyira civilizált, mint Spanyolország. Az ország belsejében nehezen járható utak vannak, vasutvonalak nincsenek, rádió, telefon-hálózatról nem tudnak. A nép mindenütt ellenséges magatartást tanúsít a japán betolakodókkal szemben. Ahol csak teheti árt nekik és a kisebb csapattesteket hátbatámadja. Óriási felkészültség szükséges ahhoz, hogy ilyen területet rövid időn belül elfoglaljanak.

A helyzetet még szövevényesebbé teszi, hogy a Szóvjet állandóan nagyobb hadianyag szállítmányokkal segíti kínai szövetségesét. Ez a segítség erősen érezteti hatását a frontokon. Különösen azokon, ahol a volt kínai népköztársasági katonák harcolnak. Kitűnő regyverekkel rendelkeznek, elszánt és harcedzett emberekkel, s eddig még egyetlen ütközetből sem kerültek ki vesztes félként.

A japán betolakodóknak természetesen ez a hathatós segítség fáj a legjobban. Mindenáron el akarják vágni a hadiszállítmányok útját. Ehhez pedig elsősorban Mongolia elfoglalására van szükség.

A Mongol Népköztársaság határán napról-napra összeütközések vannak a mandzsu-japán és mongol-szovjet csapatok között. A japánok nevetséges hadijelentéseikben naponta százszámra lövik le a mongol repülőket. Ezzel szemben az a helyzet, hogy a mongol-szovjet csapatok, melyek eddig csak védekeztek, minden támadást az ellenség nagy veszteségével vertek vissza. A repülőgépek valóban nagy fontossággal bírnak a hadszíntérnek ezen a részén. Hatalmas területek vannak mindenféle közlekedési lehetőségek és eszközök nélkül. A legbiztosabb és leggyorsabb közlekedési eszköz a repülőgép. Nem csoda tehát, hogy mindkét részről nagyszámú repülő vesz részt a harcban. Az eddigi összeütközések tulajdonképen csak előcsatározások és a komolyabb harcok ezután következnek, hacsak a japánok meg nem gondolják és visszavonulót nem fújnak éppen úgy, mint annakidején Csankufengnél, ahol a szovjetkatonák alaposan ellátták a bajukat.

Japán belső helyzete a hosszú háború következtében naprólnapra rosszabbodik. A belső elégedetlenség levezetésére épp olyan eszközökhöz kénytelen folyamodni, mint a Harmadik Birodalom. Külső hódításokkal és politikai sikerekkel igyekszik belső feszültségét semlegesíteni. Csakhogy minden egyes vállalkozás újabb megerőltetését jelenti gazdaságának. A viszonyok rosszabbodnak, az elégedetlenség nő és így a sikereket fokozni kell. A kínai front megállt, nagyobb sikerekre egyelőre nincsenek kilátások. A mon-

goliai harcok eredményeiről szóló hazug jelentések propagandája sokáig nem folytatható. Sorrakerültek tehát az engedményes területek.

Angliát az európai kevert helyzet erősen leköti. Egészen biztos, hogy kénytelen lesz engedményeket tenni. Itt tehát könnyü siker kínálkozik. És valóban. Anglia késznek mutatkozott tárgyalásokba bocsátkozni a japán imperializmussal. A lapok jelentése szerint hajlandó elismerni Japánnak kínai „érdekeltségeit". Más azonban a helyzet Amerikával.

Az Egyesült Államok nincs úgy érdekelve Európában, mint Anglia, erői szabadok és így könnyebben mozog Ázsiában is. Az első lépés már meg is történt. Japánnak felmondta a gazdasági szerződést. Ez azonban egyelőre még nem jelent sokat. A szerződés csak hat hónap mulva jár le és semmi sem mond annak ellent, hogy újabb szerződést nem kötnek. Ha az USA komolyan gondolna gazdasági megtorló intézkedésekre, ez Japánnak érzékeny veszteségeket okozna, mai leromlott gazdasági helyzete még jobban elmérgesedne és könnyen összeomláshoz vezetne.

Minderről azonban ma még korai lenne beszélni. Valószínűleg a japánok is meggondolják még a dolgot és csendesen visszavonulnak.

Mindent összevetve: Anglia a Távolkeleten rosszul áll. Érdekeltségeit nem képes megvédeni. Engedékenységgel igyekszik tehát a kérdést elsímítani, hogy a végső döntést kitólja, míg minden energiáját Keletre nem fordíthatja.

A nagy imperialista hatalmak helyzete általában világszerte megrendült, különösen Angliáé. Mindenütt újabb versenytársak jelentkeznek. Ezek ma még nem olyan erősek, hogy nyiltan is felvegyék a harcot a brit oroszlánnal, de a kisebb sikerek és kicsikart sorozatos engedmények sokat ártanak, lerontják tekintélyét, aláássák megbízhatóságát. A nagy hatalmaknak ma épp olyan szükségük van a kis nemzetekre, mint fordítva. És ha össze nem fognak a status quo fenntartására, a mai nagy világbirodalmak rövid életűek lesznek.

Szubotica, 1939. július 28.

Szántó Árpád

Osztályharc

— A fasiszta ideológusok tudvalevően visszautasítják az osztályharcot, amit „osztályegyüttműködéssel" helyettesítettek. Ezért érdekes az ismert fasiszta vezércikkiró, Virginio Gayda legújabb „elmélete a nemzetek között dúló osztályharcról". Szerinte vannak „kapitalista" és „proletár" nemzetek. Az angolok és franciák kapialista, az olaszok és németek proletárnemzet. Ha a „kapitalista" angol és francia nemzet nem hajlandó magántulajdonát megosztani a „proletár" olasz és német nemzettel, viselni fogja az elkövetkezendő vérontásért a felelősséget. De Kerilis az ismert jobboldali francia politikus felteszi a kérdést, hogy vajjon a cseh és az albán nemzet is „kapitalista" nemzet?

Figyelő

Városrendészet

Az urbanizmus, vagyis az emberi települések fejlesztése és kiépítése egyike azoknak a ritka korszerű feladatoknak, melyek megoldásánál a közérdek kezd könnyebben győzedelmeskedni a magánérdekek felett. Ennek főoka az, hogy a sűrű lakosság rossz közegészségügyi állapota betegségeket okoz és terjeszt, amelyek nem korlátozódnak a szegényebb osztályokra; a baktériumok akadálytalanúl átlépik a vagyonosak kapuit is. Igy aztán a hatalom birtokosai kénytelenek áldozatot hozni előjogaik rovására, hogy egészségüket és életüket megóvják. Ennek a kényszernek köszönheti létét városaink legtöbb közegészségügyi intézménye.

Természetes, hogy e téren a követelmények megállapítása viszonylagos, a lakosság kultúrális fejlettségétől, belátásától, áldozatkészségétől és vagyoni állapotától függ. És itt mindjárt megmondhatjuk, hogy mifelénk az első három feltétel tekintetében nem nagyon dicsekédhetünk, pedig a vagyon megengedné, hogy sokkal magasabb igényeket kielégítsünk. Nem kellene már holnap utólérnünk a dúsgazdag Hollandiát, ahol hetenként lemossák a házak uccai homlokzatát is, — egyelőre elég volna, ha a szegény kis Finnország színvonalára tudnánk emelkedni.

Egy gyakorlati példán, amelyet legtöbben közvetlen tapasztalatból ismerünk, Szubotica városán próbáljuk megvilágítani azokat a városrendészeti feladatokat, amelyek sürgős megoldásra várnak.

1. Csatornázás. Csak a főútvonalak egyrészén van földalatti szennyvízlevezető csatorna, a többi uccákon a szennyvíz a nyitott árokban folyik. Ennek a kérdésnek közegészségügyi jelentősége annyira közismert, hogy további fejtegetése felesleges. Ezt különben a vízvezeték kérdésével együtt kellene rendezni és megoldani.

2. Vízvezeték. A belváros területén kb. 250 magánártézikút van, melyek mindegyike egy-egy lakóház vagy bérház vízszükségletét látja el. A kútfúrás, szivattyú, motor és tartály költségeit összegezve, megállapitható, hogy a belterületet ennyiért rendes központi vízvezetékkel lehetett volna ellátni. Az egész város vízellátása csak távoli igéret, mert óriási kiterjedéséhez képest olyan gyéren lakott, hogy a háztulajdonosok egyelőre nem tudnák a bevezetés költségeit viselni.

3. Uccaburkolatok. Az utak és járdák karbantartása a forgalom célszerű lebonyolítására, de a közönségre is óriási fontossággal bir. A város jórészében nemcsak kövezett kocsiút, de még járda sincs. Sár- és portenger.

4. Locsolás, söprés, hóeltakarítás. Ezt csak néhány főuccában gyakorolja a város, különben ennél a tételnél is előszeretettel eszközöl „megtakarítást.“ Pedig az uccák, terek, parkok tisztántartása a mellett, hogy egyike a legelemibb közegészségügyi követelményeknek, egyúttal nagyszerű állandó munkaalkalmat nyújtana sok munkanélkülinek.

5. *Egészségtelen lakások.* Új építkezéseknél, ha nem is nagyon erélyesen, de valamennyire ügyel a hatóság arra, hogy a falakat nedvesség ellen szigeteljék. A régi házak falai, különösen a mélyebb fekvésű helyeken, ahol pince nincs, általában nedvesek. Azonkívül a régi L alaku alaprajzzal bíró házaknál csak az uccai szobáknak van közvetlen szellőzése és világítása, mig az udvari szárnyban az ablakok rendszerint egy elébe épített folyosóra nyilnak s így ezek a helyiségek nemcsak nedvesek, hanem dohosak is.

Az egészséget éppúgy, mint a szabadságot nem lehet senkire se rákényszeríteni. (Egy angol jogász mondta, hogy a gyomorrontás köztudomásúlag sok betegséget okoz ugyan — még sem lehet a zabálás ellen törvényt hozni.) Ezért — egyelőre — közérdekből nem lehet eltiltani, hogy valaki a saját egészségtelen házában lakjék. Arra azonban módot ad az érvényben levő építési törvény, hogy a háztulajdonost a bérbeadott lakás rendbehozására kényszerítsék, vagy eltiltsák a bérbeadástól. A 95. § rendelkezése 1932. decemberében lépett életbe, de tudtunkkal sehol nem hajtották még végre. Szuboticán úgy a lakásviszonyok orvoslása, mint munkaalkalmak teremtése szempontjából, óriási jelentőségű volna ennek a törvényes intézkedésnek foganatosítása és amellett a város kiadásait sem gyarapítaná. Még arra is gondja volt a törvényhozónak, hogy a kis egzisztenciákat megvédje, mert csak azokra a háztulajdonosokra vonatkozik a rendelkezés, akik anyagilag elbírják. Csak a városi politika vezérei a megmondhatói, miért nem történt eddig semmi ezen a téren.

6. *Uccaszabályozás.* Nem mindig esztétikai kérdés, ami a mai válságos időben alárendelt jelentőségű volna. Példa rá: a szuboticai sugárút 50 éve vajúdó problémája. Ez a sugárút a Pasicseva-ucca meghosszabbításában a Városligetig (Dudova suma) vezetne a jelenlegi fő szenyvízlevezető csatorna mentén. Évekkel ezelőtt az érdekeltek többsége ingyen volt hajlandó átengedni a városnak az új uccába eső területeket. Jelentéktelen összegbe került volna a többi kisajátítása. Közelebb hozta volna a ligetet, a város egyetlen nagyobb „tüdejét" a központhoz és fellendítette volna a magánépítkezést a széles új sugárúton. A teljesen megérett terv meghiúsult, mert a közgyülésen egy elfogult szűkkeblű kisebbség, az Ipartestület érthetetlen támogatásával, leszavazta. Azóta alszik.

7. *Parkok és közterek* olyan értelemben, ahogyan modern városokban kellene lenni, úgyszólván nincsenek. A városháza előtti, a Szokol-otthon melletti és a nagytemplom körül fekvő kis parkok zsufoltak a belváros gyerekseregétől. A fűre lépni persze tilos. A városliget valamivel nagyobb és több mozgási szabadságot biztosít, de oda-vissza porfürdőn keresztül vezet az út. Palics pedig, a lassú és drága közlekedés miatt, szegényebbeknek és nagyobb családoknak elérhetetlen. Igy az a gyerek, aki nyaralni nem mehet, évről-évre az ucca porában kénytelen játszani. Meg is mondta egy tapasztalt öreg szuboticai orvos, hogy a mi felnőttjeink vasegészségűek, mert amelyik gyerek ebben a szuboticai légkörben megmarad és felnő, annak már semmi sem árthat.

Minden elismerést megérdemel a közkórház mellett levő stadion létesítése és a környék fásítása. De ezt is hozzáférhetőbbé kell tenni,

válogatás nélkül, az egész város közönsége részére. Jelenleg a szokol-egyesület kezeli és a villamosközlekedés gyér és drága.

8. Modern lakások építése. Szuboticán ma modern lakás nem kapható, ami van, foglalt. A szükséglet nagy. A szeptemberi számban „Hogyan építkezzünk" c. cikkünkben már jeleztük, hogy a lakástulajdonjog telekkönyvezésének bevezetése előmozdítaná az építkezést. Most ez a kérdés közvetlenül kedvező megoldás előtt áll. Beográdban már épül egy ilyen bérpalota, melynek lakásait papíron előbb eladták. Ez a példa talán követésre fog találni nálunk is, ahol egyébként a tőkebefektetési kedv egyelőre mintha teljesen megszünt volna.

Ezek volnának Szubotica legégetőbb városrendészeti kérdései, amelyekkel természetesen a sorozatot közelről sem meritettük ki.

Végezetül, elgondolkodva, hogy mi mindent kellene nálunk csinálni és mi mindent csinálnak másutt, eszünkbe jut Martialisnak 1900 éves, de ma is időszerű kis verse: Két római polgár beszélget a gőzfürdőben:

„Mi jó e viz! Mily langyos és üde...
„Mit szólsz Néróhoz? Tüzei még égnek.
„Kérdem tőled: van-e a teremtésnek
„A zsarnoknál károsabb rühe?"

„Lepje el a sirjukat a rét füve,
„Legyen nevük átkozott földön s égen.
„Dögöljenek meg! De sokáig éljen
„A diktátorok építő-dühe!"

(Faludy György fordítása)

Farkas Ferenc

Az ifjúság védelmében

Remenyik Zsigmond beszéde az American League to Aid Young Hungarian Emigrant nevű egyesület newyorki estélyén.

Amire vállalkoztam, nem a legveszélytelenebb dolog. Megnyerni a felnőttek gyülekezetét egy olyan cél érdekében, amely a serdülő ifjak és a most még csak növekvő gyermek megmentését és kimentését célozná egy olyan környezetből és állapotból, amit éppen maguk a felnőttek teremtettek és alakítottak, — akárki megértheti, hogy nem a legkönnyebb dolog.

Mert akárki mit is mond, ezt az állapotot a világon, melynek ma mi tanúi, szenvedői és áldozatai vagyunk, bizony mi teremtettük, kész és befejezett felnőttek. Mi közük van ehhez a világhoz a gyerekeknek és ifjaknak, vagy egyáltalán lehet-e valami közük?

Bizony, nekünk személy szerint aligha lehet ellene kifogásunk, még akkor is nehezen, ha ügyes kifogásokkal, siránkozással és jajgatással, nyöszörgésekkel és vinnyogással tiltakozunk látszólag a mai világ irtózatos rendje ellen, nyilván csak azért, hogy elháritsuk magunkról a gyanút. Mi teremtettük ezt a világot így ahogy van, mi alakítottuk, mi falaztunk azoknak a barbár mestereknek, vezéreknek és őrülteknek, akik esztelen tébolyukban és agyalágyult gonosz indulataik eredményeképen felfordították ezt a világot. Ismétlem, mindegyikünket felelősség terhel ezért a világért, mert hiszem és vallom, hogy ezen a világon

mindenért mindenki felelős.

*

Odáig megyek a felelősség kérdésében és érzelmezésében, hogy hajlamos vagyok hinni és vallani, hogy igenis a mi közreműködésünk segítségével alakult és épült, formálódott és torzult ily rettenetes nyomorékká ez a világ. Vallom és vállalom is ezt a felelősséget, természetesen irtózatos szégyennel és mardosó bűntudattal. De vajjon van-e jogunk az emberiség jelentős hányadát abba a helyzetbe kényszeriteni, ami — hogy igy mondjam, — a mi bőrünkre készült, a mi izlésünk szerint, a mi saját műhelyünkben? Ezen még vitatkozni is alig érdemes.

Ahogy szemlélem az ifiúságot, azokat akiknek már sarjad a tudata, vagy akár azokat, akikben még alig jelentkezik az eszmélet, látom, hogy bizony nem sok közösséget vállalnak ezzel a világgal. Mondhatnánk azt is, hogy értelmetlenül és idegenül mozognak ebben a rémes környezetben. Vak babonák útvesztőiben, irtózatos törvények labirintusaiban és őrültek rikoltozásától hangos szakadékokban.

Egyben ki kell jelentenem, hogy alig tudok különbséget tenni kiüldözött és egyszerüen csak üldözött ifjak és lányok között. Szeretném felvetni a kérdést, és szeretnék választ is kapni felvetett kérdésemre, hogy egyáltalán kiknek a megmentésére vállalkozunk minden elhatározásunkkal és rendelkezésünkre álló eszközeinkkel. Azt hiszem, a legelfogultabb és legpártoskodóbb és egyben talán legrészrehajlóbb munkát vállalnánk, ha csak azoknak az ifiaknak, lányoknak és gyermekeknek a rettenetes jelenje és bizonytalan, kilátástalan jövője nyugtalanitana bennünket, akiket alávaló módon csak azért üldöznek, csak azért itélnek embertelen sorsra és csak azért fosztanak meg törvénytelen törvényekkel az emberhez méltó élet legelemibb jussától, mert zsidók.

*

Az én felfogásom ebben a kérdésben nem lehet ily egyoldalú. Én már úgy szemlélem ezt a rettenetes világot, hogy az üldözött zsidók mellé helyezem és veszem védelmembe azokat a millió számra létező, szintén embertelen sorsra ítélt, kilátástalan jövő előtt álló egyéb fajúakat és vallásúakat is akiknek egyetlen bűnük ezen a világon, hogy nem születtek palotában, vagy biztos polgári otthonban, hanem nyomorult munkás-lakásban, vagy paraszt viskóban. Menynyivel jobb és biztosabb, kérdem, mennyivel kilátásosabb és kecsegtetőbb egy szegény munkás, vagy paraszt gyermekének az élete és jövője, mint egy szegény zsidó gyereké? Miféle előnyt rejteget magában, mondjuk az a tény, hogy a világ bizonyos részein keresztény román vagy keresztény szerb, vagy keresztény szlovák, vagy keresztény magyar az a szegény gyermek, vgy pedig zsidó ha szegény?

Szeretném, ha arra mutatnánk hajlandóságot, hogy tekintet nélkül vallási és faji részrehajlásra, úgy tekintenénk az egész világ ifjuságát, különösen bizonyos helyeken, mint akiknek a megmentése legelemibb kötelességünk. Bizony, bennem meg van a hajlandóság, hogy ne tudjak különbséget tenni ember és ember között azon az alapon, hogy miféle fajtájú, vagy miféle vallású az illető. Én csak elnyomottakat látok, megrélemlitetteket és megalázottakat, zsidók, keresztények, magyarok, németek és csehek között, millióra menő üldözetteket és megalázottakat és ezeket mind testvéremnek érzem és tudom. Ezeknek a megmentésére ajánlom fel, ha elfogadják, minden erőmet és képességemet.

Ifjúsági nap Vojvodinában

A Fruška Gora turista egyesület ifjusági tagozata kirándulást rendezett Stražilovóra. Erre a kirándulásra minden számottevő vojvodinai ifjúsági szervezetet meghívtak. Az összejövetel nagyszerűen sikerült. Ezerre tehető a megjelentek száma. Egyedül Novisadról tizenöt ifjúsági egyesület képviseltette magát. Rajtunk kívül ott voltak Bácska, Bánát és a Szerémség számos városának és falujának kiküldöttei: Subotica, Kula, Srbobran, Vel. Kikinda, Petrovgrad, St. Beče), Srem. Mitrovica, N. Slankamen stb. és a Beográdban elő vojvodinai fiatalok egy-egy nagyobb csoportja.

Délelőtt a kirándulók meglátogatták az ifújság fiatalon elhúnyt barátjának Branko Radicsevicsnek sírját, ahol több felszólaló hangoztatta az összejövetel célját és értelmét. Az elmúlt húsz év alatt itt lépett ki először az ifjúság mint egységes, öntudatos tömeg, amely közös erővel akar szembeszállni minden elnyomó törekvéssel szemben. A régi álom, a brüsszeli kongresszus jelszava: „Teremtsük meg az élők egységét nehogy a sírban kelljen egyesülnünk" megvalósult. Ezen a kiránduláson együtt voltak a dolgozó ifjúság képviselői a szellemi munkát végző fiatalokkal: egymásra találtak. Minden vidék szónoka azokat, a gondolatokat fejtegette, amelyek valamennyiünket foglalkoztatnak. Mint ismeretlenek találkoztunk és mint barátok váltunk el. Az összetartás gyönyörű megnyilvánulása volt ez a kirándulás. Sokat tanultunk belőle, de elsősorban azt, hogy minden becsületes, jószándékú fiatal tud, és akar együtt dolgozni.

A közös ebéd után szabadtéri előadás volt, az est beálltával pedig ifjúsági dalokat énekelve megerősödve önbizalommal lépdeltünk egymás mellett hazafelé, az új holnap, új harcok felé.

Molnár Ilona

Vasárnap június 25-én a Topola közelében lévő Karkatur nevű új település lakói letelepedésük huszadik évfordulóját ünnepelték. Az ünnepély megrendezésében a döntő szó az ifjúságé volt. A vezetők meghívták az összes közelben lévő telepeseket (Žednikről, Čantavirről stb.) akik szép számban képviseltették magukat, különösen az ifjúság részéről. Az ünnepély legkiemelkedőbb része a programbeszéd volt, amelyet Lubarda Ilija fiatal jogász olvasott fel a haladószellemű telepes ifjúság nevében. Beszédében a következőket mondotta: a mai ifjúság különben is rossz helyzetét még elviselhetetlenebbé teszi az új világháborútól való rettegés,

Hogy ezt megakadályozzuk össze kell fogni az egész világ ifjúságának. Ehhez a táborhoz a jugoszláviai ifjuságnak is csatlakoznia kell, mert céljai az övéivel azonosak: megvédeni a világbékét és megteremteni az emberiség általános jólétét." „Nekünk nem kell Ausztria és Csehszlovákia térdenálló békéje, melyet az erőszak tart fenn, hanem olyan béke kell nekünk, melyben minden ember a testvériségen alapuló szabadságot élvezheti."

Ebben a munkában a jugoszláviai ifjuság csak akkor vehet eredményesen részt, ha megoldják Jugoszlávia összes belpolitikai problémáit. A horvát kérdés békés megoldásán kívül követeltek az összes kisebbségi kérdések helyes és észszerű megoldását." A kisebbségről tudomást kell vennünk, mert kisebbség van, és teljes szabadságot kell nekik adni, úgy gazdasági, mint kulturális és politikai téren. Atyáink! ti nem azért jöttetek ide, hogy a magyarságot elnyomjátok, hanem, hogy velük egyetértésben és békében dolgozzatok e föld fölvirágoztatásán. Mi sohasem fogadjuk el azt a gondolatot, hogy mások kárán éljünk, mert ehhez nincs jogunk és örökké ki fogunk tartani

a testvéri együttműködés mellett. Mindezt pedig valljuk, úgy, a ti, mint a mi érdekünkben."

Követelték a telepes ifjak, hogy Jugoszlávia kössön szövetséget a demokratikus hatalmakkal; közeledjen szomszédjaihoz és a testvérnépek államaihoz, mert ez az egyetlen út, melyen haladva Jugoszlávia is kiveheti részét a háborús úszítók elleni harcból, ezt pedig magának Jugoszláviának az érdekei is megkövetelik.

[illegible]

[illegible]
bontas[illegible]
elny[illegible]

A beszédet sokszor szakította félbe a hallgatóság tapsa és éljenzése éppúgy az öregek, mint a fiatalok részéről.

A programbeszédet egynéhány szavalat és Nušić Branislav „Hatalom" című egyfelvonásos tragi-komédiája követte.

M. J.

A francia-spanyol határon

Ludwig Renn ismeri a koncentrációs táborokat. Most megismerte a szabadságszerető Franciaország st. cyprienni koncentrációs táborát is. És hallgat.

José Petere, spanyol költő íria a st. cyprienni táborból: „Nincs mit enni, földön alszunk, a világtól elzárnak bennünket." Elferdült sorok . . . Petere magas, erős és egészséges volt.

Arconada könyvéről az összes francia folyóiratok írnak. Arconada beteg. Nedves homokon alszik. Hozzájutni nem lehet. A táborba nincs bebocsájtás.

Megértem, hogy 30.000 menekültről gondoskodni nagyon nehéz. Tudom azt is, hogy politikai nézeteket nem lehet sem a nagylelkűség, sem az aljasság etikai mértékével mérni. Egyszerűen szégyenlem magam amiatt az ország miatt, amelyet szeretek. Szégyenlem magam nem csak a nemlétező barakok miatt, hanem a megalázta, tás miatt is. Franciaország 1939-ben úgy fogadta a spanyolokat, mint a bűnösöket. 1914-ben láttam a francia hadsereget Charlesroinál. Láttam a menekülő tízezreket. Lehet-e ezeket a nehéz időket ilyen könnyen elfelejteni? Liszter parancsnok brigádjának 74 tagiát börtönre ítélték, mint a tolvajokat. Mivel vádolják őket? Parancs szerint értékekkel teli ládákat kísértek, amelyeket a peypignani spanyol követségnek kellett volna átadni. Két évi börtön a vámrendeletek megsértése miatt. Ki gondolt a menekülés napjaiban a vámra?! A spanyol köztársaság kincseit elkobozták. Látták, amint a francia csendőr egy spanyol sebesült kötéseit letépte. Megnézte, hogy a kötés alatt nincs-e elrejtett arany. A kötés friss sebet takart és a spanyolnak minden erejét össze kellett szednie, hogy fel ne sikoltson. Arra gondolni is szégyen, hogy a gazdag túristák elmennek Argelesbe, az emberi szenvedést végignézni. Így utaztak nagyapáink és nagyanyáink a versaillesi parkot megtekinteni. Ott szenvedtek a párisi kommunárdok. Ha egy repülőgép elvész, ha egy hajó vészjelet ád, ha nyoma tűnik öt embernek, a világ minden tájából és országából expediciók indúlnak kutatására és megsegítésére. Öt vagy öten ember életét próbáliák megmenteni. Tizezrekre menő tömeg haldoklik egy békés országban és még akadnak olyanok, akik azt merik mondani: „Ne hivatkozzanak részvétünkre."

A nép nem oka Franciaország ilyen lealacsonyodásának. A halászok és szőlő-munkások meleg ruhát, kenyeret és tejet hordanak a menekülteknek. De a francia és a spanyol nép fiai közé drótsövényt húztak.

1914-ben Franciaország visszaverte az első ellenséges támadást. Különböző államok fiai kínálták fel

segítségüket. Az idegen légióba sorozták őket. Sokan meghaltak közülük a Champagnon, vagy az Argonokban. Közöttük spanyolok is. Franciaország a világ kedvence volt. 1870-ben Garibaldi sietett Párís segítségére. Emlékszem még erre a Franciaországra és szégyenlem, nagyon szégyenlem a spanyol nők könnyeitől áztatott hideg homokját Argelesnek.

Ilja Ehrenburg

Könyvszemle

Móricz Zsigmond: Életem regénye

A tiszamenti kis faluban a házhelyek is olyanok, mint egy jól rendezett ravatal. „Elől van a fejedja, az ut felől, a lakóház, evvel egy fedél alatt a lóistálló, és marhaól. De szemben van a nyári konyha s az apróbb állatok hajléka, sertés, baromfi... Így van az egész országban, az egész parasztvilág mindenestül ilyen gondosan be van rendezve, hogy a legkisebb helyen elférjen: igen soká kell neki, ivadékról ivadékra ugyanazon a szűk fészken költeni: különös, hogy semmi sem mutat arra, hogy itt vidám embertermelésre kell berendezkedni. Mintha evvel a mai nemzedékkel le volna zárva az élet, nincs tovább hely újak számára."

A tiszamenti kisfalu: Csécse. Ebben a ravatalszerű házban született a parasztivadék, Móricz Bálint és a báróivadék Pallaghy Erzsébet gyermeke: Móricz Zsigmond, aki a csúf, a szép, a jó, a rossz, a hites, a hitetlen: az emberi magyar parasztot jobban, emberibben látta meg, mint előtte és utána valamennyi. Aki nem költött meséket, de életet írt és aki a „For a bor" és a „Légy jó mindhalálig" után megérkezett gyermekkorához. Nyilas Misi születésénez, a faluhoz, amelyből indult és amelybe végzetszerűen vissza kellett az írónak érkeznie.

Visszaérkezett a magyar faluhoz, amelyben kaszt-szerűen állanak egymás fölött az emberi rétegek. A nincstelenek, akik a falu örök törvénye szerint mindig nincstelenek maradnak. A három-öt holdasok, akiknek soha sem lesz nagyobb karaj kenyérhez joguk. A huszholdasok, akiki Csécsén már a magas arisztokrácia és az ötvenholdasak, akikből csak kettő van és ez a kettő őrzi a falu évszázados rendjét, hogy jaj, idegen ne törje meg és falubéli ne szakitsa keresztül. Sem munkával, sem szerencsével, sem házassággal

Csécsén mindenki annyit költ, amennyit keres. A napszámos „főtt kukoricát eszik marékból" és a gazdafiú ugyanakkor szalonnát vág magának. Mert mindenki pontosan tudja: hol az ő helye s hogy mit kell neki enni. Úgy van elrendelve — irja Móricz —, hogy senki soha többre ne vihesse s lehetőleg senki le ne szállítsa az a pályaívet, amit örökölt elődeitől. Többre ne vihesse, mint apja hagyta s mindenki megtanulja az apai pályát. **„A napszámos bére nem az elvégzett munka, nem az elért haszon szerint van megszabva, hanem aszerint, hogy csak éppen nívón, tehát életben maradion a munkás is, meg a munkaadó is."**

Móricz Zsigmond parasztiai mincsenek a manapság annyira divatos paraszt maséból. Izzadnak koplalnak, esznek, szeretnek. Nem csuhajoznak a kocsmaasztal mellett, nem visznek éjjeli zenét a kedvesnek és nem kuriongatják végig a falu leghosszabb uccáját. Idejük sincs hozzá, kedvük sincs hozzá, pénzük sincs hozzá. Akinek meg volna, az épen vigyáz rá, az költi el legkevésbbé, az költi aránylag a legkevesebbet. Emberek, Kicsiny emberek, akiknek sok gonjuk között arra is telik, nehogy véletlenül egy ötholdas parasztfiú bátrabb, erősebb és virtusosabb legyen mint az ötvenholdasnak fia. Mert az nem lehet. A falu tekintélytisztelő, vagy legalábbis: a tekintély tényét tudomásulvevő.

Amit pedig Móricz Bálint, —

mert Zsigmond apját Mórutznak, Móruzsnak is hivták csinált, fellázította az egész falut. Bálint nem úgy élt, ahogy az ötholdas kisparasztnak dukált volna. Elsősorban nem egy másik ötholdas leányát vette el, hanem az özvegy papné lányát, a báróivadék Pallgahy Erzsébetet. De már legénykorában is más volt, mint a többi. A pöttöm kis legény — mert a legkisebb növésü volt a faluban-, hangosabban mert énekelni a templomban, mint a nagygazdák fiai. Vitában, ujjhúzásban, veszekedésben mindig az első volt és ez az „egész falu megrovását maga után vonta." Nem vette tudomásul a falu rendjét, kicsiben forradalmár volt Mórucz Bálint, a legnagyobb magyar regényiró apja.

✱

A megházasodott Móricz Bálint később sem élte azt az életet, amelyet a falu rendje kiszabott néki. Házat vett, telket vett, földet vett. Vett és eladott. Aztán vizimalmot vásárolt és bérbe adta. Almával is kereskedett, mással is. Bálint megsértette a falut és a tragikus hősök sorsa szerint, el kellett buknia. Előbb ötvenholdas gazda lett az ötholdas kisparasztból aztán elment az ötvennel az ősi öt hold is. És itt találok Móricz Zsigmond életregényében valamit, ami épen nála különös, épen az ő irásművészete miatt feltétlenül tudatos, — talán nekikészülődás az uj időkre, talán alibi a régi bűnök miatt.

Móricz Bálint kiszakadt az ősi rendből. Kisparaszt helyett kereskedő lett, spekuláns. „A kereskedelem csalásra és a törvény kijátszására vezeti az embereket. A falu élete csak akkor állhat meg, ha az egész lakósságot át meg áthatja a bibliai becsületesség, s sem a tulajdonos, sem a munkás meg nem csalja a munkát, mert itt a legkisebb csalás a munka kárára megy. A kereskedelemben viszont szükségesnek látszik a bibliai csalás, a Jákob szőrös keze és tarka vesszők . . ." — irja Móricz Zsigmond. Igaz e nem-e, nem kutatjuk. Ha így van, akkor Móricz Bálint, a kisparasztból lett vállalkozó is élt a „bibliai csalással."

Móricz Bálint cséplőgépet vett hitelbe. A gép akkor még nagyon drága volt. Negyvenkét munkást is szerződtetett és cséplést vállalt. A gép felrobbant, Bálintot végrehajtották és igy ment el a szerzett negyvenöt mellett, az ősi öt is. Ez a történet, amelyet Móricz Zsigmond — talán szándékosan-, nem mesél el egészen pontosan. Megállapitja azonban, hogy: „Az egészben az a legnagyobb s általános jelentőségű, hogy a csécsi kisparaszt, amint kinőtt a falu törvénye alól, azonnal zsidókkal találta magát szemben. Zsidók voltak a bérlők és zsidók az ügynökök és zsidók az ügyvédek."

Móricz Bálint azonban elvesztette összes birtokát és az egész család „a robbanással kirobbant a faluból és más vidékre szórta szét a magyar sors. Az üzleti sors"

✱

Mi azt hisszük, Móricz Zsigmond irói kifejlődéséhez kellett az is, hogy apja tönkremenjen. Ki tudja, a mindig felfelé törő apa hova nevelte volna fiát, ha sikerült volna a szerzett ötven mellé még ötvenet, vagy még ötszázat szerezni. Az iró elrontott gyermekkora feltétlenül hozzájárult ahhoz, hogy jobban lásson, hogy mást is megtanítson, hogy a kolduskenyér, a zsellérverejték izét és szagát is érezze. Hogy el tudjon mondani nékünk mindent, úgy, ahogy el is mondott. Hogy oda érkezhessen, ahová érkezett és, hogy az lehessen a magyarság számára a prózában, mint volt Ady a lirában: a legnagyobb, a legtudatosabb, a legmélyebben látó magyar iró.

A hatvan esztendős Móricz Zsigmond ajándéka ez a könyv. Önmagát és az olvasót ajándékozta meg fejedelmien. Ahogy apja is, kitört a faluból, de elvitte magával a falut a városba.

„Az iró mindig a mutjából él, — mondja Kárpáti Aurél a hatvan éves Móriczról — és addig marad iró, amig emlékezni tud." Minden irása önéletrajz, akkor is, ha nem „Életem regénye" az irás cime.

Önmagát adja mindig az író és a hatvanéves Móricz Zsigmondnak megköszönjük, hogy ennyire gazdag önmagát adta nékünk félszáz kötetében.

Önmagát: a magyar falut, a magyar parasztot; a gazdag és szegény, a boldog és boldogtalan, a nagyvonalu és kicsinyes az erkölcsös és parázna, az adakozó és az irigy magyar életet. Az életet.

Gál László

A mult tanulságai. Európa ma háborgó tenger s a magyarság benne egy zajgó hullám. A kis zajgó hullám vár, a közeledő hullámmal egyesülni akar hogy megnövelje átütő erejét és nem veszi észre, hogy a nagyobb hullám magábaolvasztja az átcsapás pillanatában. Régi magyar sors! A történelmi rétegek a feltörő rétegekkel szemben és a körüttük lakó népekkel szemben számtalanszor apelláltak már a történelem folyamán a nyugati szomszéd-hatalom segitő szövetségére és soha sem átallották e segítségért felajánlani a hűbéri uralmat. A 48-as márciusi események nem először látták a magyar történelmi rétegeket a magyar és demokrácia-ellenes nyugati szomszéd hatalom oldalán saját magyar véreik ellen és az európai reakció megvédésére felsorakozni, akár hazájuk függetlenségének elvesztése árán is. Nem először és nem utoljára.

Ilyen történelmi múlt és ilyen jelen körülmények között talán nem érdektelen átböngészni a ma már halott magyar hazafiak egykori sikolyait rejtő régi nyomtatványokat. Egy negyven évvel ezelőtt (1900-ban) kiadott füzetecske fekszik asztalunkon. A „Harc a magyarságért!" sorozat egyik szám ja és Hangay Oktáv kolozsvári tanár irása az „A pángermán egyesületek és működésük" cimmel.

Mit ír Hangay tanár 1900-ban a pángermán egyesületekről? A „harc a magyarságért" talán csak nem fordul a germánság ellen 1900-ban, a milleniumi időben, amikor Magyarország a nyugodt fejlődés útján haladt, perszonális unióban élt az osztrák császársággal, amely viszont leghűbb szövetségese volt a német birodalomnak! Hangay 1900-ban a német szövetségessel szemben arra inti a magyarságot, hogy legyen résen, nehogy ötven évvel a millenium után megszűnjön állami önállósága és idővel népi, nemzeti létezése is! Rémképeket lát a tanár úr? Mire alapítja intő szózatát?!

Hangay szerint már az 1870-71-es porosz-francia háború győzedelmes befejezése után (amelynek folyamán szerinte a magyarok szimpátiája a franciák oldalán volt) megnyilatkozott „több helyütt a német pöffeszkedés és gőg is" és a nemzeti érzés „egész Európát felfalni akaró telhetetlenségbe csapott át". Ilyen légkörben fogott hozzá a müncheni egyetem tanára Löher Ferenc a magyarországi propagandához „bizonyos ravasz politikával arra számitva, hogy az úgy nevezett „elnyomott szászok" védelmével sikerülni fog egyúttal az Ausztria és Magyarországon élő németségben a nagynémet érzületet felkölteni. „Számos egyesület alakult a 70-es és 80-as években, amelynek célkitűzése „a pangermanizmus nagy eszméjének az összes európai németeknek egyetlen birodalomba való egyesitése s ezen egyesitésre a politikai és etnográfiai talaj előkészitése" volt. A legnagyobb és legcéltudatosabb egyesületek között Hangay ezeket sorolja fel: A felekezeti egyletek, közöttük a Gusztáv Adolf egylet, az antiszemita egyletek, a gyarmati egyletek, a Schulvereinok (iskola-egyletek) s a legfontosabb közöttük az „All-deutscher Verband (összné met, vagy pángermán szövetség). Csak a Gusztáv Adolf egyletek 1895-ig 34 millió márka felett rendelkeztek, amely összegeket egyrészt a Németországban élő nem-németek elnémetesítésére, másrészt pedig a más országokban élő németek közötti propagandára fordituták. Jutott ez összegekből nemcsak a szláv vidékre, a lengyel, cseh, morva, tót s más népek közötti propagandára, de magára Ausztriára és

nem utolsó sorban Magyarországra is jelentékeny összeg.

A németek, mondja Hangay, fellázítják a Magyarországon élő németeket ellenünk, mert mi állítólag nem tiszteljük népi, kulturális jogaikat. „Más népek jogainak respektálására akartak bennünket tanítani azon pángermán agyvelők, kik saját országukban a legparányibb francia, dán, vagy lengyel megnyilatkozását is „Staatsverbrechen"-nek (hazaárulásnak) minősítenek."

Hangay szerint nem a „törzsrokonok segélyezése" a cél, de a „szomszéd házának felgyújtása... hogy beálljon... előbb az érzületi azután a politikai egybeolvadás Németországgal. „Ennek bizonyítására idézi a német sajtót és politikai szónoklatokat, amelyek a német birodalomban élő nemzetek „erőszakos összezúzását" követelik, holott e propaganda nélkül is, erőszakosan fosztja meg és vetkőzteti ki nemzetiségéből a német politika a nem-német nemzeteket saját területén. A szláv népeket már csaknem teljesen elnémetesítették, ma már alig van 3 millió lengyel s vagy félmillió más szláv nép a birodalom területén, de ezeknek is, akár a dánoknak, elnemzetlenítése is tűzzel-vassal továbbfolyik. „Ha megvalósulna a nagynémet ideál, az alsó Dunáig s a hollandi síkságtól a brassói havasokig terjedő Grossdeutschland (Nagy-Németország) vajjon minden nem-német nemzettel, a magyarral is, akként bánnának el, mint a dánnal és lengyellel?

Százszor is azt felelném rá, hogy: igen, mert a német brutalitás minden időben egyforma volt s marad is a jövőre nézve." Százával jelennek meg az osztrák, szláv- és magyarellenes folyóiratok és könyvek és mindezek szabadon jöhetnek be a Monarhia területére és 5 fillérért árusítják őket! A pángermán szövetség térképeit már kiakasztották az iskolák falaira is és róla tanulják a nebulók, hogy úgyszólván egész Európa a Második Német Birodalom területéhez tartozik. A szervezetek mindenhová elviszik e propagandát, e füzeteket és térképeket: Svájcba, Belgiumba, Hollandiába, Dániába, a Monarhia országaiba. Egyedül Oroszországban hiúsult meg a pángermán propaganda! Pedig ott a balti vidékek és a lengyel területek németjeire számított a pángermán szövetség.

Mit is hoznak e propaganda-füzetek és térképek? Hozzák például az 1950-es Európa képét. Németország e térképek szerint állana az 1900-as országból, azonkívül Luxemburgból, Belgiumból, Hollandiából, Svájcból és az Osztrák-magyar monarhia nagyobb részéből, amely akkoron a németek leghűbb szövetségese volt. Ehhez csatlakoznának a Németországgal vámúniót képező országok, mint a balti hercegségek, a lengyel királyság, az ukrán királyság, a román királyság és Nagy-Szerbia. A „Magyar őrgrófság" tagja lenne a német birodalomnak és „Es gilt nur ihnen die deutsche Sprache und deutsches Volksbewusstsein wieder beizubringen" (Csak arról van szó, hogy újra sajátjukká tegyük a német nyelvet és német népi öntudatot.), mert „Je schneller die Magyaren untergehen, desto besser für uns." (Minél előbb szűnnek meg a magyarok, annál jobb részünkre.)

Ezeket írja a tanár Hangay Oktáv az úrnak 1900-ik esztendejében, ezeket jósolja be az úr 1950-ik esztendejére.

Lehetetlen nem észrevenni, hogy a pángermán szövetség amikor a szövetséges Monarhia széthullására számít és azt igyekszik is elősegíteni és meggyorsítani: realpolitikát csinál, a történelmi vonalra helyezkedik és azzal viteti magát, habár egyúttal igyekszik ezt a haladás irányába eső vonalat visszakanyarítani és reakcióssá tenni! A reakciós, tarka-mozaik Monarhia akkor már tényleg halálra volt ítélve. A nemzeti és szociális kérdést, a Monarhia belső szétfeszítő erőit akarta a pángermán szövetség kihasználni, természetesen nem azért, hogy e kérdéseket a monarhia különböző

nemzeteinek és társadalmi rétegeinek javára oldja meg, — hiszen ezt bebizonyította azzal, hogy ugyanakkor amikor felveti a nemzeti kérdést a Monarhia területén, saját országában a Monarhia politikájához hasonló elnyomó politikat folytat, sőt azt még felül is múlja — hanem csak azért, hogy ez erőket saját céljainak szolgálatába állítsa. A pángermán szövetség ismeri a lengyel, a cseh és szlovák, a délszláv, a román és más nemzeti kérdések fontosságát Európa újjáalakításában. Igyekszik e kérdések megoldásának tempóját meggyorsítani, de úgy hogy ezzel saját hatalmát növelje. Programmjába veszi e nemzeti államok megalakulását és megalakítását, de nem szán nekik nemzeti önállóságot és függetlenséget, hanem ez új államokat a Nagynémet birodalom hűbéres részeivé igyekszik tenni: protektorátusokká igyekszik őket alakítani.

Látja-e mindezt Hangay és milyen módszerekkel és eszközökkel igyekszik ezt ellensúlyozni és lehetetlenné tenni?

Hangay elítéli a német módszereket, amikor Németországról van szó, amikor arról van szó, hogy ezeket a német módszereket, lehet, hamarosan a magyarság ellen fogják alkalmazni. De ugyanakkor ugyanazon módszereket szeretné alkalmazni Magyarországon a nem-magyar nemzetek ellen. Félti saját nemzetét az elnemzetlenítéstől, de ugyanakkor el szeretné venni nemzeti jellegüket a többi Magyarországon lakó nemzetiségtől! Holott Magyarország amúgy is gyakorolta a hasonló módszereket a hasonló célokhoz vezető úton és a pángermán propaganda csak a létező elnyomást akarta felhasználni saját — szintén elnyomócéljai érdekében! „Amit magaddal szemben nem tartasz helyesnek, ne tedd másnak sem!" — mondja már a biblia is, de a magyar sovinizmus és imperializmus épen ezt az alaptanítást nem akarta megérteni és ezért is bukott el és ezért fenyegeti ma is veszély, hogy a még meglevőt is elveszti. A pángermán szövetség meglevő, reálpolitikai erőket akart kihasználni saját imperialista céljainak megvalósítására, a Hangay-féle politika pedig épen ezeket a pángermán célkitűzéseket segítette elő — a meglevő, reálpolitikai erők megnemlátásával! Ahelyett, hogy e meglevő nemzeti feszítőerőkkel szövetkezett volna a közös veszély ellen, e nemzetek ellen fordult és ezzel akaratlanul is szövetségesévé vált saját ellenségének és Európa legreakciósabb hatalmának!

Vajjon a jóakaratú Hangayak ma is ilyen rövidlátók lesznek?

Lőrinc Péter

Krónika

— A pozsonyi egyetemi hallgatók meg akarták látogatni a bački petrovaci tót testvéreiket, akik azonban azt izenték, hogy ne jőjjenek, mert nem kívánják őket a Hlinka-gárda egyenruájában látni.

— Románia petróleumkitermelő vállalataiba befektetett tőke 85 százaléka idegen és pedig 48% angol-holland, 16% francia, 10% amerikai, 6 %belga, 3% olasz és 2% egyéb.

— Bécsben megalakult a volt osztrák és szudétanémet légió mintájára a „magyar légió", melynek feladata Magyarországon zavarokat előidézni.

— Angol lapok jelentése szerint Charlie Chaplin, a hires filmkómikus legújabb filmjének telies jövedelmét a németországi menekültek támogatását célzó alapnak adományozta.

— A jugoszláviai póstások egyesületének lapja megállapítja azt az elszomorító tényt, hogy a póstai alkalmazottak 70 százaléka tüdőbajos.

— Oroszország 1913-ban és 1928-ban a világ ipari termelésében 3 százalékkal vett részt, 1936-ban pedig 13,2 százalékkal.

— A legnagyobb német vegyi koncern, az I. G. Farbenindustrie idei tiszta haszna 136 millió márka

(több mint 1.900 millió dinár) volt a tavalyi 105 millió márkával szemben.

— A zenicai „Jugočelik" vasműveket a kormány felmentette mindenféle adófizetési kötelezettség alól.

— Párisban, a legnemzetközibb városban 400 ezer idegen él.

— Mint a varsói lapok írják, a lengyel szervezetek az ország minden részében bojkotot hirdetnek az olasz árú ellen az olaszországi lapok lengyelellenes támadásai miatt.

— Június 16.-án aláírják Kína és Oroszország között az új, kölcsönösség elvén nyugvó kereskedelmi szerződést.

— Az Egyesült Államok hatalmas gyapotfeleslegüket orosz manganércre és belga ónércre szándékoznak becserélni.

— Moszkvában óriási sporttelep építését kezdték meg. A stadion 300 hektár területen fekszik és több mint százezer néző befogadására lesz alkalmas. Egyszerre 16 zer tornász gyakorlatozhatik majd. A stadion építésére 62 millió rubelt irányoztak elő.

— Az utóbbi időben, egymás után három tengeralattjáró, egy amerikai, egy angol és egy francia süllyedt el gyanús körülmények között. Az amerikai szenátorok egy csoportja külön bizottság kiküldését követeli, hogy az kivizsgálja, vajjon a katasztrófát nem szabotálás idézte-e elő.

— Német- és Lengyelország között folyik a vámháború. Az elmúlt negyedév forgalma az előbbihez viszonyítva 76-ról 29 millió zlotira csökkent.

— Az utolsó öt év alatt Oroszországban 64 új petróleummezőt fedeztek fel, 1938-ban az új mezők 6 millió tonna naftát adtak.

— A bolgár képviselők egy csoportja, élén a képviselőházi alelnökkel, július végén Moszkvába utazik, hogy megtekintse az augusztus 1.-én Moszkvában megnyitandó mezőgazdasági kiállítást.

— A párisi egyetemen tüntettek a francia-amerikai barátság mellett.

— Az olaszországi lapok követelik, hogy a devizakihágásokat az államvédelmi bíróságok halállal büntessék.

— Az amerikai hatóságok elrendelték a német-amerikai szövetség vezérének és munkatársainak letartóztatását.

— Egyik legnagyobb new-yorki elemi iskolában megállapították, hogy a száz tanuló közül ötvennégy még nem látott eleven lovat és nyolcvan, eleven tehenet.

— Sir John Simon angol pénzügyminiszter május 23án kijelentette, az alsóházban, hogy az angol kormány nem engedi meg az Angliában letétbehelyezett cseh arany Németországnak való kiszolgáltatását. Két hét múlva ugyanaz a Simon bejelentette, hogy az angol kormánynak nem áll módjában az arany kiszolgálását megakadályozni.

— Spaak és De Mann, belga szoc.-dem. vezérek pártjukból demokrata és katolikus irányú polgári pártot akarnak csinálni.

— A lengyel lapok jelentik, hogy a brünni rendőrigazgatót 29 rendőrtiszt viselővel együtt antifasiszta ténykedés miatt letartóztatták.

— Csehország területén betiltottak minden sztrájkmozgalmat.

— A német országos rendőrfőnök Prágába érkezett, hogy csíráiában elfojtsa a német ellenes mozgalmat.

— Nahod cseh városban egy tüntetés alkalmával egy német rendőr agyonlőtt egy cseh rendőrt; a nyilvános temetést a hatóságok betiltották.

— A prágai német államvédelmi bíróság három cseh polgárt egyenként 6 hónapra ítélt el a német zászló letépése miatt.

— Csehország területén 20.000 német hivatalnokot neveztek ki.

— Franciaországban bevezették az egészségügyi személy — lapokat. Minden újszülött kap egy ilyen lapot, amelybe bevezetik szüleinek egészségügyi adatait, később pedig a kezelőorvosok a gyermek betegségeit.

— A francia hatóságok elfogtak egy gyanús személyt, akinek a ta-

kásán 40 kg. külföldi nyomtatott francia-ellenes tartalmú röpcédulát találtak.

— Herriott, a francia képviselőház elnöke egy ifjúsági ünnepélyen élesen szembeszállt a fajgyülölet szítók ellen. „Az ilyen elméletek, mondta, az állatvilág színvonalára süllyesztenek le bennünket. Az élettér semmi más, mint az őserdő törvényeinek alkalmazása."

— A német távirati iroda jelenti, hogy a párisi francia-német bizottság 173 szavazattal 124 ellen elhatározta feloszlását.

— A tókiói hatóságok elrendelték, hogy az összes állami hivatalokból és iskolákból össze kell szedni a fém tárgyakat: hamutálcákat, kályhákat, függönytartókat, régi írógépeket stb. és ágyúkat kell önteni belőlük.

— Jugoszláviában, amely tudvalevően sok gabonát exportál, a lakósság fejenkénti búza fogyasztása 112 kg. míg Franciaországban 204 kg., Bulgáriában 207 kg.

— Több magasrangú francia katonatiszt érkezett Kínába, hogy a kínai néphadseregot újjászervezze.

— A lembergi egyetem őszes tanárai beadványt intéztek a kormányhoz, amelyben elítélik a fajgyűlölet szítását.

— Lengyelországban a mozitulajdonosoknak megtiltották a filmhiradókban Hitler és Mussolini képeit vetíteni.

— A német külkereskedelem az év első negyedében ujra erősen visszaesett.

— A norvég lapok arról írnak, hogy Norvégiában a múlt évben találtak egy húszéves fiatalembert, aki nem tud írni sem olvasni.

— Szovjetoroszország lakósainak száma az idei népszámlálás adati szerint 170 millió. A lakósság 33%-a városokban lakik.

— Alekszej Tojsztoj és Mihael Solohovot a nálunk is ismert orosz írókat, továbbá Slobodán Jovánović a beográdi egyetem tanárát a moszkvai tudományos akadémia tagjaivá választotta.

— A nagy iparállamokban: Amerikában 44, Oroszországban 26, Németországban 22, Angliában 13, Franciaországban 8, Olaszországban és Japánban 6—6 millió ipari munkás dolgozik.

— Oroszországban az idén 43 millió hektár földet vetettek be. Európa többi részeiben 27 millió hektárt.

— 1913-ban Oroszország területén 16 nyilvános könyvtár működött. Ma egyedül Moszkvában 2000.

— A román belügyminszter kijelentette, hogy az új parlament a népakarat kifejezője. Szavazni csak a kormány által kinevezett jelöltekre lehet. A 258 képviselő közül 29 paraszt és 12 munkás van. Ezzel szemben a nagy birtokosok 36, a gyárosok 22, a bankárok 8 képviselővel rendelkeznek.

— A madridi diszszemlén Franco tábornok átnyújtotta győztes kardját Spanyolország hercegprímásának, aki azt megcsókolta és megáldotta.

— A pápa fogadta és jóindulatáról biztosította a nála tisztelgő spanyol flangista (fasiszta) kiküldötteket.

— Pozsonyban lefogtak és gyűjtőtáborba szállítottak 29 szlovákot, pánszláv és németellenes magatartásuk miatt.

— Bécsben ma 1 kg. sertéshús 45—50.— dinárba kerül. 1 kg. sonka 110.— dinár, 1 tojás 2.— dinár, 1 kg. krumpli 8.— dinár. 1 kalarábé 5 dinár, 1 drb. hónapos retek 1 dinár, gyümölcs egyáltalán nincs. Jegyre hetenként 2 drb. almát lehet kapni és 63 gramm vajat hosszú sorbanállás után.

— A németországi elemi iskolákban 12.000 tanítóval, a középiskolákban 7.000 tanárral kevesebb tanít mint 1931-ben. Az elemi iskolák száma 7.000-rel, a középiskolák száma 442-vel csökkent. Ugyanakkor Romániában több mint ezer, Oroszországban több mint 12 ezer új iskola nyilt meg csak a multév folyamán. A „Deutscher her" megállapítása szerint míg 1931-ben 55 tanuló jutott Németországba egy tanterembe, ma egy teremeben 130 tanuló van egybezsufolva, mert a tantermek nagyrészében katonaságot és egyéb alakulatokat helyeztek el.

Szerkesztői üzenetek:

P. M. Zagreb. A cikk nagyon jó, de inkább alkalmas felolvasásra és megvitatásra, mert egyéni és nem nyújt általános képet a tisztviselők helyzetéről. A lapban felhasználható ilyennemű ciknek feltos adatokat, statisztikát is kell adnia. Ennek nagyszerű hasznát vettük felolvasásra, különböző kultur-szekciókban. Köszönjük a fáradságát és kérjük, hogy vagy még egyénibben, riport formájában dolgozza fel az anyagot, vagy pedig igyekezzék gondos és pontos adatok alapján a tisztviselőkről általános helyzetképet adni. Az első esetben irodalmibb, a másodikban tudományosabb lenne a cikk.

M. A. Srbobran. (Egy élet röviden). Köszönjük a tudósítást, az ilyen jelentéseknek nagy hasznát veszi a szerkesztőség, még akkor is ha közvetlenül és ebben a formájában egyelőre nem közölheti. A közlésnek több módja van: egyik az, hogy szószerint, vagy kis javítással lehozzuk a lapban, a másik, hogy több hasonló jelentéssel egybegyűrjuk és egyéni életrajz helyett, valami átfogóbbat adunk. Némely jelentésnek csak egy-két adata felhasználható és írója talán nem is veszi észre, hogy egy általános cikkhez adataival ő is hozzájárult és segített annak megírásában. De mi tudjuk, hogy munkatársainknak nem az a céljuk, hogy nevüket lássák a lapban, vagy egyéni életrajzukat, hanem a szociális igazság hangsúlyozása és mozgalmunk előmenetele. Ezt pedig minden jelentés és tudósítás előmozditja, mert tájékoztatja a szerkesztőséget és újra-újra figyelmezteti a lap szerkesztőit a dolgozók életének legfontosabb problémáira. Így semmilyen írás, tudósítás vagy jelentés sem hiábavaló és senkise gondolja, ha írását szó szerint nem látja a lapban, hogy hiába dolgozott. A szerkesztőknek és belső munkatásaknak is öt-hat írásából készül gyakran egy cikk, ami egyiké sem megirásban, de mindegyiké igazság és hasznosság szempontjából. — Küldjön máskor is más jelentést. Ne gondolja, hogy eldobjuk, s ne kedvetlenítse el, ha nem találja meg cikk formájában a lapban.

Recsó J. Bačko Petrovoselo. Köszönjük és örülünk, hogy ír. Adatait felhasználjuk és majd hasonló adatokkal együtt egy nagyobb cikkben feldolgozzuk. Egyébként a fenti üzenet Önnek is szól.

A. S. Beograd. Miután cikke nem foglalozik olyan témával, amely lapunk munkairányának megfelelne, nem közölhetjük. Szívesen vennénk kisebb, helyi vonatkozású, konkrét írásokat.

S. A. Čantavir. Novellája sajnos csak szónoklatok töredékéből áll. Halljuk, értjük a becsületes szavakat, de a régi és új emberek ellentétét irása nem érzékelteti történésen keresztül. Nem használhatjuk.

Tölgyesi J., Bač Topola. Írása túl rövid és így önálló cikként nem használhatjuk. Adatait feldolgozzuk. Egyébként második üzenetünk Önre is vonatkozik.

H. G. Senta. Versei bizonytalanul tapogatóznak szilárd mondanivaló felé. Nem használhatjuk.

V. G. Maribor. A novellából művészietlenül kilóg a tendencia. Nem alkalmas.

A HID ELŐFIZETÉSI DIJA:

Jugoszláviában:

Egy évre 36.—, félévre 20.—, negyedévre 10.— dinár.
Egyes szám ára 4.— dinár.

Magyarországon:

Egy évre 5.—, félévre 2.50, negyedévre 1.25 pengő.
Egyes szám ára 50 fillér.

Befizető lapunk üres tuloldalán kérjük feltüntetni a küldött összeg rendeltetését

A HID 58.297 sz. postatakarékpénztári csekkszámlájára küldje előfizetését a mellékelt befizetési lapon!

Az elmaradt előfizetési díjak a lapot és előfizetőinket egyformán terhelik. Ezért lejáratkor azonnal újítsa meg előfizetését!

Kéziratokat csak a portó előzetes beküldése mellett küldünk vissza. Csak teljes névvel és cimmel ellátott kéziratokat veszünk figyelembe. Lapunkban megjelent minden egyes cikkért írója felelős. Levelek és kéziratok Administracija i redakcija HID Subotica, pošt. fah 88. címre küldendők.

„HID“ literarni časopis, izlazi deset puta godišnje.
Odgovorni urednik i izdavač: *Mayer Ottmar*, Subotica, VII. Kragujevačka 4.

Štamparija BRAĆA FIŠER, Subotica